

Aarsrivalen, scheldkarbonades en terminale baden

Ewoud Sanders

Aarsrivalen, scheldkarbonades en terminale baden

‘Te Winkel, wijlen mederedacteur van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, zag eens in Friesland een tuinman bezig met zaaien in een bloemperkje. Op de vraag, wat hij daar zaaide, kreeg hij ten antwoord: heele jantroep. De man bedoelde helio- of heliantropen. “Noemt gij die jantroep”, vroeg Te Winkel, “en waarom zoo?” “Wel, dat is duidelijk”, luidde het bescheid, “het is een jantroep: men kweekt immers zelden of nooit één enkel plantje aan, maar doorgaans een geheelen troep bijeen.”’

H.E. Moltzer, *De volksverbeelding in het rijk der taal* (1881), p. 22.

‘Het boek klom op naar de top van alle besteller lijsten voor zowel kinderen als volwassenen en werd vertaald in ca. 30 talen.’

Van de website leestafel.info.

PROMETHEUS

2005

Prometheus/NRC Handelsblad
Amsterdam/Rotterdam

INHOUD

Voor Janet van Hemd

Woord vooraf	7
1 Hoe dommer hoe krommer?	13
2 Hoe het begint	17
3 Op het moment subliem	22
4 Een vat vol tegenstrijdigheden	26
5 Pas op: besmettingsgevaar!	37
6 Langs de lijn	40
7 Wie ver reist	46
8 Fouten in het verkeer	50
9 Niet meer weg te denken	53
10 Toen het onderwijs nog deugde	59
11 Vlees noch vis	62
12 Op de koop toe	72
13 Bij de dokter	77
14 Eis en weder dienende	85
15 Wee je gemeente	90
16 In het episch centrum	94
17 Hoe het eindigt	101
Verantwoording	105
Dank	107
Geraadpleegde literatuur	109
Register	113

© 2005 Ewoud Sanders
Eindredactie Jaap Engelsman
Omslagontwerp Roald Triebels, Amsterdam
Foto omslag/Illustratie
www.uitgeverijprometheus.nl
www.nrc.nl
ISBN 90 446

WOORD VOORAF

‘Vrijwel alles verkeerd in goede staat.’

Uit een advertentie op een website.

Dit boekje gaat over woorden en uitdrukkingen waar iets aan scheelt. In de woorden staat soms slechts één letter te veel, of hij staat op de verkeerde plaats. Het kan ook zijn dat een stuk aan het woord is toegevoegd of dat er iets is weggelaten. In de uitdrukkingen is vaak een woord of zinsdeel toegevoegd dat er helemaal niet in thuishoort.

Taalkundigen hebben al veel namen verzonnen voor dit soort verhaspelingen. Afhankelijk van de aard van de verhaspeling spreekt men onder meer van *volksetymologie*, *malapropisme*, *hypercorrectie* en *contaminatie*. Ik heb het hier vanaf nu over *woordinfectie* of *taalinfectie*. Waarom? Omdat ik me, op een paar uitzonderingen na, zal beperken tot woorden waarvan de schrijfwijze is geïnfecteerd door een of meer andere woorden. Dat er op internet ruim dertigduizend zinnen te vinden zijn met daarin het woord *aanwijziging*, komt doordat wij bij het intikken van dit woord beïnvloed worden door het woord *wijziging*. *Wijziging* en *aanwijzing* botsen als het ware in ons hoofd, met als gevolg het onjuiste *aanwijziging*.

En *aanwijziging* staat niet op zichzelf, want er zijn ook zat zinnen te vinden met daarin *afwijziging*, *dagvaardiging*, *gebruiksaanwijziging* en *huisvestiging*. Kennelijk zijn wij geneigd om bepaalde woorden langer te maken door er het achtervoegsel *-ging* aan vast te plakken, ook al is dat niet de bedoeling. Het omgekeerde komt ook voor: honderden mensen schrijven *vernieting* waar zij *vernietiging* bedoelen (‘homosexualiteit leidt tot de vernieting van het menselijk leven op aarde’). Hetzelfde gebeurt bij *aankonding*, *afkonding*, *aanmoeding* (‘Ik beschouw deze prijs als een *aanmoeding*’), *verdeding*, *vereniging* enzovoort. In deze gevallen wordt *-ging* dus half of helemaal ingeslikt, Joost mag verzinnen waarom.

Ik had het materiaal in dit boekje op een taalkundige manier kunnen ordenen. In de vakliteratuur zijn allerlei verschillende indelingen voorgesteld. Zo maakt men onder meer onderscheid tussen woorden waarvan alleen de vorm is veranderd, woorden waarvan uitsluitend de betekenis is veranderd en woorden waarvan zowel de vorm als de betekenis is veranderd. Per categorie probeert men daarbij te onderscheiden of ‘betekenisassociaties’ wel of geen rol hebben gespeeld. Bij andere indelingen is onder meer gekeken naar woordvorm, lengte, woordbegin, schijnsamenstellingen, leenwoorden en klemtoonstructuur. Ik heb niet voor een dergelijke taalkundige indeling gekozen. Niet alleen omdat ik van huis uit geen taalkundige ben, maar ook omdat zo’n indeling veronderstelt dat we precies weten hoe een verhaspeling tot stand komt.

Waarom schrijven honderden mensen *volgonde* voor *volgende*? Is hun woordbeeld besmet geraakt door *volgorde* of spellen zij het woord zoals ze het uitspreken? En waarom zegt of schrijft iemand *sputigaten* voor *sputigaten*? Is dat een hypercorrectie, of associeert hij of zij die gaten met het spuiten van water? Of wordt er helemaal niks gecorrigeerd of geassocieerd, maar is dit gewoon zoals iemand het woord sinds zijn jeugd kent? Ik zou niet graag alle mensen de kost geven die menen dat het omweert in plaats van omweert.

Ik heb de woordinfecties hier dus niet taalkundig geordend, maar thematisch, met een paar uitstapjes naar links en naar rechts. Het materiaal is voor een belangrijk deel aangedragen door lezers van *NRC Handelsblad*. In de zomer van 2005 ben ik op de Achterpagina van die krant een serie begonnen die binnen de kortste keren volledig de spuitgaten uit liep. Het begon met de observatie dat sommige mensen *steenvast* zeggen en schrijven, mogelijk omdat zij dit interpreteren als ‘zo vast als steen’. De serie eindigde, tien afleveringen later, met het aanbod van een hotel om toeristen met de auto naar de *terminale baden* te vervoeren. In de tussenliggende weken kreeg ik ruim 850 e-mailtjes, kaarten en brieven met andere voorbeelden van verhaspelde woorden en uitdrukkingen. Vanzelfsprekend had ik inmiddels ook de nodige literatuur over het onderwerp verzameld. Daarin keren opvallend vaak dezelfde voorbeelden terug, terwijl dit boekje juist een massa nieuw materiaal presenteert – met heel veel dank aan al die informanten, die geregeld worden aangehaald.

Nieuw is ook, in vergelijking met de oudere literatuur over verhaspe-

lingen, dat ik kon putten uit een grote hoeveelheid voorbeeldzinnen. Zonder twijfel is er ooit iemand geweest die heeft gezegd dat zijn of haar partner *in como* lag, in plaats van *in coma*. Dat is een voorbeeld dat je sinds jaar en dag in allerlei artikelen, boekjes en lijsten op internet tegenkomt. Toch heb ik geen enkele aanwijzing – ik schreef bijna *aanwijziging*, want wees gewaarschuwd: woordinfecties zijn enorm besmettelijk –, toch zijn er geen schriftelijke bewijzen dat erg veel mensen die *como*-vergissing maken.

In dit boekje komen wel een paar verhaspelingen voor die hoogstwaarschijnlijk slechts sporadisch worden gebruikt, maar de meeste hebben juist een relatief hoge frequentie. Hoe stel je dat vast? Door ze na te zoeken op internet en in de digitale leggers van kranten. Op die manier kun je bijvoorbeeld achterhalen dat de verbinding *een heikel punt* op meer dan duizend plaatsen wordt verhaspeld tot *hekelpunt*. En dus niet alleen door die ene schooljuf die volgens een informant op een ouderavond zei: ‘Fruit is voor veel kinderen een hekelpunt.’

Zelf vind ik de woordinfecties die door veel mensen worden gebruikt het leukst en het interessantst. *Aarsrivaal* voor *aartsrivaal* zou een flauwe woordspeling kunnen zijn, en ik vermoed dat de grap in homokringen al vele malen is bedacht en gebruikt. Maar zo’n verhaspeling wordt – wat mij betreft – interessant als blijkt dat professionele journalisten en eindredacteuren van onder meer het Algemeen Nederlands Persbureau (ANP), de *Amersfoortse Courant*, *Dagblad Rivierenland*, *De Standaard*, het *Rotterdams Dagblad*, het *Utrechts Nieuwsblad* en het *Veluws Dagblad* deze fout hebben gemaakt of hebben laten passeren, net als tientallen scribenten op internet. Bij kleine aantallen kun je nog aan een tikfout denken, bij grote aantallen moet er meer aan de hand zijn. Schrijven deze mensen *aarsrivaal* omdat zij dit woord zo uitspreken, of zijn velen niet meer vertrouwd met het voorvoegsel *aarts-*, dat we ook kennen uit bijvoorbeeld *aartsbisschop* en *aartsengel*? En brengt die onbekendheid dan tevens mee dat er op internet ruim duizend voorbeelden te vinden zijn van *aardsvijand*, ruim zevenhonderd van *aarsvijand*, plus nog eens duizend van de *contradictio in terminis aardsengel*?

Zoals gezegd, ik vind de wijdverbreide verhaspelingen het vermakelijkst, maar zonder twijfel zijn er lezers die daar juist van gruwen. Zij zien in die hoge frequentie een bewijs dat het Nederlands langzaam maar zeker naar de gallemeze gaat. En ja, het is even schrikken als je ziet dat *orgineel* op het Nederlandstalige deel van internet ruim een miljoen-

maal verkeerd wordt gespeld – dat is in 33 procent van de gevallen (zie over dit soort tellingen de ‘Verantwoording’ achter in dit boekje). Sterker, er zijn al diverse woorden die vaker fout dan goed worden gespeld, wat erg onhandig is voor mensen die bijvoorbeeld Google als spellingchecker gebruiken. Om welke woorden het precies gaat, leest u elders in dit boek. Samen met een relativering van het idee dat er tegenwoordig zoveel slechter zou worden gespeld dan vroeger.

De term *woordinfectie* is verzonnen door O.L.E. Jongmans uit Wateringen. Naar aanleiding van een aflevering in de serie die aan dit boekje ten grondslag ligt, schreef hij: ‘Ik noem dit soort spelfouten, waarbij de spelling van het ene woord wordt beïnvloed door de spelling van een ander woord, *woordinfectie*. De oermoeder van dit verschijnsel is wat mij betreft het *ensgezinhuis*, een niet meer weg te denken spelling, die mij lijkt te zijn ontstaan naar analogie van *ensgezind*.’

Ik heb het begrip *woordinfectie* hier met toestemming van Jongmans overgenomen. Het zou mooi zijn als het zou beklijven, want met name het woord *volksetymologie* zorgt altijd voor verwarring. Dit woord is in 1852 verzonnen door de Duitse taalkundige Ernst Wilhelm Förstemann (1822-1906), maar al sinds het einde van de negentiende eeuw wordt erover gezeurd dat het eigenlijk niet voldoet. Eerder is voorgesteld het te vervangen door *woordassimilaties door klank- en begripsfactoren* of *woordvorming door klank- en begripsassimilatie*, dan wel door *herinterpretatie*, *woordfusie* of *woordversmelting*. Het ding moet een naam hebben, en hier gebruiken we dus *woordinfectie*, als een overkoepelend woord voor diverse vormen van contaminatie.

Tot slot: dit boekje bevat slechts een *selectie* uit de grote hoeveelheid materiaal die mij is toegestuurd en die ik uit allerlei bronnen heb verzameld. De collectie is dus bij lange na niet compleet. Ik heb een keuze gemaakt uit de woorden en uitdrukkingen die ik het interessantst en het gemakkelijkst vond. Hoe vaker ze voorkwamen, hoe groter de kans dat ze zijn opgenomen.

Met het opnemen van uitdrukkingen ben ik zéér terughoudend geweest. Er bestaan, op internet en elders, lange lijsten van zogenoemde *verspreekwoorden*. Mij gaat zo’n opsomming al snel vervelen. Mede daarom heb ik ervoor gekozen om langer stil te staan bij minder woorden en om ze beter te documenteren. Om te laten zien hoe *woordinfecties* in de praktijk worden gebruikt, heb ik veel geciteerd. Met name de citaten

die van internet zijn gehaald, bevatten vaak meerdere fouten. Die zijn niet verbeterd, noch aangegeven. U ziet de *woordinfectie* in haar natuurlijke omgeving, omringd door kleinere of grotere fouten.

Opmerkingen zijn, zoals altijd, van harte welkom.

Ewoud Sanders
Heemstede, 17 oktober 2005

Gebruikte afkorting: WNT = *Woordenboek der Nederlandsche Taal*. Dit wetenschappelijke, historische woordenboek beschrijft het Nederlands van 1500 tot circa 1976. Het telt 29 delen in veertig dikke banden, plus drie delen Aanvullingen. Met name de digitale versie op cd-rom is onmisbaar voor historisch taalonderzoek. Het WNT zal in dit boek dus geregeld worden aangehaald, net als de Grote Van Dale (14de druk, 2005).

1 HOE DOMMER HOE KROMMER?

Taal begint in onze hersenen en komt er via onze mond of – als we schrijven – via onze vingers uit. In dat betrekkelijk korte traject kan er van alles misgaan. Ik ga het hier niet hebben over echte afwijkingen, zoals dyslexie of afasie. Uitgangspunt is een doorsnee man of vrouw, hoog- of laagopgeleid, die iets wil zeggen of schrijven. Daarbij wordt het woordenboek geraadpleegd dat wij allemaal in ons hoofd hebben zitten. Doorgaans gaat dat razendsnel en heel gemakkelijk, maar het wordt lastiger als woorden sterk op elkaar lijken.

Hoe dat woordenboek in onze hersenen precies is ingedeeld, weten we niet, maar zeker is dat de vorm van de woorden een belangrijke rol speelt. We rangschikken ze op vormkenmerken als klemtoon, woordsoort, voorvoegsels, achtervoegsels, lengte en klank. Dat is handig als je iets snel wilt opzoeken, maar het leidt er ook toe dat je af en toe misgrijpt. Daarbij doet zich een interessant verschijnsel voor dat het *blokkeervermogen* wordt genoemd. Als we een verhaspeling horen of lezen, schreef Liesbeth Gijsbers in 1991 in een boekje over malapropismen (verhaspelde woorden en uitdrukkingen), dan weten we meestal wel dát er iets mis is. ‘Maar we kunnen lang niet altijd onmiddellijk op het juiste woord of de juiste uitdrukking komen. Het malapropisme hangt als een gordijn voor de goede vorm.’

Wat is er bijvoorbeeld mis in de volgende zinnen?

- Hij rookt als een ketting.
- Ik loop nog liever naar de Mokumer hei.
- Londen stopt plannen referendum in diepvries (dit is een krantenkop).
- Ze had nog wel de after-eight-pil gebruikt.
- Zijn atelier was gehuisvestigd in de Laurierstraat.

Mogelijk zijn er lezers die meteen – in de gebruikelijke reactietijd – zagen hoe de fouten in deze zinnen verbeterd moesten worden. Bij mij trad bij deze zinnen echter het blokkeervermogen in werking. Ik zag wel dat er iets niet deugde, en de goede woorden lagen op het puntje van mijn tong, maar ik kon er niet meteen bij komen. Bij roken als een ketting duurde dat het langst, waarschijnlijk omdat hierbij twee afdelingen van ons cerebrale woordenboek worden aangesproken. Je zegt hij rookt als een letter, maar zo'n verwoede roker wordt ook wel een *kettingroker* genoemd, en dat maakt het extra verwarrend.

Ook bij *Mokumer hei* duurde het even voordat ik begreep dat dit de *Mokerhei* moest zijn. We hebben hier vanzelfsprekend te maken met een vrije toepassing van de verwensing *loop naar de Mokerhei*, u weet wel, die heide bij Mook waar Lodewijk en Hendrik van Nassau in 1574 door de Spanjaarden in de pan werden gehakt. Plannen leg je desnoods in de ijskast, niet in de diepvries, een *morning-afterpil* werkt na onbeschermd seks een stuk beter dan een chocolaatje van het merk After Eight, en in *gehuisvestigd zijn* *gehuisvest* en *gevestigd* in elkaar verstrikt geraakt.

Misschien had u dit allemaal al in een oogwenk gezien en was deze toelichting overbodig, maar wellicht werkte uw blokkeervermogen net als het mijne, en heeft u een paar tellen naar die zinnen moeten kijken voordat u doorhad wat er precies aan scheelde.

Hoe dan ook: dat blokkeervermogen leert ons dat woorden en uitdrukkingen niet alfabetisch in ons hoofd liggen opgeslagen, maar op een manier die maakt dat wij allemaal weleens misgrijpen. Het is goed om dat aan het begin van dit boekje vast te stellen. Lang heeft men namelijk gedacht dat verhaspelingen het gevolg waren van gebrekkige scholing of domheid. Het zou iets zijn dat alleen bij Jan met de pet voorkwam. Zo merkte dominee E. Laurillard in 1887 op: 'Het volk moet bekende namen hebben en begrijpelijke woorden, en 't rust ook niet, voordat het die heeft, al zou het ook *Spinoza* verhakken tot *spinazie*.'

De Amsterdamse hoogleraar J. de Winkel schreef in 1901, in een boek over de geschiedenis van het Nederlands dat decennialang als standaardwerk gold, dat vrijwel alle namen van Franse dansen 'aan verminking en vervorming' waren blootgesteld, 'want immers laten de onbeschaafden zich door onbeschaafde dansmeesters die kunst leeren'.

En een lezer van *NRC Handelsblad* schreef naar aanleiding van een stukje over woordinfecties als *inmens*, *slachtstand* en *wat schertst mijn verbazing*:

Veel van dit soort fouten worden gemaakt door mensen zonder een ABN-achtergrond. Omdat ze zich inmiddels beter wanen dan hun afkomst (achterbuurt, dialect, plat), denken ze hun imago te kunnen opkrikken met pseudogeleerd taalgebruik. Ook het aangeleerd deftig praten hoort in deze hoek thuis.

Het is zeker waar dat laagopgeleide mensen de neiging hebben om fouten te maken als zij 'deftige' woorden gaan gebruiken. 'We hadden vroeger een tante', schreef een informant, 'die graag deftig praatte. Toen ze in een gemengd gezelschap verkeerde, had ze het over een *geëmailleerd gezelschap*. En van iemand die wat nerveus was, beweerde ze: "Dat komt allemaal van de stretch."' "

Iemand anders schreef: 'Mijn lieve, zeventig jaar oude Scheveningse oppas heeft haar gebroken arm in de *nutella* (mitella) en heeft voor de pijn een *paracetamolletje* gekregen. Ook ergert zij zich mateloos aan de lusteloze *ampère-meisjes* (au pair-meisjes) die in de speeltuin op kindjes moeten letten.'

Dus ja, dit verschijnsel komt bij laaggeschoolden voor, maar verhaspelingen blijven zeker niet tot deze groep beperkt. We vinden ze in kranten, we vinden ze in stukken van de Eerste en Tweede Kamer, we vinden ze overal en bij iedereen. Elders in dit boek zal ik daar meer voorbeelden van geven, maar nu vast twee.

Wat doet je als de harde schijf van je computer traag wordt? Dan *defragmenteer* je die. De aanwezige gegevens worden dan netjes bij elkaar gezet, zodat de fragmentatie op de geheugenschijf ongedaan wordt gemaakt.

Wat is een *fragmentatiebom*? Dat is een bom die in duizenden stukken uiteenspat. Bestaat er ook een *defragmentatiebom*, een bom die alles wat kapot is heel maakt? Nee dus, maar op 14 september 2005 zei Bart Nieuwenhuizen, plaatsvervangend hoofdofficier van justitie van het landelijk parket van het Openbaar Ministerie, in het *NOS Journaal*: 'De verdachte heeft een zelfgemaakte defragmentatiebom in elkaar gezet.'

Was dit slechts een *slip of the tongue*? Een eenmalige verspreking? Niet helemaal, want de website van de NOS meldde die dag: 'Onderzoek van het Explosieven Opruimings Commando wijst uit dat het om een defragmentatiebom gaat, die veel schade kan aanrichten met een dodelijke uitwerking.' En elders op internet vonden we, over een andere kwestie: 'Het ding spatte uit elkaar als een defragmentatiebom boven Bagdad.'

Een tweede voorbeeld. In de Bijbel staat, in Daniël 6:9: ‘Welnu, majesteit, vaardig dat verbod uit en stel het op schrift, zodat het niet veranderd kan worden, zoals geen enkele wet van de Meden en de Perzen kan worden herroepen.’ Op deze bijbelpassage gaat de uitdrukking *een wet van Meden en Perzen* terug, voor ‘een regel waaraan niets te veranderen valt’.

Of het nu een gevolg is van de ontkerkelijking of van iets anders doet er niet toe, maar veel mensen verhaspelen die uitdrukking. Als varianten zijn aangetroffen *een wet van meten en persen* en *een wet van meten en passen*. Met name bij die laatste variant ben je geneigd te denken: dit is een grap, een opzettelijke vervorming. Soms zal dit inderdaad het geval zijn, maar een informant schreef: ‘De uitdrukking *een wet van Meden en Perzen* wordt in mijn omgeving consequent en zonder ironie verbasterd tot *een wet van meten en passen*.’

Waar werkt deze informant? ‘Bij de (technische) Universiteit Twente, afdeling Filosofie. Allemaal taalliefhebbers die dus gruwen van de kapitale spelfouten en taalverloedering die ze aantreffen in essays en tentamens.’

Het is vast geen toeval dat *een wet van Meden en Perzen* juist in een technische omgeving wordt verhaspeld tot *een wet van meten en passen* – want meten en passen is in de techniek heel gewoon, en dus ook in het filosoferen over techniek. Wat we hier zien, is een mechanisme dat heel gangbaar is bij woordinfecties: we zijn geneigd om het onbekende te vervangen door iets dat wel bekend is. Denk aan de hiervoor aangehaalde woorden van Laurillard: ‘Het volk moet bekende namen hebben en begrijpelijke woorden, en ’t rust ook niet, voordat het die heeft, al zou het ook Spinoza verhakken tot spinazie.’

We zien het verschijnsel in heel veel woordinfecties en ook in de kindertaal. Vroeger werden kinderen trouwens aangemoedigd met de zin *ga zo voort mijn zoon en gij zult spinazie eten*. Is dit een onbewuste verhaspeling van ‘de lagere man’, om met Laurillard te spreken? Nee, het gaat hier om een opzettelijke parodie op *ga zo voort mijn zoon en gij zult Spinoza herten*.

Kortom, denk niet te snel: *hoe dommer hoe krommer*, want zo eenvoudig ligt het meestal niet.

2 HOE HET BEGINT

‘Mijn driejarig dochtertje had horen zeggen dat ze een hele boeket bloemen moest gaan plukken. Toen ze er mee aan kwam dragen, zei ze dat ze “een heleboel ket bloemen” had.’

C.G.N. de Vooys, ‘Tets over zogenaamde volksetymologie’, in: *De Nieuwe Taalgids* (1908), p. 278

De meeste kinderen zeggen een tijdje *broterham*. Dat is logisch, want een boterham komt van een brood. Er zijn ook veel kinderen die komijnekaas een poosje *konijnenkaas* noemen. Dat is minder logisch, maar goed te verklaren. In de belevingswereld van de meeste kinderen speelt komijn – aromatische, als specerij gebruikte zaadjes van de *Cuminum cyminum* – een veel kleinere rol dan het konijn. Bovendien klinken komijn en konijn bijna hetzelfde. Voor je het weet, heb je het verkeerd verstaan. Het is dan nog maar een kleine stap om het onbekende woorddeel te vervangen door een woord dat je wél kent.

Woorden in de kindertaal bevinden zich in een doorgangsstadium, heeft de Utrechtse taalkundige De Vooys ooit gezegd. Kinderen bootsen de taal die zij om zich heen horen na. Meestal gaat dat goed, maar soms gaat er bij de reproductie iets mis. Dat gebeurt vooral bij weinig gebruikte woorden, of bij ondoorzichtige woorden – waarvan de betekenis niet meteen duidelijk is. Je hoeft er als ouders niks aan te doen, kinderen corrigeren zichzelf. Na een tijdje horen ze dat *broterham* niet juist is, en stappen ze over op de correcte vorm.

Vroeger werden kinderen vaker en nadrukkelijker gecorrigeerd (‘Nee, niet brrrrroterham, zeg eens: boterham, bo-ter-ham’), tegenwoordig zijn ouders doorgaans wat soepeler. Sterker nog: de meeste ouders koesteren die verhaspelingen. Ze vinden ze vertederend, ze vertellen erover aan vrienden en familieleden, en niet zelden gaan woorden

en uitdrukkingen die ooit als kinderverhaspeling zijn begonnen, deel uitmaken van de thuistaal, van het privé-jargon van een gezin of familie. Nog jaren of soms zelfs decennia nadat een kind het woord *verderkijker* of *vertekijker* heeft geïntroduceerd, blijven ouders of grootouders dit gebruiken – al dan niet sporadisch.

Er moeten duizend en één verschillende kinderverhaspelingen bestaan, we noemen er hier slechts een paar:

VOEDSEL:

- andernas voor ananas
- badstofsuiker
- barbie-knoeien voor barbecueën (ook geliefd bij sommige volwassenen)
- beetje-melksaus voor bechamelsaus
- Belgenkaas
- brood met Sesamstraat (sesamzaad)
- jongenskaas
- kinderkaas voor pindakaas
- koffertjes voor poffertjes
- kroekkroek, kroekroek
- mierenwortel voor mierikswortel
- muisli
- omalet
- paradijsjes voor radijsjes
- trekkertje voor crackertje
- kruipnoten.

Over dit laatste woord schreef een informant: ‘Als Zwarte Piet strooide, zaten daar volgens mij naast het suikergoed pepernoten en *kruipnoten* tussen. Je kroop door de kamer om die te zoeken. Later bleek dat een van mijn broers ook dacht dat het *kruipnoten* waren. Ik was dus zeker niet de enige.’

ENKELE DIEREN:

- Haagse windhond
- prins Bernhardhond
- schilpad.

RELIGIE:

- hemelvaderdag
- wijnwater
- kerstmuts voor kerstmis.

‘In december’, schreef een vrouw, ‘vierden wij altijd Kerstmuts. Logisch, de naam kwam – dacht ik – van die kerstmuts van papier die midden in de kamer aan een lamp hing.’

DIVERSEN:

- boksauto
- elastiekem
- evengewicht
- hartaanslag
- in het wilde westen (wilde weg)
- lamptaarnpaal (ook wel langtaarnpaal of langtarenpaal)
- magnetrommel
- omverkeerd
- politievent
- verstandig gehandicapt
- wasmachinelichtjes.

Bijna alle kinderen beginnen te praten als ze anderhalf jaar oud zijn, en tegen de tijd dat ze tien zijn hebben zij hun moedertaal vrijwel volledig onder de knie, zeker wat de grammatica en de uitspraak betreft. De meeste kinderverhaspelingen zijn tegen die tijd verdwenen, maar sommige houden hardnekkig stand. Je zou denken dat veel lezen helpt. Dat is ook zeker het geval. We kennen allemaal het verschijnsel dat je op een goede dag in een krant of een boek een woord tegenkomt waarvan je denkt: Ach, schrijf je dat zo?! Gek, dat heb ik altijd verkeerd geschreven.

Maar kennelijk hebben we ook het vermogen om heel lang over de correcte vorm heen te lezen. Althans, we zien hem wel, maar er gaat geen belletje rinkelen. Een docent natuurkunde schreef hierover: ‘In de derde klas is *elektriciteit* een belangrijk onderdeel. Wekenlang vliegen de volts en ampères de leerlingen om de oren. Maar dan toch nog in een proefwerk: “... als er geen *elektrische* tijd is kan het lampje niet branden”. We houden vol.’

En in een ‘digidagboek’ op de website Viva.nl schrijft iemand: ‘Mijn nichtje was zo toen ze ontdekte dat *ademhalingstekens* niet bestaan.’

Veel mensen voelen zich overigens gegeneerd als ze op een gegeven moment ontdekken dat ze een woord altijd verkeerd hebben geschreven of uitgesproken, zeker als zij daar door anderen op worden gewezen. Zelf heb ik tot halverwege de twintig *omweer* gezegd en geschreven. Ik weet nog precies wie me dit voor het eerst onder de neus heeft gewreven en onder welke omstandigheden. Het was de secretaresse van mijn vader, die opeens, toen ik voor haar bureau stond, vroeg: ‘Wat zei je nou net? Hoorde ik je nou *omweer* zeggen?! *Om-weer*? Ha, ha, ha. Dat bestaat niet hoor, het is *on-weer*.’

Veel informanten schreven een vergelijkbare ervaring te hebben gehad. Zo meldde een man: ‘Ik liep al tegen de zestig toen iemand mij er op wees dat het niet *abdominabel* maar *abominabel* was. Nota bene door iemand die ik er op gewezen had dat hij een *abdominabele* fout had begaan. Schaamrood dus.’

En een vrouw schreef: ‘Ik had ook zo’n door-de-grond-zak-ervaring: ik ben een keer door een medebestuurder, wiens vader docent Nederlands was, op de vingers getikt. Hij wees mij erop dat het woord *improvisisch* een contaminatie is van *provisorisch* en à l’*improviste*. Dat was niet fijn! Nooit meer fout gedaan, natuurlijk.’

Niet iedereen reageert op die manier, zo meldde een lezer uit Vught. ‘Een collega van mij gebruikt regelmatig de uitdrukking *dat is mijn prakkie-an niet*, in plaats van *dat is mijn pakkie-an niet*. Hij is vaak op de fout gewezen, maar dat deert hem kennelijk niet.’

Er zijn ook verhaspelingen uit de kindertaal die nooit meer worden gecorrigeerd – die, om met De Vooy te spreken, eeuwig in het doorgangsstadium blijven hangen. Heel veel jonge kinderen zeggen *eerdergister* of *eerdergisteren*. Op een dag hoor je of ontdek je al lezend dat dit niet correct is, zou je denken, maar op internet zijn ruim driehonderd zinnen te vinden van mensen – volwassenen, geen kinderen – bij wie dit kwartje nooit is gevallen. Zo schrijft iemand op een forum: ‘Hoera, ik heb *eerdergisteren* m’n vakantie geboekt. We gaan 7 september twee weken naar Lesbos.’ En iemand anders schrijft: ‘Verder wouden we *eerdergister* scooters huren.’

En neem het woord *afstand(s)bediending*. Veel kinderen noemen de af-

standsbediening een poosje *afstand(s)bedien-ding*, maar na verloop van tijd corrigeren ze dat. Op internet zijn echter ruim twaalfhonderd on gecorrigeerde voorbeelden te vinden – te veel om te denken dat het hier simpelweg om een tikfout gaat. Een kleine greep: ‘Nikon ML-L3 Afstandbediending’, ‘programmeerbare afstandbediending van Kenwood’, ‘standaard draadloze afstandbediending’ enzovoort. Je komt deze fout trouwens ook in de kranten tegen. Zo meldde de Vlaamse krant *De Tijd* in 2004: ‘Met iDTV is het straks mogelijk met een afstandbediending via een tv-toestel op het internet te surfen.’

Ruim twaalfhonderd foute vermeldingen van *afstand(s)bediending* – die frequentie lijkt niet zo belangrijk, maar is het wel. Hoe kom je het snelst af van een foute schrijfwijze, dus van een incorrect woordbeeld? Door vaak geconfronteerd te worden met het correcte woordbeeld. Wat dat betreft heeft internet de afgelopen jaren veel veranderd. In kranten, tijdschriften en boeken kun je ook veel fouten vinden, maar daar is – als het goed is – aan gewerkt door professionele schrijvers, journalisten, eindredacteuren en correctoren. Zelfs als de oorspronkelijke kopij wemelde van de fouten, horen die er aan het eind bijna niet meer in te staan.

Ontelbaar veel teksten op internet zijn *níét* door zo’n zeef gehaald en dat geldt al helemaal voor alle bijdragen in chatrooms en discussiegroepen. Nooit in de geschiedenis van het Nederlands is er zo veel geschreven als nu. Dat is fijn voor taalonderzoekers, maar het betekent ook dat taalfouten op veel grotere schaal verbreed raken. Op internet zijn bij allerlei fabrikanten officiële *gebruiksaanwijzingen* te downloaden. Ik heb al diverse apparaten in huis waar een gedrukte *gebruiksaanwijzing* bij zit. En ook in de kranten was die schrijfwijze tientallen keren te vinden.

Vaak de goede vorm lezen biedt soelaas, maar sommige woordinfecties komen zo vaak voor, op zo veel plekken, dat het moeilijker is geworden om immuun te blijven.

3 OP HET MOMENT SUBLIEM

In den beginne was er seks. Zonder seks geen mensen, zonder mensen geen complexe talen en zonder complexe talen geen woordinfecties. Omdat het dus allemaal met seks begint, is dat het eerste thema dat hier aan bod komt. Voor alle thema's geldt dat ze ruim zijn geïnterpreteerd. Veel woorden en uitdrukkingen passen in diverse thema's, maar om herhalingen te voorkomen, zijn ze maar één keer opgenomen.

Copuleus voor *copieus* ('rijkelijk, overvloedig'), onder invloed van *copuleren* ('neuken'). Natuurlijk zijn er mensen die het opzettelijk, voor de grap, hebben over een *copuleuze maaltijd*, maar dat geldt niet voor een zekere Martin Kroon, die op de website protestantsekerk-best-oirschot.nl een verhaal heeft gepubliceerd getiteld 'Een pelgrim aan de deur Palm-pasen 2004'. Daarin komt de volgende passage voor:

Wat is dat toch? Dat ik altijd direct dat verhaal van Jezus voor ogen krijg? 'In zoverre je dit aan de minste van m'n broeders heb gedaan, heb je het mij gedaan?' Is het gewetenswroeging? Het bekende verhaal van de zwerver die met kerst, net als jij aan een *copuleuze maaltijd* zit, aan jouw deur klopt?

Geen scherts ook in de volgende zin, eveneens van internet: 'Na een zeer *copuleuze maaltijd* volgde de briefing voor de bestuursleden voor woensdag.' Deze woordinfectie is niet aangetroffen in de krantenarchieven.

Genitaliën voor *initialen*. Een verpleegkundige uit een Rotterdamse volksbuurt schreef: 'Een trotse moeder vertelde mij vandaag op het consultatiebureau dat ze de genitaliën van haar kinderen op haar arm had laten tatoeëren.' Er doet, al zeker sinds de jaren vijftig, een verhaal de

ronde over een wethouder die een ambtenaar een zilveren sigarenkoker of sigarettenkoker aanbiedt. In die koker stonden, volgens de wethouder, de genitaliën van die ambtenaar gegraveerd. Volgens sommige informanten is dit een grap die nog door Wim Sonneveld is gebruikt. Volgens anderen is het waar gebeurd en ging het om de Rotterdamse PvdA-wethouder Dries van der Vlerk, dan wel om burgemeester Chr. Matser van Arnhem. Matser zou letterlijk gezegd hebben: 'Mag ik u dan nu deze sigarettenkoker met uw eigen genitaliën overhandigen?'

Insex voor *incest*. Uit een mailtje van een informant: 'Mijn ex-echtgenote, die arts is, kwam een aantal jaren geleden terug van haar werk met het verhaal dat zij die ochtend een man van vijftig jaar op haar spreekuur had gehad, die haar vertelde dat zijn dochter hem beschuldigde van *insex*. Zij vroeg de man nog twee keer wat het probleem was, maar hij volhardde in dit woord.'

Hoort **kwakkeloos** in deze categorie thuis? Speelt in deze verhaspeling *kwak* een rol (en zo ja, in welke betekenis?), of *kwakkelen*? Of is dit het zoveelste voorbeeld van *uitspraakspelling*? Zeker is dat het voorkomt, niet in de dagbladen, maar ruim twaalfhonderdmaal op internet. Twee voorbeelden: 'Het lijkt momenteel namelijk dat de meeste journalisten gewoon *kwakkeloos* achter elke expert of politicus aanlopen.' En: 'Ik heb een hekel aan mensen die zelf niet kunnen nadenken maar alles *kwakkeloos* van anderen moeten citeren.'

Sinds de Lewinsky-affaire is wereldwijd bekend dat Bill Clinton een **lidteken** heeft. Bij mijn weten ging het om een kleine moedervlek. Maar als je over *lidtekens* leest, bedoelt men doorgaans *littetekens*. Het eerste deel van deze samenstelling is in de middeleeuwen ontstaan uit *lijk* in de betekenis 'vlees'. Eerst schreef men *lycteken*, toen *licteken* en uiteindelijk *littteken*. De verhaspeling *lidteken* is ruim dertienduizendmaal op internet te vinden, en 135 maal in de digitale krantenleggers. Eén voorbeeld, uit NRC Handelsblad van 10 juni 2005: 'Vragen blijven er genoeg over na lezing van *Het stenen bruidsbed*. Het bombardement op Dresden had geen bedoeling zegt Corinth, wiens gezicht vol onontwarbare *lidtekens* een plattegrond is voor het jongste verleden.' *Littteken* wordt zó vaak fout gespeld (onder invloed van *lid* in de betekenis 'zelfstandig beweeglijk deel van het lichaam') dat de Grote Van Dale deze verwijzing opnam: '*lidteken*

(onjuiste spelling), zie litteken'. Althans, zo stond het in 1999 in de dertiende druk; in 2005 werd dit uit de veertiende druk geschrapt.

Een van de twee vrouwelijke vertrouwenspersonen van het ziekenhuis 'Medisch Spectrum Twente' in Enschede schrijft: 'In principe worden alle vormen van ongewenste intimidatie en discriminatie als schending van de integriteit van medewerkers beschouwd.' Je zou er zo overheen lezen en dan doen eindredacteuren dan ook geregeld. Zo stond op 19 maart 2005 in *NRC Handelsblad*: 'Zo bang als ik ben om door een kogel geraakt worden, zo bang is hij voor een aanklacht wegens ongewenste intimidatie.' **Intimidatie** is, mag men aannemen, altijd ongewenst. Intimiteit niet. Vandaar de aanduiding: *ongewenste intimiteit*. Op internet komt deze verbinding vaker fout (55 procent) dan goed (45 procent) voor.

Ontmannen is een ander woord voor 'castreren'. Dit is een ingrijpende handeling, waarbij de zaadballen van een man worden verwijderd. Vroeger werden onder meer harembewakers ontmand. Je kunt ook *onthand* raken. Overdrachtelijk betekent *onthand* 'door een gemis in moeilijkheden gebracht'. De Grote Van Dale (2005) geeft als voorbeeldzin: 'Zonder auto voel ik me zó onthand!' Toevallig sluit dit aan bij een passage uit een verslag op internet van iemand die op Corsica is geweest. 'Toen moest de auto helaas weer terug. Corsica is wel een echt auto-eiland. Er zijn in ieder geval weinig mogelijkheden om stukken te wandelen met een kinderwagen (veilig dan). Beetje ontmand zonder auto, moesten we back to basic.' Het *Rotterdams Dagblad* meldde op 7 januari 2005: 'En, zo hield de officier van justitie de twee voor, het ziekenhuis was ernstig ontmand door de inbraken.'

Moment subliem. 'Via ingewikkelde methoden', schrijft iemand op internet, 'probeert men Naomi te bevruchten, maar op het moment subliem is Sol niet in staat een zaadlozing te krijgen.' *Moment subliem* hóéft niet fout te zijn, denk aan een zin als: 'Het Ferrari-team is op het moment subliem.' Maar doorgaans bedoelt men *moment suprême*. Doordat dit veelal wordt uitgesproken als *moment supriem* lees je *díé* vorm ook, net als onder meer *moment suprime* en *moment surprime*. Een voorbeeld, uit een seksbabbelbox: 'En op het moment surprime heel snel de kerk uit.'

Dat veel mensen een trilogie een **triologie** noemen is onvermijdelijk. Ga maar na: een trilogie is een artistiek product – boek, film, toneelstuk – dat uit drie delen bestaat die samen één geheel vormen. *Trio's* bestaan uit drie personen, die gedrieën iets doen. Dat kan seks zijn, maar ook iets heel anders, bijvoorbeeld muziek maken. *Triologie* komt op internet ruim elfduizend keer en in de krantenarchieven ruim honderdmaal voor. Een voorbeeld uit de *Volkskrant* van 1 juli 2005: 'Masons bekendste werk is een triologie.' Er is overigens een muziekband die zich – zonder twijfel opzettelijk – *Triologie* heeft genoemd; ze spelen drie soorten muziek: latin, jazz en evergreens uit de klassieke muziek.

Tot slot een paar pseudo-woordinfecties en twijfelgevallen. In *bastaard-suiker* zit geen onwettig kind verstopt, het is een spellingvariant van *basterdsuiker* die door het Groene Boekje wordt erkend. Ik heb mijn zoon van dertien giechelend maar toch in alle ernst het woord *fishfucking* voor *fistfucking* horen gebruiken ('Wat is dat nou precies?'). Ook op internet komt het voor, maar zo te zien altijd schertsend ('Je hoort tegenwoordig steeds meer over fishfucking. Zou je daar nou een hele grote vis voor nodig hebben?'). Hetzelfde geldt voor *dyslesbisch* voor *dyslectisch* en voor *vlam fatale* in plaats van *femme fatale*. 'Medewerkster van een penetraire inrichting', aangetroffen op internet, zal niet seksueel zijn bedoeld. Het gaat hier om een werkneemster van een *penitentiaire inrichting*.

Een strafrechter schreef in een proces-verbaal te hebben gelezen: 'Ik, verbalisant, stelde vast dat het lid van de verdachte zich in gesteven toestand bevond.' Het ging om een geval van zogenoemde potloodventerij. De rechter gaf als commentaar: 'De verbalisant vond stijf vermoedelijk te "plat".' Eerder in zijn carrière was deze informant als advocaat-observant aanwezig bij een aandeelhoudersvergadering van een bouwstoffenhandel. Men had daar ruzie. 'De president-commissaris opende de vergadering met de woorden: "Ik kan met genoeg vaststellen dat het scrotum aanwezig is en dat derhalve rechtsgeldige besluiten kunnen worden genomen".'

Hij bedoelde natuurlijk *quorum*.

4 EEN VAT VOL TEGENSTRIJDIGHEDEN

‘Stemtesten, een dirigentenwissel en andere perikelingen hebben het koor geen goed gedaan.’

Gelders Dagblad, 14 maart 2005

Waar mensen bij elkaar zijn, ontstaan uiteindelijk *perikelingen*. Dat komt doordat mensen complexe wezens zijn – nog complexer dan taal. Wij hebben een enorm arsenaal aan woorden tot onze beschikking om de sterke en zwakke kanten, de prettige en onprettige karaktereigenschappen van mensen te beschrijven. De woordkeuze is zó groot dat het wel een keer mis móét gaan. Dat gaat het dan ook, zeer regelmatig zelfs. Hieronder een keuze uit de woordinfecties die we vaak gebruiken om elkaar – en soms onszelf – te beschrijven. Als de verhaspeling honderden keren op internet is aangetroffen, wordt het aantal vindplaatsen genoemd, gevolgd door het foutpercentage (mits dit ten minste 1 procent bedraagt). Het woord *ontdeugend* bijvoorbeeld – voor onder meer de *ontdeugende mens* – wordt op internet ruim 46.300 maal onjuist gespeld (met een *t* erbij), en 433.000 maal correct. Het foutpercentage is dus 10.

AANGEBRAND & TEGENDRAADS

Vroeger werden alle baby's gebakerd – stevig in doeken gewikkeld. Dat gebeurde voor het vuur, om te voorkomen dat het kind het koud kreeg. Er bestond zelfs een speciale mand voor, een grote lage mand, die *bakermand* of *bakermat* werd genoemd. Vandaar dat wij de plaats waar iemand is geboren en opgegroeid of waar iets is ontstaan een *bakermat* noemen. Dat bakeren gebeurde door de moeder of door een *baker*, een kraamverzorgster. Van een opvliegend persoon werd gezegd dat hij *heetgebakerd* was; hij had zeker te dicht bij het vuur gelegen of was als kind te warm ingepakt geweest.

Er zijn nog steeds mensen die jonge baby's stevig in doeken wikke-

len, maar erg gebruikelijk is dat niet. Daardoor zijn nog maar weinig mensen bekend met het woord bakeren. Vandaar dat *heetgebakerd* geregeld wordt verhaspeld tot **heetgeblakerd** of **heet geblakerd**. Blakeren is immers wél gangbaar – de zon doet het nogal eens. En taarten komen soms geblakerd uit de oven. Op internet wordt dit woord een kleine duizendmaal verkeerd geschreven, dat is 7 procent fout. Een proeve van zelfkritiek op een forum van de Taekwondo Bond Nederland: 'Ik was inderdaad een beetje heetgeblakerd gisteren.' En de Vlaamse krant *Het Nieuwsblad* berichtte op 4 december 2003: 'Er kwam een patrouille ter plaatse, maar de heetgeblakerde Kurt D.B. stelde zich weerspannig op.'

Van sommige snel-aangebrande mensen is bekend dat zij zich opzettelijk afreageren om rustiger te worden. Zij zoeken een **uitlaadklep**. Zo schreef het *Brabants Dagblad* op 18 juni 2005: "Drummen is een perfecte uitlaadklep om je agressie kwijt te raken, misschien zijn drummers daarom heel easy", zegt de Berlicumse slagwerkdocent Tonn van de Veerdonk aan de vooravond van de Nederlandse kampioenschappen solistenslagwerk.' En over Rivallino Sleur, voetballer bij FC Lisse, lezen we op de website van die club (onder de kop 'Voetbal uitlaadklep voor Rivallino Sleur'): 'Ik voetbal al 23 jaar. In het voetbal kan ik mijn ei kwijt. Het is mijn uitlaadklep.'

'Gevluchte aanrijder blijkt ook agressief' kopte *Het Nieuwsblad* op 14 februari 2005. In het bericht stond: "Toen de politie hem mee naar het commissariaat wilde overbrengen stelde de man zich zeer weerspanning op.' Op internet wordt in 14 procent van de gevallen **weerspanning** gebruikt voor weerspannig 'dwars, tegendraads'. Ook overheden kunnen weerspanning zijn, aldus een website: 'Vlaams-Brabant leek eerst weerspanning, maar is uiteindelijk gezwicht, wat blijkt uit de voorliggende begrotingsdocumenten.'

ENTHOUSIAST

Enthousiastme voor *enthousiasme*. Bijna iedereen heeft een voorkeur voor blijde, open en enthousiaste mensen. Daarom lees je daar ook geregeld over. Zo schreef het ANP op 11 augustus 2004: 'De Nieuw-Zeelanders wonnen die wedstrijd met een straatlengte. De ploeg straalde kracht, lef en enthousiastme uit.' Enkele voorbeelden van internet: 'Wie o wie heeft er voor mij die bio-baan waarin ik al mijn enthousiastme

kwijt kan? Ik ben een (bijna) gepromoveerd medisch moleculair bioloog.’ En: ‘Met een hecht team van professionals wordt er met groot enthousiastme samen gewerkt aan producten.’ Op internet wordt dit woord ruim negenduizendmaal verkeerd geschreven, dat is 1 procent.

Ongeknutseld voor *ongekunsteld*, onder invloed van *knutselen*. ‘Ik ben gewoon één van de velen’, klaagt iemand op een website over ‘broken-hearts’, ‘die vallen voor z’n natuurlijke charme, z’n ongeknutselde manier van doen.’ Op een website van Evenone, een pr-adviesbureau uit Amsterdam, is sprake van ‘ongeknutselde taal’ (‘Evenone gelooft in ongeknutselde taal, een duidelijke missie en heldere, rechtlijnige boodschap’). En in een gedicht van Will Tura lezen we:

Ongeknutseld als een vrucht ben jij
Zo ontstuimig als de zee
En ontembaar als een leeuw ben jij
Ondoordringbaar als de nacht.

Luidbundig voor *uitbundig*, onder invloed van *luidruchtig*. ‘Nadat ik eerst Selma en Max luidbundig had aangemoedigd op de 2 km jeugdloop’, schrijft een enthousiasteling op internet, ‘heb ik zelf meegedaan aan de 5 km.’ Elders lezen we: ‘Als ik erover nadenk misschien wel, omdat ik heel erg stil en rustig kan zijn, maar ook vrij luidbundig en opgewekt.’

Omstuimig voor *onstuimig*. Over de schrijfster Belle van Zuylen (1740-1805) lezen we op een website van Het Utrechts Archief: ‘Haar kwalen worden veroorzaakt door gevoelens die te omstuimig en te sterk zijn voor haar constitutie en door een overactiviteit die geen bevredigende uitlaatklep vindt.’ Op internet zijn ruim vierhonderd omstuimige zinnen te vinden – ook over het weer en ongetemde dieren. Een voorbeeld uit de dagbladen: op 8 september 2005 meldde de *Volkskrant*, in een muziekrecensie: ‘Waar Krauss het polijsten soms te ver doorzet, kiert bij Nickel Creek de omstuimigheid door alles heen.’ Ook *ontstuimig* komt geregeld voor; zie het gedicht hiervoor.

Sprankelijk voor *sprankelend*. ‘Laura, een sprankelijke persoonlijkheid, met een zachte omfloerste stem, praat over hekszijn anno 2003, soms ernstig, het gezicht in de plooi, maar vaak ook een tikkeltje ondeugend,

haar eigen uitspraken relativerend met humor.’ Aldus de *Rijn en Gouwe* op 1 november 2003. Elders in de krantenleggers lezen we over ‘het sprankelijke voetbal’, ‘het sprankelijke ballet’, ‘een sprankelijke werkomgeving’, ‘een sprankelijk debuut’, ‘een sprankelkende serie’ enzovoort. Ook de afleiding *sprankelijks* komt voor (‘Ooit zo iets sprankelijks moois gezien?’).

Sommige mensen denken dat **extravert** een verhaspeling is van *extrovert*, maar beide vormen zijn correct. Sterker nog: de Grote Van Dale (2005) verwijst bij *extrovert* naar *extravert*, wat wil zeggen dat die laatste vorm volgens dit woordenboek de voorkeur heeft.

DEGELIJK

Grondig voor *grondig*. Uit een personeelsadvertentie op internet: ‘U bent een communicatief en creatief persoon met een grondige technische kennis!’ Elders is sprake van onder meer ‘grondige renovatie’, ‘grondige ontsmetting’, ‘grondige veranderingen’ en ‘grondige restyling’. Het *Eindhovens Dagblad* schreef op 1 juli 2005: ‘De studenten worden nu eenmaal verondersteld hun voorstel grondig te beargumenteren.’

Overigens komen grondige mensen graag *goed bewapend ter ijs*, dan wel *goed beslagen ten eis*. Een voorbeeld: ‘Ik heb me inmiddels voorgelicht op het juridische deel, ik kom graag goed beslagen ten eis.’ Moet natuurlijk zijn: *goed beslagen ten ijs* komen. Oorspronkelijk werd dit gezegd van paarden en andere trekdieren die alleen op het ijs mochten met goed beslag: scherpe hoefijzers.

STERK

Draadkracht voor *daadkracht*. Over welke eigenschappen moet een interim-manager zeker beschikken? De website van Molenaar & Lok Informatisering uit Naarden zegt hierover: ‘Resultaatgerichtheid en draadkracht zijn essentiële eigenschappen voor een interim manager.’ In kranten was de afgelopen jaren te lezen over ‘visie en draadkracht’, ‘gebrek aan draadkracht’ en over ‘minder draadkrachtigen’. Dit laatste heeft vanzelfsprekend niks te maken met *daadkracht*, maar alles met *draagkracht* ‘het vermogen om geldelijke lasten te dragen’.

Kortdaad voor *kordaat*. ‘Door kortdaad optreden van een metrobestuurder vallen er geen slachtoffers onder de reizigers’, meldt een website over brandveiligheid. Maar het kan ook fout gaan: ‘Ondanks kortdaad optreden van onze schipper was een botsing niet meer te voorkomen.’ Men spreekt soms ook van *accordaad optreden*. Daarnaast komt *kordaad* geregeld voor. Zo lezen we op de website uit-in-valkenswaard.nl: ‘Lompe en smerige feestgangers worden kordaad de deur gewezen, overal in Valkenswaard.’ *Kordaat* heeft niets te maken met *daad*, maar gaat uiteindelijk terug op Latijn *cordatus* (‘verstandig’).

Snoeien voor *snoeren*. Wat je als interim-manager of leidinggevende ook goed moet kunnen, is *iemand de mond snoeien*. Althans, op een website lezen we: ‘De mond snoeien is nog altijd de beste remedie voor een bestuurder in het nauw.’ Het omgekeerde komt trouwens ook voor. Het dagblad *DeStem* schreef hierover op 5 april 1996: ‘Waagde het WBI-bestuur openlijk te klagen over de situatie, dan werd het snel de mond gesnoeid.’ In de uitdrukking *iemand de mond snoeren* betekende *snoeren* oorspronkelijk ‘met een snoer vast- of dichtbinden’.

Veel kordate, daadkrachtige mensen hebben overigens een hekel aan **flutiliteiten**. Zo schrijft iemand in een discussiegroep over het FNV en de actiebereidheid in Nederland: ‘Het gaat hier niet om wat onzinnigheden en flutiliteiten maar om wezenlijke zaken die ertoe zouden moeten doen in een verzorgingsstaat.’ We kennen *futiliteit* ook in de vorm *flutilitijd*. En een informant hoorde een hypotheekadviseur eens enkele *flutteliteiten* wegwuiven.

INCOMPETENT & ONBETROUWBAAR

Incompetent voor *incompetent*. ‘In Texas’, schreef *NRC Handelsblad* op 23 juni 2000, ‘wijst de lokale rechtbank een advocaat toe aan minvermogenen. Die krijgen veel te weinig betaald en zijn vaak incompetent.’ Andere kranten schreven de afgelopen jaren over ‘incompentente potentaten’, ‘incompentente politici’ en ‘incompentente ambtenaren’. Ook *incompententie* komt geregeld voor. En in een oudere verzameling verhaspelingen lezen we: ‘Deze sollicitant lijkt ons volkomen incompetabel.’

Verduisteremanen voor *verdonkeremanen*, onder invloed van *verduisteren*. ‘Ik moet ook nog kijken’, schrijft een scholier op een website, ‘of die leraren al die foto’s niet stiekem verduisteremaand hebben.’ Iemand anders schrijft: ‘De dure Giorgio Armani van mijn vriend is hoogstwaarschijnlijk verduisteremaand.’

Ook **roddel en achterklep** worden doorgaans als onbetrouwbaar ervaren. De website *beschermjezelf.nl* schrijft hierover, onder het kopje ‘Pesten op het werk’: ‘Wees alert op signalen van collega’s die wijzen op roddel en achterklep en probeer hier dan ook altijd achter te komen!’ Ook in de pers lezen we af en toe over dit verschijnsel. Zo schreef *Dagblad Tubantia/Twentsche Courant* op 9 november 2004: ‘Uit het ruim 3500 pagina’s tellende dossier wordt helder dat al langer een “stammenstrijd” tussen twee groepen woedt. Daarover zoemen roddel en achterklep door de Enschedese binnenstad.’ *Klap in achterklep* hangt samen met *klappen in de betekenis* (‘druk praten’).

GEVOELIG & ONZEKER

Inleveringsvermogen voor *inlevingsvermogen*, onder invloed van *inleveren*. Een eigenschap die in de maatschappij hoog wordt gewaardeerd is *inlevingsvermogen*. Daar is – bijvoorbeeld in advertenties – veel vraag naar. Zo was *MES consultants* in Tilburg op zoek naar iemand met dit profiel: ‘Groot inleveringsvermogen, snel van begrip, pragmatisch ingesteld’ (plus: ‘goede verbale en geschreven communicatie Nederlands en Engels’). En op 21 februari 1997 lezen we in *de Volkskrant*: ‘Als je de managementgoeroes mag geloven is een moderne manager een teamspeler, iemand die ratio combineert met gevoel en inleveringsvermogen.’

Bedrempeld voor *bedremmeld* (‘beteuterd, onthutst’), onder invloed van *drempel*. ‘Vandaag zat er een meisje tegenover me in de trein’, schrijft een zekere Hidde op zijn website, ‘die een beetje suffig en bedrempeld voor zich uit zat te staren’. Elders lezen we ‘Hij keek me nogal bedrempeld aan’, ‘Ik zweeg bedrempeld en verbaasd’, ‘Bedrempeld kijkt ze van de een naar de ander’. Overigens wordt *bedrempeld* af en toe ook gebruikt in de betekenis ‘van een of meer drempels voorzien’. Een voorbeeld: ‘Een zwaar bedrempeld klinkerpad.’

Rugbaarheid voor *ruchtbaarheid*. ‘Aangezien op zelfdoding een taboe rust’, schrijft iemand op uitvaart.nl, ‘wil je hier misschien geen rugbaarheid aan geven.’ Het Nieuwsblad meldde op 24 augustus 2002: ‘Lindkens had daarover een constructief gesprek met Mohammed Chakkar, van het Platform Allochtone Jeugdwerkingen, om de opleiding rugbaarheid te geven.’ (Jeugdwerking is een Belgisch-Nederlandse term voor ‘jeugdafdeling’.) Op internet wordt dit woord ruim vijfhonderdmaal verkeerd geschreven, dat is 1 procent.

Angstaanwekkend voor *angstaanjagend*, onder invloed van *angstwekkend*. In een discussiegroep over eenzaamheid schrijft iemand: ‘Ik zou niet misstaan als kermis attractie: het meest angstaanwekkende wezen in het universum.’

Er zijn nog veel meer verhaspelingen die op *-wekkend* eindigen. Zoals *afgrijzingwekkend* (‘het afgrijzingwekkende verleden’), *afschrikkingwekkend* (‘een afschrikkingwekkend voorbeeld’), *huiverendwekkend* (‘De prijzen waren huiverendwekkend’), *duizelendwekkend* (‘met een duizelendwekkende vaart’) en *verbazendwekkend* (‘Een aardige bewaker, die verbazendwekkend goed Engels spreekt’).

Spijtoptand voor *spijtoptant*, onder invloed van *tand*. Na de onafhankelijkheid van Indonesië in 1949 konden Nederlanders die daar woonden kiezen tussen de Indonesische en de Nederlandse nationaliteit. Sommigen die kozen voor de eerste optie, kregen daar later spijt van. Men noemde hen *spijtoptanten*, een woord dat vervolgens de algemene betekenis kreeg ‘iemand die uit spijt ergens op terugkomt’. Doordat *-optant* niet meer door iedereen wordt begrepen, wordt dit soms *-optand*. Zo schreef *De Gelderlander* op 2 november 2004: ‘In de commissie Grondgebied pleitten naderhand alleen GemeenteBelangen [...] en spijtoptand Lijst Groessen toch nog voor uitvoering van het collegevoorstel.’ Een voorbeeld van internet: ‘Ik ben een spijtoptand en ga dus proberen 2004 bij de cavalerie verkenner te komen.’

Onwelgevoegelijk voor *onwelvoeglijk*, onder invloed van *gevoegelijk* en *onwelgevallig*. Niet iedereen die Doos, Pijpen, Pielkenrood of Spleet heet, lijdt daaronder, maar sommigen wel. Voor hen is goed om te weten: ‘Een geslachtsnaam kan worden gewijzigd indien deze onwelgevoegelijk of bespottelijk is.’ Op internet wordt dit woord ruim 275 maal verkeerd geschreven, dat is 27 procent.

Je hebt ook nog mensen – meer dan duizend – die snel **ontoepasselijk** worden. Twee voorbeelden van internet: ‘Waarom heeft m-gaming zo’n oranje schijtkleur? Ik word er een beetje ontoepasselijk van eerlijk gezegd.’ En: ‘Ik wordt ontoepasselijk van de EO en Knevel.’

ONGEVOELIG

Ongevoelloos voor *ongevoelig* of *gevoelloos*. Uit een discussiegroep over overspel: ‘Mannen zijn gewoon ontzettend naïef, stom als het om hun jonge heer gaat (sorry maar het is zo). Ze denken er mee dus verwacht er niet teveel van. Je moet er eigenlijk om lachen. Wat ik me wel afvraag is of hij, als jij ernaar vraagt, ongevoelloos met het antwoord omgaat.’ Men spreekt soms ook van *ongevoelloosheid*. Zo wordt de roman *Ivoren wachters* (1951) van Simon Vestdijk op een scholierenwebsite als volgt samengevat: ‘De motieven zijn wraak, ongevoelloosheid en innerlijke strijd.’

Onverbitterlijk voor *onverbiddelijk*. ‘Net Remkes gehoord, over de radio’, briest iemand in de weblog van Jan Marijnissen van de sp. ‘De bonden zouden verkeerde info hebben gegeven; zijn berekeningen komen heel anders uit. Kortom star en onverbitterlijk.’ Elders is sprake van ‘een onverbitterlijk hek’, ‘onverbitterlijke verettering’ en van het noodlot dat – inderdaad – soms ‘zwaar en onverbitterlijk’ toeslaat.

Laagdunkend voor *laatdunkend* (‘verwaand, pedant’). ‘Kijk, vmbo is geen eindonderwijs: je hebt hierna nog zo veel mogelijkheden. Het is alleen wel zo dat er vaak laagdunkend over wordt gedaan.’ Aldus een leraar in *De Telegraaf* van 7 mei 2005. *Laatdunkend* gaat terug op het Middelnederlandse *hem laten dunken* (‘zich verbeelden’); *laagdunkend* zal zijn gevormd onder invloed van *ergens een lage dunk van hebben*. Op internet wordt dit woord een kleine negenhonderdmaal verkeerd geschreven, dat is 3 procent.

Sepsis is de medische term voor een gevaarlijke bloedvergiftiging door bacteriën. *Septisch* wordt door Van Dale dan ook omschreven als ‘van de aard van sepsis of bederf’, en de jodium die we ter ontsmetting op wondjes doen, werkt *antiseptisch*. Nu valt op internet tientallen keren te lezen dat mensen ergens **septisch** tegenover staan, zoals in dit citaat van een Belgische website over leerlingenparticipatie: ‘Ouders stonden in

eerste instantie septisch tegenover de wijzigingen.’ En *NRC Handelsblad* schreef op 28 februari 2000 over een componist die ‘septisch klagende’ poëzie in zijn werk legde. Bedoeld wordt in zulke gevallen niet *septisch* maar *sceptisch* (‘kritisch twijfelend’), dat naar wens kan worden uitgesproken als ‘septisch’ of ‘skeptisch’, vandaar de verwarring. Marten Toonder heeft zijn creatie Olivier B. Bommel in de flaptekst van de bundel *Geld speelt geen rol* laten zeggen dat hij aanvankelijk ‘enigszins antisceptisch’ stond tegenover deze uitgave, maar die verhaspeling heeft geen school gemaakt.

SLORDIG & VIES

Afgerafeld voor *afgeraffeld*, onder invloed van *rafelen*. *Afrafelen* en *afraffelen* zijn – vanzelfsprekend – allebei correct, maar het eerste betekent ‘rafels of losse draden loslaten’ en het tweede ‘haastig en slordig afmaken of afdoen’. Vrij veel mensen zijn geneigd om hun werk af te rafelen, zo blijkt. ‘De massage’, klaagt iemand op internet, ‘slaat nergens op. Het wordt afgerafeld, er wordt getrokken en gekneed, maar echt bekwaam of subtiel gaan ze niet te werk.’ Op 15 december 1994 schreef *Trouw* in een boekbespreking: ‘De verhaallijntjes blijven in de grondverf steken. De misdaad-plot wordt afgerafeld.’

Verfomfaaien, dat ‘verkwisten’, ‘verspillen’ en ‘kreuken’ betekent, gaat terug op het Duitse *verfumfeien*, voor ‘zijn geld lichtzinnig verkwisten’. Wij leenden dit woord aan het eind van de zeventiende eeuw en sindsdien is het in allerlei vormen opgetekend: *verfonfaaien*, *verfomfeien*, *verfonfeien*, *verfomfooien*, *verfonfooien* enzovoort. Inmiddels is *verfomfaaien* de meest gangbare vorm, hoewel de Grote Van Dale (2005) ook nog *verfomfooien* vermeldt. Niet juist, maar wél vaak gebruikt, is **verfromfraaien** – een vorm die is beïnvloed door *verfrommelen* (en mogelijk ook door *verfraaid*). Op internet zijn *verfromfraaid* en *verfromfraaide* ruim zevenhonderd keer te vinden – een foutpercentage van 4. Eén voorbeeld van internet: ‘PJ-Harmen is een bleek weggetrokken, onderuitgezakte en verfromfraaide man, die er ineens uitziet als een uitgebluste zestiger.’ En op 22 september 2005 schreef *de Volkskrant*: ‘Rapper Pete Philly buigt zich voor het optreden in Rotterdam met Herman over diens agenda: een volgeklaad, verfromfraaid papiertje, om toekomstige concerten af te spreken.’

Bedoezelen voor *bezoedelen* (‘bevleken, besmetten’). Op 16 juni 2005 schreef het *Dagblad Tubantia/Twentsche Courant*: ‘Schipper spande een kort geding tegen het ITC aan, waarin hij eiste dat zijn ontslag ongedaan gemaakt zou worden. [...] Het bericht zou zijn naam bedoezelen.’ Er zijn heel veel mensen die *bedoezelen* gebruiken voor *bezoedelen*, mogelijk vanwege het veel bekendere *doezelen* ‘slaperig zijn, knikkebollen’. Geregeld gaat het over iemands naam die *bedoezeld* wordt (‘Ik heb mijn officiële standpunt over het bedoezelen van mijn familie-naam nog niet ingenomen’), maar je komt het ook in een andere context tegen, bijvoorbeeld in deze zin, van de website *woestforum.nl*: ‘Ik zie nu dat al die lekkere meiden zichzelf bedoezelen door een losbandig leven te leiden en dan zich te laten misbruiken door allerlei gespuis.’

Wanstaltelijk voor *wanstaltig*, waarschijnlijk onder invloed van *afstotelijk*. ‘Als ik in ’t weekend door Grun loop’, heet het op een website, ‘zie ik alleen maar wanstaltelijk geklede boeren met kort haar.’ *De Volkskrant* had het op 4 mei 1998 over ‘dertig wanstaltelijke doeken’. Aantal vindplaatsen op internet: 381; foutpercentage: 2.

BEZETEN & UITGEPUT

Geobserveerd voor *geobsedeerd*. ‘Mensen, vinden wij dit niet eng, dat we een heel jaar volledig geobserveerd zijn door iemand’, vraagt een leerling op *leerlingen.com*.

Iemand die volledig geobserveerd is door zijn werk, noem je doorgaans een *workaholic*, wat een samentrekking is van *work* + *alcoholic*. Opmerkelijk genoeg wordt dit woord door sommige mensen weer uiteengetrokken tot het hypercorrecte **workalcoholic**. Een website over managers en stress geeft als tip: ‘In bad hoeft je geen workalcoholic te zijn, geniet ervan.’ Gelukkig meldde *de Volkskrant* op 16 november 2001: ‘Zelfs de workalcoholics in Japan, Zuid-Korea en Singapore lijken tegenwoordig steeds meer vrije tijd te hebben.’

Overspannendheid voor *overspannenheid*, onder invloed van *spannend*. ‘Steeds meer jongere mensen, zelfs onder de 30 jaar’, lezen we op een website, ‘hebben tegenwoordig last van stress, overspannendheid of zelfs burnout problemen.’ *De Volkskrant* kwam op 18 mei 2004 met een concreet aandeel: ‘Eenvijfde van de Nederlandse werknemers kampt met psychische problemen, zoals overspannendheid en burn-out.’

SOMBER

Het tegenovergestelde van de **optimistische** mens is de **pestimistische**. De **optimistische** zie je, althans in deze spelling, weinig. In een contactadvertentie op internet typeert iemand zichzelf als volgt: 'Karishma [charisma]: aardig, spontaan, optimistisch, grappig, fantasievol!!' De **pestimistische** mens komt vaker voor, soms met reden. Zo lezen we op de website van Bewonersvereniging Klapwijk in Pijnacker: 'Joop en Henk zijn pestimistisch gestemd: er zijn verzakkingen aangetoond en er ontstaan hellingen in het rioolstelsel die tot problemen kunnen leiden.' En uit een scheldkarbonade op internet: 'Erg jammer dat je zo'n pestimistische lul bent. Ik heb echt medelijden met je moeder, en je hele familie.'

OPRECHT

Een curieus geval is **wasecht** voor *rasecht*. Zoals bekend wordt *wasecht* gebruikt voor 'niet verkleurend in de was' en *rasecht* voor 'zuiver, van het zuiverste water'. Er zijn mensen die *rasecht* uit meligheid vervangen door *wasecht*, maar dat lijkt toch zeker niet het geval bij de volgende zinnen – een kleine selectie uit een groot aanbod. 'Von Kielmansegg, vroeger nazigeneraal en nu een wasechte democraat'; 'Petrus De Geyter, de componist van de internationale, was een wasechte Vlaming'. Elders is nog sprake van 'een wasechte Amsterdammer', 'wasechte autochtone Rotterdammers', 'wasechte mathematici' en ga zo maar door.

Tot slot: er zijn ook nog mensen die de boel graag *traineren* in plaats van *traineren*, al dan niet voor de kik. Over de toeschietelijke mens lees je dat je maar hoeft te kicken en hij staat klaar. Zo lezen we op www.omdatikvanjehou.com: 'Wil ze afspreken om te gaan stappen, zij hoeft maar te kicken en Hij staat binnen 5 minuten bij haar.' BN/DeStem voegde hier op 16 oktober 2004 aan toe: 'De sociaal begaafde en knappe jonge vrouw hoeft maar te kicken en Arno draaft op.' Een ander merkwaardig geval, in dit verband, was te lezen in *Dagblad De Limburger*. Op 27 juni 2005 schreef deze krant over prinses Alexia, die een dag daarvoor geboren was: 'Tijdens de fotosessie gaf het nieuwe prinsesje geen kick.'

5 PAS OP: BESMETTINGSGEVAAR!

'Mijn jonge gast die ik avocado voorzette, reageerde enthousiast met "Ha heerlijk, abvakabo."'

Uit een mailtje van een informant.

Jaren geleden hoorde ik een vrouw op de markt een *advocado* bestellen. Ik moest daar – in stilte natuurlijk – om gniffelen. Als kind had ik ooit geleerd dat het *avocado* moet zijn en het was voor het eerst dat ik deze verhaspeling hoorde. Meligheid zit in een klein hoekje en ter plekke besloot ik de *avocado* voortaan *advocado* te noemen, met nadruk op de *d*.

Dat was, weet ik nu, een domme beslissing. Zoals we gezien hebben, liggen woorden die sterk op elkaar lijken, in het woordenboek in ons hoofd dicht bij elkaar opgeslagen. Bij mij is dat nu het geval met *avocado* en *advocado*. Gevolg: als ik die vruchtnaam wil gebruiken, moet ik altijd heel even nadenken. Ben ik in de gelegenheid een persoonlijke meligheid te debiteren ('Mjammie, *advocado*'), of zijn de omstandigheden daar niet naar ('Inderdaad, Majesteit, *avocado's* zijn heel gezond en dus goed voor het volk')?

Het is net als met *katheder* en *katheter*. Welke is ook alweer het spreekgestoelte en welke dat slangetje dat je vooral in ziekenhuizen ziet? Mensen die vaak op de *katheder* staan of die dagelijks *katheters* inbrengen hebben hier totaal geen moeite mee, maar als je die woorden zelden gebruikt, kost het net iets meer tijd om de goede vorm uit je geheugen op te diepen.

Bij *katheter-katheder* is daar niks aan te doen, zo heten die dingen nou eenmaal. Maar als je voor de lol *advocado* bent gaan zeggen, heb je die onzekerheid over jezelf afgeroepen. Het is alsof je een foute aantekening in je mentale woordenboek hebt opgenomen.

De meeste mensen die woorden of uitdrukkingen met opzet verhas-

pelen, doen dit alleen thuis of in kleine kring. Maar sommigen zoeken een groter publiek. Dat gold bijvoorbeeld voor Carel Verbrugge (1926-1985), beter bekend als Willy Alberti. Begin jaren vijftig was Dick Harris drie jaar lang de vleugladjudant – zeg maar: de rechterhand – van Willy Alberti. Harris schreef:

Alberti was iemand die vol grapjes en *practical jokes* zat. Op een gegeven moment besloot hij het woord *definitief* consequent uit te spreken als *denifitief*. Je hoort het verschil bijna niet en Willy zei: ‘Als je het maar lang genoeg verkeerd uitspreekt, doet ten slotte iedereen dat!’ Hij had gelijk. Zelf heb ik jarenlang *denifitief* gezegd en nooit heeft wie dan ook me er toen op attent gemaakt. Decennia later – ik werkte toen in Duitsland als regisseur en manager van Rudi Carrell – moet ik nog steeds *denifitief* in plaats van *definitief* gezegd hebben. Maar als niemand je ooit corrigeert, merk je dat gewoon niet. Tot ik een keer mijn moeder in Den Haag opbelde. Ik zei: ‘Komende zaterdag heb ik een vrije dag genomen, ik kom dus *denifitief* naar je verjaarsfeestje!’ Mijn moeder zei: ‘Wat zei je daarmee, herhaal die zin es.’ En jawel, opnieuw zei ik het woord verkeerd. Vanaf dat moment ben ik erop gaan letten en tegenwoordig spreek ik het woord correct uit.

Je kunt zo’n opzettelijke verspreking bewust overnemen, maar ook onbewust. Zo schreef een vrouw uit Utrecht: ‘Mijn moeder zei vroeger vaak voor de grap *weps*, *geps* enzovoort. Mijn vader was nieuwslezer en kwam op zeker ogenblik thuis met: “Je mag dat nooit meer zeggen, want tijdens de uitzending moest ik *wesp* lezen en ik dacht even dat er een fout stond, dat het *weps* moest zijn!”’ Overigens is *weps* in veel dialecten het gewone woord voor een wesp, maar dat terzijde.

Iemand anders schreef: ‘Mijn oudere broer had het vroeger thuis altijd voor de grap over een broodje *krokut*. Zelfs mijn moeder kan het juiste woord niet meer spontaan uitspreken en vraagt nog steeds als ik thuiskom: zal ik dan wat *krokutten* voor je bakken? Let wel, mijn moeder is een keurige Haagse dame van 82.’

Woordinfecties kunnen dus zeer besmettelijk zijn. Van sommige kom je nooit meer af en andere verdwijnen pas nadat je ze jarenlang bewust in quarantaine hebt gedaan.

Met dat *advocado* ligt het trouwens ingewikkelder dan je zou denken. Sommige mensen zullen *advocado* zeggen omdat ze worden beïnvloed door het bekendere *advocaat* (waarschijnlijk vooral door de klank, niet door de betekenissen ‘rechtsgeleerde’ en ‘drank uit brandewijn’). In dergelijke gevallen is *advocado* een heuse woordinfectie.

Maar de avocado is de peervormige vrucht van de *advocaatboom* (*Persea americana*). Die vrucht wordt ook wel *advocaatpeer* of kortweg *advocaat* genoemd. In het Surinaams-Nederlands is *advocaat* zelfs de gangbare naam voor die vrucht, die in het Sranantongo *advocado* heet. En iemand die in Nederlands-Indië (nu Indonesië) werd grootgebracht, schreef:

De vrucht komt oorspronkelijk uit Zuid-Amerika en is in de vroege koloniale periode over de rest van de (sub)tropen verspreid. Het Portugese woord voor *advocaat* is *avogado* of *advogado*. In Nederlands-Indië, dat van oudsher natuurlijk Portugese invloeden had, werd deze vrucht *advocaat* genoemd. Dat zeg ik nog steeds en ik ervaar dat, gezien mijn Indische achtergrond, als de juiste Nederlandse naam in plaats van het ‘aanstellerige’ *avocado*.

6 LANGS DE LIJN

Iedere zaterdag staan honderdduizenden Nederlanders langs het sportveld. Vooral op zaterdagochtend is het een drukte van belang. Vaders en moeders, opa's en oma's halen, brengen of coachen hun kinderen, die bijvoorbeeld gaan voetballen of hockeyen. Er wordt langs de lijn geschreeuwd, gejuicht en aangemoedigd, en na gedane zaken neemt een van de ouders het op zich om voor het clubblaadje of de clubsite een kort verslag te schrijven. Die verslagen zijn voor taalonderzoekers een dankbare bron. Vaak zijn ze opgesteld door mensen die niet gewend zijn om te schrijven, om schriftelijk te rapporteren, zoals dat in het jargon heet. Hetzelfde kun je zeggen van veel bijdragen van voetbalsupporters aan de talrijke internetfora over sport. Alles bij elkaar vind je relatief veel woordinfecties in teksten die met sport te maken hebben. Ook op de sportpagina's van kranten trouwens. Hier een keuze.

Abcent voor *absent*, onder invloed van *cent*. 'Het is niet zo', schrijft iemand op een voetbalwebsite, 'dat Nederland machteloos is wanneer Robben abcent is.' Op een forum van soccerquest.nl lezen we: 'Of het lag aan de abcent Pavel Nedved? Of was AC Milan gewoon beter?' Je vindt deze verhaspeling natuurlijk ook in heel andere taaldomeinen. Zo vermeldt een scholierenwebsite: 'Ik was een keer het eerste uur abcent word er de volgende dag naar me huis opgebeld!!' Ook *abcentie* komt voor.

Adspiratie voor *aspiratie*. 'Als Van Bommel alsnog verkocht wordt en Cocu pas over drie weken weer inzetbaar is', weet iemand in voetbalonline.nl, 'dan kan het wel eens afgelopen zijn met de Champions League-adspiraties van PSV.' Elders is sprake van 'WK-adspiraties', 'politieke adspiraties' enzovoort. Hierin is ongetwijfeld de invloed te bespeuren van *adspirant* (ook *aspirant*) voor 'jeugdig sportbeoefenaar'.

Afdwingen voor *afdingen*. 'Ajax heeft gewoon dik verdiend gewonnen. Was niks op af te dwingen.' 'PSV speelde vanavond gewoon goed en daar is niets op af te dwingen.' 'De verdediging van Hamburg was gewoon heel goed, daar valt niks op af te dwingen.' Aldus enkele voorbeelden van internet. Op 16 juli 2005 meldde NRC Handelsblad: 'Er valt het nodige af te dwingen op beslissingen van de IND.'

Aflassen voor *afgelasten*. Dit is een klassieke verhaspeling: 'Wij hebben de wedstrijd moeten aflassen.' Je kunt ook echt iets *aflassen*, maar dan moet je eerst kunnen *lassen*. Je leest soms ook: een wedstrijd *aflasten*. Een voorbeeld: 'Ze hadden gewoon net als in België heel deze competitie ronde moeten aflasten!' De verwarring ontstaat doordat *afgelasten* en *aflassen* hetzelfde voltooid deelwoord hebben.

Champignons League voor *Champions League*. Een *champignon*, zegt de Grote Van Dale, is een 'paddenstoel behorende tot het purpersporige plaatjeszwammengeslacht *Agaricus*, waarvan de meeste soorten eetbaar zijn'. *Champion* daarentegen, is – zoals bekend – het Engelse woord voor 'kampioen'. Op internet is *Champignons League* ruim driehonderd keer te vinden, maar ook in de dagbladen steekt deze woordinfectie geregeld de kop op. Twee voorbeelden: 'Bovendien heeft UPC de uitzendrechten voor voetbalwedstrijden van de *Champignons League* binnen weten te slepen' (*De Telegraaf*, 26 juli 2003), en 'Het vervelende voor NAC en Newcastle United is dat de Engelse club de *Champignons League* niet heeft gehaald' (*BN/DeStem*, 30 augustus 2003).

Natuurlijk zien we ook het omgekeerde, *champion* voor *champignon*, zoals in *championsoep* en *championsaus*. De soep komt op internet ruim vierhonderdmaal voor, de saus ruim zevenhonderd keer.

Homotrainer voor *hometrainer*. *Hometrainer* is een zogenoemde pseudo-ontlening, een nepleenwoord. Het lijkt Engels, maar is het niet. Er zullen mensen zijn die hun kamerfiets, zoals Van Dale het noemt, voor de grap een *homotrainer* noemen, maar uit diverse bronnen blijkt dat dit ook heel vaak in alle ernst gebeurt. Zo schreef een man die al 25 jaar als huisarts in een volksbuurt in Amsterdam werkt: 'Bijna iedereen in mijn praktijk spreekt over een *homotrainer* in plaats van over een *hometrainer*.' Een informant uit Kudelstaart meldde: 'Een oude dame vond het zo jammer dat ze niet meer kon oefenen op de *homotrainer*, omdat haar

knieën dat niet meer toelieten.’ En weer een andere informant schreef: ‘Jaren geleden hadden wij een buurman die allerlei verhaspelingen gebruikte: hij moest voor zijn gezondheid meer beweging hebben en schafte daartoe een *homotrainer* aan. Als hij doodging wou hij niet begraven maar *gerimineerd* worden. En hij had een kleinzoon die bij de politie *regisseur* was.’

Houtgreep voor *houdgreep*. Het is niet moeilijk om te begrijpen waarom veel mensen houtgreep met een *t* schrijven: zij denken daarbij aan een greep zo hard of stevig als hout. Het aardige is dat je dit ook leest in verslagen van judowedstrijden, terwijl de *houdgreep* van oorsprong een greep in de judosport is, waarbij de tegenstander gedurende dertig seconden vast tegen de grond moet worden gehouden. Kennelijk is dit ook in kringen van judoka’s niet meer algemeen bekend, want op de website van Judovereniging Duurstede lezen we: ‘Je kon zien dat Jacco nu warm werd, al zijn tegenstanders belanden in mooie ippons tegen de grond en als dit niet lukte maakte hij gebruik van een van de vele houtgrepen.’ Op 12 juli 2005 schreef *De Gelderlander* in een verslag van een wielervedstrijd: ‘Eerder op de dag had ploeggenoot Linda Ringlever geprobeerd te ontsnappen aan de ijzeren houtgreep van het peloton.’

Voetbal heeft het Nederlands met allerlei metaforen verrijkt. Het is – ook buiten het voetbalveld – heel gewoon geworden om de bal af te trappen of gele en rode kaarten uit te delen, we kennen het schot voor open doel en het inkoppertje, en we kunnen iemand op het verkeerde been of buitenspel zetten. Tegelijkertijd heeft het voetbal ook geïntervenicerd in ten minste één zegswijze die niets met deze sport te maken heeft: *iets op de keeper beschouwen* voor ‘van nabij, nauwkeurig onderzoeken’. *Keeper* betekent hier ‘weefpatroon waarbij de inslag een of meer draden verspringt’. Vanwege het voetbal wordt er geregeld iets **op de keeper beschouwd**. Op internet gebeurt dat ruim vierhonderdmaal, in de dagbladen ruim zestig keer. Een voorbeeld uit het *Rotterdams Dagblad* van 24 maart 2005: ‘Iemand uitschelden voor racist is op de keeper beschouwd ook racistisch.’

Liquidatieprobleem voor *liquiditeitsprobleem*. Met enige regelmaat komen sportclubs in het nieuws omdat zij financiële problemen hebben.

Zo schreef *de Volkskrant* op 7 december 1998: ‘Met het nieuwe stadion in aanbouw is Sparta wel verplicht zich te handhaven op eredivisie-niveau, een trapje lager komt de club acuut in liquidatieproblemen.’ Krap een jaar later meldde *NRC Handelsblad*: ‘Heracles duwde in Almelo het door liquidatieproblemen geplaagde FC Volendam dieper in de zorgen door een winst met 3-0.’

Onduister voor *duister*, waarschijnlijk onder invloed van *onduidelijk*. ‘Twee doelpunten werden om onduistere redenen afgekeurd door een scheidsrechterstrio dat de thuisploeg geregeld bevoordeelde’, meldde *Het Nieuwsblad* op 15 maart 2004. Op internet lezen we onder meer over ‘onduistere praktijken’, ‘onduistere manipulaties’, ‘op onduistere wijze’ enzovoort.

Peleton voor *peloton*. *Peleton* behoort tot de verschrijvingen die niet meer weg te denken zijn. Op internet wordt het in 15 procent van de gevallen verkeerd geschreven (ruim 38.000 maal). En ook in de dagbladen gaat het honderden keren mis – vooral in verslagen van wielervedstrijden (‘Het peleton wacht op de dag dat Lance niet meer op de fiets zit’). Deze verschrijvingen gaan terug op de uitspraak – heel veel mensen zeggen nu eenmaal *peleton*.

Penotti voor *penalty*. Dit is er eentje die je zelden leest maar wel vaak hóórt, vooral uit de mond van voetballende kinderen van een jaar of zes, zeven. Veel kinderen op die leeftijd zijn dol op Duo Penotti – een chocoladepasta met twee kleuren. Bij voetbalclubs mogen alle junioren aan het eind van een wedstrijd een strafschoep nemen. Een *penalty* dus. U raadt het al: bij jonge kinderen wordt dit vaak *penotti*. Ook veel volwassenen hebben trouwens moeite met *penalty*. Zoals bekend ligt de nadruk in dit woord op de eerste lettergreep, maar veel mensen – inclusief sportverslaggevers en profvoetballers – hebben het steevast over *penánty*. Daarnaast wordt de *l* nogal eens vervangen door een *n*, wat *penantie* of zelfs *pinantie*/*pienantie* oplevert.

Schuinbeweging voor *schijnbeweging*, vanwege de associatie met *schuine beweging*. ‘De 1-2 liet niet lang op zich wachten toen Reza alleen voor de keeper verscheen en met een schuinbeweging passeerde hij de keeper heel mooi.’ ‘Na een mooie schuinbeweging van Boy bij een inworp,

schoot Jorran met een dropkick de bal in de kruising, 1-4.' Aldus twee verslagen van juniorvoetbalwedstrijden op internet. Op 11 juli 2005 publiceerde het Deventer Dagblad een verklarend woordenlijstje van voetbaltermen. De kop boven dit lijstje, dat geen spoor van humor bevat, luidde: 'De schuinbewegingen nader verklaard'.

Verdediging voor *verdediging*. Vooral op sportgebied, maar ook daarbuiten, komt deze verschrijving op internet honderden malen voor. 'Onze verdediging is te zwak en de aanvallers zijn te gespannen door het uitblijven van het maken van doelpunten', schreef een zekere Joop in september 2004 in het gastenboek van Stormvogels Telstar. En het *Algemeen Dagblad* schreef op 17 februari 1997 over een team dat 'razendsnel [kon] omschakelen van verdediging naar aanval'. Ook in samenstellingen met *verdediging*- gaat het geregeld mis. Een greep uit de kranten: *verdedigingstactiek*, *verdedigingsfout*, *verdedigingsstrategie*, de *Cambuur-verdediging* enzovoort. Taalkundigen noemen dit verschijnsel *haplogogie*.

Voetbalstadium voor *voetbalstadion*. 'Bij alle ontreddering zijn er ook berichten over de befaamde Amerikaanse individuele veerkracht. Een man, net overgebracht van het voetbalstadium in New Orleans naar Houston in Texas, ging diezelfde dag nog op zoek naar een baan bij de Burger King.' Aldus een bericht in *Trouw* van 6 september 2005 over de nasleep van de orkaan Katrina. In hetzelfde artikel is sprake van 'het voetbalstadium waar op last van de autoriteiten 40000 mensen als ratten gevangen zaten'. In deze gevallen kan er nog sprake zijn van invloed van het Engelse *stadium*, maar in vele andere gevallen gaat dat niet op; zo is op een Nederlandse site over dromen te lezen: 'Nou en ik heb nog wat gedroomd over een vreselijk groot voetbalstadium dat in Putten werd gebouwd.' Op internet zijn ruim dertienhonderd zinnen te vinden over voetbalstadiums, maar het webadres www.voetbalstadium.nl is nog vrij.

Voormat voor *formaat*. 'Eigenlijk waren alleen Koudekerk, Kagia en MVKV ploegen van voorma', aldus de *Rijn en Gouwe* op 25 maart 1995. Op internet lezen we onder meer over 'een club van voorma', 'een klassieker van dit voorma' 'een prestatie van voorma', 'een tegenstander van voorma' enzovoort.

Voorwaardig voor *volwaardig*, onder invloed van *voorwaardelijk*. Een van de vele voetbaldeskundigen die Nederland rijk is, schrijft op voetbalzone.nl: '2 transfervrije spelers, van bommel en ezquerro zijn goede versterkingen, en zo sparen ze weer geld uit. ze hebben uiteraard al een voorwaardig elftal.' Uit de reglementen van D66-afdeling Smallingerland: 'Een lokaal lid functioneert als voorwaardig lid binnen de D66 Smallingerland.' *Voorwaardig* kan trouwens ook staan voor *voorwaardelijk*, zoals in 'een celstraf van 15 jaar voorwaardig'.

7 WIE VER REIST

‘Overigens is Oost-Europa voor Sachs niet helemaal een territorium incognito.’

NRC Handelsblad, 7 maart 1990.

‘Wie ver reist, wil niets vergeten’, heet het op een website, en zo denken velen erover. De afgelopen jaren is het heel gewoon geworden om je reiservaringen – vaak samen met foto’s – te publiceren op internet. Om aan de wereld te laten zien dat je er geweest bent. Om anderen te informeren, omdat het kan. Ook reisorganisaties en reisbureaus hebben vaak uitvoerige websites, om de ‘reiziger-in-spé’, zoals hij soms wordt genoemd, te vertellen wat hij kan verwachten. Hier een proeve van wat je op deze websites – en in kranten – kunt verwachten aan taalinfecties.

Acclameren en **acclamiseren** voor *acclimatiseren* – onder invloed van *acclamatio*? ‘In dit geval vertrekt u na de lunch op vrijdag naar Moshi of Marangu. Daar gaat u even acclimatiseren en krijgt vast enige instructies.’ ‘Hier kunnen we rustig acclimatiseren en ons voor bereiden op de tocht langs diverse Tibetaanse dorpen richting Chengdu.’ Op internet wordt dit woord zo’n vijfhonderd keer fout geschreven, maar dat is toch niet meer dan ruim 1 procent. Vroeger sprak men overigens van *acclimateren*.

Amfibietheater voor *amfithheater*, onder invloed van *amfibie*. Uit een aanbevelingstekst op Andalusiëgids.nl: ‘Uit de tijd dat de moren de macht hadden in Málaga stamt het fort “Alcazaba”, deze ligt naast het Romeins Amfibietheater, beide zijn zeer de moeite waard om te bezichtigen.’ Uit een verslag van een reis door Thailand: ‘We rijden langs het zogenaamde amfibietheater. Een steile bergketen die 8 km lang is.’

Armbarmelijk voor *erbarmelijk*, onder invloed van *arm* of *armoedig*. In verre buitenlandse landen leven mensen soms, het is bekend, in armbarmelijke omstandigheden. Na een aardbeving schreef iemand op een website: ‘Misschien kunnen we ook eens een aantal minuten stil zijn voor al die mensen uit Afghanistan die daar in armbarmelijke omstandigheden zitten of hen die nu niet meer leven. Dan hebben wij het hier in Nederland maar erg goed!’ Elders is, zonder spot, sprake van een ‘armbarmelijke sharimataan’ (lees: barmhartige samaritaan). Geregeld is er ook sprake van *mensontwaardige* omstandigheden. Zo schrijft iemand: ‘In potentie schatrijke landen als Iran Irak, Saudi Arabië, Koeweit en ga zo maar door, leven al eeuwen mensontwaardige culturen.’ NRC Handelsblad maakte op 7 september 2005 – in een kop – melding van ‘Mensontwaardige sloppen’.

Armzielig voor *armzalig*. ‘Tijdens deze schitterende rondreis’, aldus een Vlaams reisverslag, ‘hebben wij de meest imposante maharatsha paleizen, forts en tempels, armzielige onberoerde woestijndorpen, apen, olifanten, religieuze heiligdommen, en natuurlijk de Taj Mahal gezien.’ *Armzielig* komt opmerkelijk vaak voor op Belgische websites.

Eenmaal in een ver land hebben velen de neiging om zo veel mogelijk bezienswaardigheden te **beziichten**. ‘Vandaag besluiten we de stad te bezichten en we doen dat met een riksja-fiets’, valt op reisfanaten.be te lezen over Vietnam. Asiaticatravel.com geeft een overzicht van ‘Te bezichten steden’. En over Edinburgh, de hoofdstad van Schotland, lezen we: ‘De historische stad is in 3 dagen goed en relaxed te bezichten.’

Democratielijn voor *demarcatielijn*. ‘Deze mensen weten niet of ze ooit nog naar huis kunnen’, schrijft iemand op internet, ‘omdat hun dorpen op de democratielijn liggen tussen Eritrea en Ethiopië.’ Deze verhaspeling gaat al ver terug. Zo schreef een informant: ‘Uit 1947 herinner ik mij dat in een gesprek over de demarcatielijn tussen de Nederlandse en de Indonesische troepen op Java, deze serieus de democratielijn werd genoemd.’

‘De lente is een prachtige jaargetijde en geeft in Zwitserland een extra dementie aan het prachtige berglandschap. Woorden schieten te kort, je moet het gewoon beleven.’ Dit schrijft een zekere Johan de Reuver op internet onder een van zijn vakantiefoto’s. Naast de **extra dementie** valt

er op internet het nodige te lezen over de *eerste, tweede, derde en vierde dementie*. En over de *andere dementie* – vooral op websites van paragnosten en dergelijke. Een voorbeeld: ‘Gidsen leven in een andere dementie. Deze wordt meestal de vierde dementie genoemd.’

Gloedheet voor *gloeïend heet*, onder invloed van *gloed* en *bloedheet*. Hotel Mangles in Monterrico in Guatemala wordt in een reisverslag van harte aanbevolen, maar het heeft één nadeel: ‘Voor eten en drinken moest je een aardige tippel door gloedheet zwart zand maken.’ Op een website over Indonesië lezen we: ‘De zomers zijn hier gloed en gloedheet en de winters erg koud.’ Dat eerste geldt soms ook voor Nederland, meldde de *Goudsche Courant* op 9 augustus 2003: ‘Is het een keer een dag dat het zo gloedheet is, dan valt er mee te leven. Maar ze zeggen dat het nog een week kan duren.’

Hardverscheurend voor *hartverscheurend*. Niet alle vakanties verlopen even voorspoedig. ‘De hele tijd dat wij aan tafel zaten’, schrijft iemand in een weblog, ‘heeft hij hardverscheurend zitten huilen. Het arme joch heeft vreselijke heimwee naar huis en is daardoor niet te genieten bij tijd en wijle.’ Internet biedt nog ruim tweehonderd andere voorbeelden, waaronder ‘hardverscheurend mooi’, ‘hardverscheurend banaal’, ‘een hardverscheurend relaas’ enzovoort. Ook *hardverwarmend* komt voor (‘het hardverwarmende Jordanië’).

Heiden voor *heinde*, in de verbinding van *heiden* en *verre*. ‘De heilige plaats trekt naast duizenden toeristen ook talloze pelgrims van heiden en verre aan.’ Erg fraai is ook: ‘De cursisten reisden – ondanks de treinstaking – van heiden en verre af.’

Terminaalbad en **terminale baden** voor *thermaal bad*. In een aanbeveling van hotel Poggio del Sole op het Italiaanse eiland Ischia lezen we: ‘Ook transport naar en van de terminale baden en het oppassen op de kinderen kan geregeld worden tegen een geringe vergoeding.’ En een zekere Henri Floor schrijft over de ‘Voralpiner Weitwanderweg’: ‘Hier werden we attent gemaakt op het Terminaalbad met watertemperaturen tussen de 26 en 36 graden.’

Verenigde Arabische Emigraten voor de *Verenigde Arabische Emiraten*. ‘Na lang aanschrijven in een erg lange rij’, schrijft iemand in een reisverslag, ‘kwam er iemand ons vertellen dat we langs dubai (stad in de verenigde arabische emigraten) moesten vliegen.’ Je leest soms ook over de *Verenigde Arabische Emeritaten* – maar daarover elders meer.

Tot slot: in warme landen, zo lezen we, is het geraden om vroeg op pad te gaan, nog voor het *ochtendgluren*. Vanzelfsprekend is op talloze websites te vinden wanneer je een bepaald land het best kunt bezoeken: *media januari*, *media februari* enzovoort. Op honderden websites – in reisverslagen, maar ook bij reisbureaus en hotels – lees je over de prijzen voor *half pensioen* en *volpensioen*, dan wel *half-pensioen*, *volpensioen* en dergelijke. Soms is er sprake van *gemeubiliseerde* of *gemeubiliseerde* kamers, zoals in een verslag van een reis door Japan: ‘De aard van de kamers verschilt: gezamenlijke kamers, gemeubiliseerde kamers etc.’ Ook in Nederland worden trouwens tientallen gemeubiliseerde woningen of etages aangeboden – onder meer aan toeristen uit het buitenland.

8 FOUTEN IN HET VERKEER

‘Toen voor eenige jaren op een der Nederlandsche Taalcongres-
sen de vraag werd behandeld welken Nederlandschen naam men
aan de *vélocipède* zou geven, deelde een der sprekers mede, dat
men in Limburg reeds met de benaming “Venloosch peerdje” was
klaargekomen.’

C. Stoffel, ‘Tets over Volksetymologie’, in: *Almanak, uitgegeven door
de Maatschappij (Tot Nut van ’t Algemeen, voor het jaar 1875, p. 17.*

‘Mijn broer’, schreef een informant, ‘vertelde me dat hij op vakantie
ging met de trein, waar ze in konden slapen. Daarvoor hadden ze cour-
gettes gereserveerd. Toen ik hem wees op het woord *couchette*, dat met
slapen te maken heeft, realiseerde hij zich dat hij het al jaren fout zei.’
Couchette heeft inderdaad met slapen te maken, want dit Franse woord is
een verkleinvorm van *couche*, dat ‘bed’ betekent. Of veel mensen dit ver-
keerd zeggen of schrijven, is mij niet bekend. Voor de onderstaande
woordinfecties – met als thema: verkeer en vervoersmiddelen – geldt
dat wel.

Aquaplanning voor *aquaplanning*, onder invloed van *planning*. ‘Regen,
storm en aquaplanning’, schreef het *Algemeen Dagblad* op 1 juli 2005,
‘zorgden voor veel problemen.’ Ook op internet zorgt de spelling van
dit Engelse leenwoord voor problemen. Daar wordt het in 16 procent
van de gevallen verkeerd geschreven (ruim 2.200 keer).

Boksauto voor *botsauto*. We hebben al gezien dat *boksauto* voorkomt in de
kindertaal. Er zijn echter ook volwassenen of jongvolwassenen die dit
zeggen. Zo lezen we op de website *costafanclub.nl*, in een bericht geti-
teld ‘Liefde: een jongen bij de kermis!’: ‘Hey, ik ben gisteren naar de ker-

mis geweest, en er zat een jongen in een boksauto (ik zit er ook op) en hij
botste altijd tegen ons’. Waarop een ander meisje reageert met de mede-
deling: ‘Mijn vriendin die met mij in de boksauto zat heeft die jongen
gezien!’

Bolus voor *bonus*. *Bolus* betekent onder meer ‘drol’ en ‘plat rond gebak’
(dat bruine gebakje, met kaneel en stroop, doet een beetje aan een drol
denken, vandaar). Het woord *bonus* heeft vijf verschillende betekenissen,
waaronder ‘gratificatie’ en ‘korting op de premie die de verzekeringne-
mer van een schadeverzekering krijgt op grond van schadevrijheid’. De
meeste autobezitters zijn goed op de hoogte van de zogenoemde *bonus-
malusregeling*, maar niet iedereen heeft paraat hoe je dit schrijft. Zo lezen
we ergens ‘Autobelasting is afhankelijk van hoe oud de auto is en wie er
rijd enz (*Bolusmalus*)’. Elders is sprake van een *bolus/malus constructie* en
een *bolus/malus regeling*. Ook aangetroffen zijn *bonus manus*, *bonus-manus* en
Bonus-Manus.

Gaspendaal voor *gaspedaal*. ‘Op de Beckummerweg, waar van 14.15 uur
tot 16.45 uur werd gepost, traptent zeventien bestuurders het gaspen-
daal te ver in.’ Aldus het *Dagblad Tubantia/Twentsche Courant* op 18 februa-
ri 2004. Op internet zijn ruim driehonderd zinnen met *voetpendaal* te
vinden, negenhonderd met *gaspendaal* en duizend met *rempendaal*. *Pen-
daalemmer* komt eveneens geregeld voor, ook als scheldwoord trouwens,
zoals in: ‘Ramirez vieze stinkende pendaalemmer houdt je bek over m’n
moeder.’

‘Je zou met de huidige kennis van techniek’, schreef *de Volkskrant* op 6
maart 1999, ‘een draagvleugel-geleislavenschip kunnen bouwen waarin
de slaven comfortabel achteroverliggend met de voeten op de pedalen
hun boot het water uitfietsen.’ Met het woord *pedalen* is niks mis in dit
citaat, maar **geleislaven** staan doorgaans bekend als *galeislaven*. *Gelei* is,
zoals bekend, zo’n lillende massa van (onder andere) ingedikt en stijf
geworden sap. Elders is sprake van een ‘geleislaaf op een kaperschip’,
een ‘geleislaaf der banken’ en ‘Romeinse gladiatoren en galijslaven’.

Provinciaalse weg voor *provinciale weg*. ‘Ik stond stil op de provinciale
weg en een mevrouw botste met een vaart van zeventig kilometer per
uur keihard op mijn kofferbak.’ Aldus het *Rotterdams Dagblad* op 17 fe-

bruari 2004. Je komt deze weg ook geregeld tegen in routebeschrijvingen. Twee voorbeelden: ‘Ons bedrijfsterrein ligt langs de provinciale weg N201’ en ‘Door de wijk, door het dorp zo de provinciale weg op, richting snelweg.’ Voor de goede orde: het bijvoeglijk naamwoord *provinciaals* betekent ‘als in de provincie, op het platteland’, dan wel ‘boers’ of ‘zoals bij de boeren’. Een informant schreef: ‘Mijn vrouw zegt gemiddeld twee keer in de week *provinciale weg*. Niet uit te roeien.’

Wat je ook vaak in routebeschrijvingen tegenkomt, is **rontonde** voor *rotonde*, naar de ronde vorm ook wel *rondtonde* genoemd. Alleen in de digitale krantenleggers komt dit al ruim honderddertig keer voor, plus negenhonderdmaal op internet. Vooralsnog zijn er geen routebeschrijvingen aangetroffen waarin de ron(d)tonde wordt gecombineerd met de provinciale weg, maar dat is een kwestie van tijd.

Verhikel voor *vehikel*. Het woord *vehikel* gaat terug op het Latijnse *vehiculum*, dat ‘voertuig, wagen’ betekent. Wij gebruiken het zowel voor ‘voertuig’ als voor ‘drager, middel tot overbrenging of uitwisseling’. Op internet krijgt het woord er ruim duizendmaal een *r* bij, in de kranten tientallen keren. Dat was te verwachten, want het Nederlands telt slechts één ander woord dat begint met *veh-* (*vehement* voor ‘hevig’), terwijl er duizenden zijn die met *ver-* beginnen. In de kranten was onder meer sprake van ‘het presidentiële verhikel’, ‘het politieke verhikel’, ‘een promotie-verhikel’, ‘een administratief verhikel’ en ‘het Bruce Lee-verhikel’.

9 NIET MEER WEG TE DENKEN

‘Meteen al vanaf jonge leeftijd werken aan taal. Taal, taal, taal en nog eens taal. Dan wordt men wel “gedwongen” om Nederlands te praten en meer te intergreren.’

Van een website, over de ‘intergratie’ van allochtonen.

Welke woordinfecties komen nu het vaakst voor? Welke zijn echt niet meer weg te denken? Dat kun je op twee manieren meten: je kunt kijken hoe vaak woordinfecties in absolute aantallen voorkomen, of hoe vaak ze naar verhouding (procentueel) voorkomen. Hier eerst een top tien gebaseerd op frequentie (absolute aantallen) op internet. Op verschillende plaatsen in het boek is al iets gezegd over de foutpercentages. In het slothoofdstuk kom ik daar nog op terug. Voor de goede orde: de tellingen geven de stand van zaken in het najaar van 2005.

1. We zeiden al dat **orgineel** (voor *origineel*) ruim een miljoen keer voorkomt op het Nederlandstalige deel van internet. Google geeft voor *orgineel* en *orginele* 1.120.000 hits. Daarmee staat dit woord, als je het aantal vindplaatsen telt, op de eerste plaats in de top tien. Ook in kranten gaat het héél vaak mis: de afgelopen tien jaar ruim 2.100 maal. Het Nederlands kent nauwelijks woorden die met *orgi-* beginnen. De Grote Van Dale (2005) vermeldt alleen *orgiasme* ‘geheime cultushandeling’ plus afleidingen, en natuurlijk *orgie*.

Is de spelling *orgineel* beïnvloed door *orgie*? Dat lijkt nogal onwaarschijnlijk. Het Nederlands telt wel ettelijke woorden die beginnen met *org-*, zoals *orgaan*, *orgel*, *organisatie* enzovoort. Mogelijk zijn die van invloed, maar het kan natuurlijk ook zijn dat veel mensen *orgineel* schrijven omdat ze het zo uitspreken. Hoe dan ook: deze fout was de afgelopen jaren gemiddeld zo’n vier keer per week fout te lezen in de kranten.

Een voorbeeld, uit *de Volkskrant* van 3 augustus 2005: ‘De wanden zijn bedekt met originele ontwerpen en foto’s van klanten.’

2. Ook niet meer weg te denken is **barbeque** voor *barbecue*. De spellingcorrector van Word verandert die *q* automatisch in een *c*, maar kennelijk hebben een heleboel mensen die corrector niet aanstaan, want op internet – het gaat steeds om het Nederlandstalige deel – komt dit ruim 300.000 keer voor, en in de krantenleggers maar liefst ruim 10.000 keer. Het Nederlands telt bijna geen woorden die op *-cue* eindigen (naast *barbecue* vermeldt Van Dale alleen *autocue*, *cue* en *promiscue*), maar *-que* als slotstuk komt geregeld voor, denk bijvoorbeeld aan het woord *cheque*. In geen van de woorden die eindigen op *-que* spreken we dit overigens uit als *kjoe*, maar kennelijk vormt dat voor de schrijfwijze *barbeque* (spreekt uit: *barbekjoe*) geen belemmering.

3. ‘Weet iemand misschien waar ik een **recentie** van de uitvreter kan vinden?’ schrijft iemand op internet. In het *Dagblad Flevoland* stond op 30 oktober 2004: ‘Ons recentie-exemplaar vond geen aansluiting met de eerdere online Bijbel-De Luxe, omdat het een te oude versie bleek te zijn.’ Op internet is deze fout ruim 200.000 keer te vinden. Van invloed is hier dat veel meer woorden eindigen op *-ntie* dan op *-nsie*. Zo wordt *expansie* vaak *expantie*, *defensie* wordt *defentie*, *extensie* wordt *extentie* enzovoort.

4. Hoe is het mogelijk dat er op internet ruim 180.000 vindplaatsen zijn voor **kunstof**? Is het lastig om twee keer achter elkaar *st* te tikken? ‘Denken’ onze vingers na de eerste keer: *zo* is het wel genoeg? Of zijn er mensen die menen dat *kunstof* een stof is waar je veel mee kunt? Hoe het ook zij, voor de *Polyplex Kunststoffen BV* moet u in Maastricht zijn, *DS Kunststoffen BV* is in Apeldoorn gevestigd, en op internet zijn duizenden advertenties te vinden voor schuifpuiken, kozijnen en dakkapellen – allemaal van *kunstof*.

5. Wij hebben het woord *sowieso* geleend uit het Duits, waarin het is verkort uit *es ist so wie so dasselbe* ‘het is zus of zo hetzelfde, het is om het even’. Net als wij gebruiken de Duitsers het tegenwoordig in de betekenis ‘toch al, in ieder geval’.

Sowieso is een woord dat veel vaker in de spreektaal dan in de schrijftaal wordt gebruikt. Daardoor is menigeen niet vertrouwd met het schrift-

beeld. Het gevolg is dat je het op internet in allerlei verschillende spellingen tegenkomt, in grote aantallen. Zo vind je het onder meer als:

so ie so of *so-ie-so* (731 keer)
soieso (1.120 keer)
soiezo (852 keer)
sowiezo (21.200 keer)
zoieso (2.790 keer)
zo ie zo of *zo-ie-zo* (16.300 keer)
zoiezo (27.500 keer)
zowieso (107.000 keer)
zo wie zo of *zo-wie-zo* (9.650 keer)
zowiezo (644 keer)

Heeft dit alles alleen te maken met het feit dat we het vaker zeggen dan schrijven? Nee, ook de klank speelt een rol. Omdat veel mensen het – net als de Duitsers trouwens – met een *z* in plaats van met een *s* uitspreken, schrijven ze die ook.

Sowieso is in 1927 voor het eerst in het Nederlands aangetroffen. In 1938 werd het, in *De Groene Amsterdammer*, door de bekende taalpublicist Charivarius opgenomen in een lijstje met ‘gemeenplaatsen’.

Het lijkt er sterk op dat de opmars van *sowieso* vervolgens door de Tweede Wereldoorlog is vertraagd, of misschien zelfs onderbroken. In de eerste decennia na de oorlog, toen anti-Duitse sentimenten nog de overhand hadden, tref je het nauwelijks aan. Pas vanaf de jaren zestig en zeventig steekt het steeds nadrukkelijker de kop op. Het woordenboek van Verschueren vermeldt het sinds 1979, Van Dale sinds 1984 en Koenen sinds 1986.

Inmiddels is *sowieso* niet meer uit het Nederlands weg te denken. En hoewel het nu dus alweer decennialang gangbaar is, kent het een recordaantal spellingvarianten.

6. Bij sommige woordinfecties lijkt de foute vorm logischer dan de goede. Dat geldt bijvoorbeeld voor **intergreren**. Wij kennen het voorvoegsel *inter-* (dat onder meer betekent ‘zich bevindend tussen, te midden van’) in allerlei samenstellingen, van *interactie* tot *interzonaal* (alleen het Groene Boekje uit 1995 vermeldde al 479 van dergelijke samenstellingen). De betekenis van *integreren* is ‘tot een eenheid worden’ of ‘tot een

eenheid maken' – zeg maar: te midden van de rest komen te staan. Dus inter-! Etymologisch gezien gaan integreren en integratie echter terug op het Latijnse *inter* ('ongerept'), dat met *inter-* niets te maken heeft.

Hoe dan ook, op internet zijn ruim 95.000 zinnen te vinden met *intergreren*. Wat je natuurlijk ook heel vaak ziet is *intergratie* voor *integratie*, *intergraal* voor *integraal* (ook in samenstellingen als *intergraalhelm*) en zelfs *intergriteit* voor *integriteit*. Zo staat op de website *politie.nl*: 'Op het gebied van Maatschappelijke intergriteit houdt de politie zich met de volgende onderwerpen bezig...'

7. Wat is correct: *handelwijze* of **handelswijze**? Als je bedoelt 'wijze van handelen, manier van doen', dan schrijf je dit zonder *tussen-s*, en zo staat het ook in het Groene Boekje en in de *trefwoordenlijst* van de Grote Van Dale. Maar in de *definitie* van Van Dale duikt toch een keer *handelswijze* op, namelijk in de vertaling van een Latijns citaat van Spinoza: 'het is zaak om niet te lachen om de handelswijze van de mensen, er niet om te jammeren en die niet te verafschuwen, maar te begrijpen'. Op internet is *handelswijze*, dat is beïnvloed door alle samenstellingen met *handel* in de betekenis 'omzet van goederen', ruim 93.000 maal te vinden. Zelden lijkt daarbij 'wijze op het gebied van de handel' bedoeld te worden.

8. Doordat *pappa* en *mamma* voor jonge kinderen tot de belangrijkste woorden behoren, zeggen veel kinderen een tijdje **papagaai** voor *papegaai*. Toch is *papagaai* niet exclusief kindertaal: er zijn ook heel veel volwassenen die het gebruiken. Op internet komt het ruim 90.000 maal voor, in zinnen als 'de Afrikaanse Papagaaien (geslachten *Poicephalus*, *Coracopsis* en *Psittacus*) en Zuid-Amerikaanse parkieten worden door ons gehouden en nagekweekt'. In de krantenarchieven is deze woordinfectie ruim zeshonderd keer te vinden. Men schrijft ook wel *pappagaai*, evenals het werkwoord *pappagaaien* voor 'onnadenkend napraten'. Eén voorbeeld uit de *Leeuwarder Courant* van 25 september 2004: 'De regeringspartijen *pappagaaien* alleen het kabinet na, zo voorspelde CNV-voorzitter Doekle Terpstra begin deze week nog in deze krant.' Wim Kan heeft ARP-minister W.F. de Gaay Fortman eens de bijnaam 'papagaai' gegeven, om hem te onderscheiden van zijn zoon Bas de Gaay Fortman, indertijd fractieleider van de PPR.

9. Ook **burgermeester** is een logische woordinfectie. Een *burgermeester* is immers een *meester*, een bestuurder, van de *burgers*, nietwaar? Nee, zegt de Grote Van Dale (2005), *burgemeester* is een samenstelling van *burch* in de betekenis 'stad' en *meester*. De historische woordenboeken leren ons dat het iets gecompliceerder is. Het woord *burgemeester* is in 1254 voor het eerst opgetekend; in 1276 in de vorm *burchmeester*, maar al in 1286 in de vorm *borgermeyster*. Ook zevenhonderd jaar geleden bracht men dit woord dus al in verband met de 'burgers', lees: de stadsbewoners. Daarom was het lang heel gewoon om *burgermeester* te schrijven.

Volgens het WNT, het wetenschappelijke woordenboek van het Nederlands, is de vorm *burgemeester-zonder-r* waarschijnlijk ontstaan onder invloed van het vroeger in België en Noord-Frankrijk gebruikte *bourguemaistre*. Hoe dan ook: al zeker tweehonderd jaar wordt *burgermeester* door *schoolmeesters* fout gerekend. Dat heeft niet kunnen voorkomen dat we deze fout ruim 1.700 keer tegenkomen in de krantenarchieven en ruim 78.000 maal op internet.

10. Als de *puberteit* de tijd is waarop *pubers* puberen, waarom schrijven we dan niet **pubertijd**? Het is toch ook *kleutertijd* voor de tijd waarop *kleuters* kleuteren?

Dat komt omdat wij *puberteit* uit het Frans hebben geleend; de Fransen zeggen *puberté*. Wij maakten daar *puberteit* van, dat met dezelfde uitgang is gevormd als onder meer *flauwiteit*, *rareiteit* en *stommiteit*.

Op *schoolmeesters* werkt de schrijffout *pubertijd*, die op internet 69.000 maal te vinden is, als een rode lap op een stier, maar toch hoeft dit niet fout te zijn. Sterker nog: in de Grote Van Dale (2005) is *pubertijd* 'gewoon' opgenomen, met als omschrijving 'tijd van de puberteit'. En ook het Groene Boekje, de officiële spellinggids van het Nederlands, vermeldt het. Maar *pubertijd* en *puberteit* betekenen niet hetzelfde: als je het hebt over de 'levensperiode waarin de geslachtsrijpheid intreedt en zich ontwikkelt' dan heb je het over de *-teit*, niet over de *-tijd*. Bovendien is er een verschil in uitspraak: bij *pubertijd* ligt de klemtoon op *pu-* en bij *puberteit* op *-teit*.

In het Nederlands is *puberteit* pas aan het begin van de negentiende eeuw voor het eerst aangetroffen. In vergelijking met andere talen is dit opmerkelijk laat, want het Frans kent het al sinds 1311, het Engels sinds 1382 en het Duits sinds de zestiende eeuw.

Het eerste woordenboek dat *puberteit* vermeldde, omschreef het in

1824 als ‘geslachtsrijpheid, manbaarheid, huwbaarheid, mondigheid’. Uiteindelijk gaat het terug op het Latijn, dat *pubertas* kent in de betekenissen ‘mannelijkheid, mannelijke vruchtbaarheid; eerste baardgroei’.

Een ouder woord voor ‘puberteit’ is *jaarschaar*, maar taalkundigen weten niet zeker of dit vaak gebruikt is. Zeker wél gebruikt zijn: *bakvisjaren*, *krasseljaren* (in het Vlaams), *overgangsjaren*, *overgangsleeftijd*, *rijpingsjaren* en *vlegeljaren* (dat in de mode raakte door een boek uit 1805 van de Duitse schrijver Jean Paul). In de spreektaal hoor je geregeld de woordinfectie *publiciteitsjaren*. Vroeger zei men van een jongen tussen de veertien en de achttien *hij is in de overgang*, nu zegt men dat van vrouwen van middelbare leeftijd.

10 TOEN HET ONDERWIJS NOG DEUGDE

Worden er tegenwoordig in kranten meer fouten gemaakt dan vroeger? Veel mensen zijn daarvan overtuigd. Ze storen zich niet alleen aan die fouten, ze zijn er ook verbaasd over. Je hebt toch elektronische spellingcheckers? Die zouden een hoop fouten moeten kunnen voorkomen. En hoe zit het met al die afbreekfouten (van het type *auto-psie*, *li-splend*, *videomarkt*, *ges-lachtsdelen*)? Daar zijn toch programmaatjes voor?

Ja, die zijn er, maar lang niet alle kranten gebruiken ze – uit eigenwijsheid of om technische redenen. Of de dagbladen vroeger werkelijk minder fouten bevatten dan tegenwoordig weten we niet, want daar is nooit uitgebreid onderzoek naar gedaan. Zeker is dat er vijftien à twintig jaar geleden bij kranten nog correctoren werkten, spellingcracks die ná de journalist en ná de eindredacteur de pagina’s naplozen op fouten. Bij de meeste kranten zijn de correctoren omstreeks 1990 wegbezuinigd.

Als er werkelijk meer fouten worden gemaakt, en daar lijkt het wel op, heeft dit dan ook te maken met de afnemende kwaliteit van het onderwijs? Dat zou kunnen, maar houd hierbij in gedachten dat de klacht dat jongeren steeds minder weten, letterlijk zo oud is als de weg naar Rome.

Maar goed, laten we de proef op de som nemen en er een paar kranten bij pakken die tussen 1910 en 1940 zijn verschenen. We kunnen onder meer digitaal zoeken in de uitgaven van *Het Centrum* en de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* uit de periode 1910-1930, *Het Volk* uit de periode 1910-1920 en *Het Vaderland* uit de jaren 1920-1945. De kranten werden indertijd letter voor letter in lood gezet. Vervolgens werden de proeven gecorrigeerd door correctoren. Het onderwijs zou in die jaren ook veel beter zijn geweest – althans zo herinneren velen zich dat. Maar stonden er indertijd dan helemaal geen woordinfecties in de krant?

Ook toen kwamen ze voor, kijk maar (de cursivering is toegevoegd):

‘Er is nu een nieuwe organisatie gekomen, de Indische regeering heeft een ambtenaar aangewezen, die speciaal belast is met het uitvoeren van de aanwijzingen, die vanwege het laboratorium zullen worden verstrekt.’

Het Vaderland van 11 december 1930 in een bericht over het exporteren van Indisch fruit naar Nederland.

‘De heer M. Schaafsma, sociaal-democraat, roemde ’s burgermeesters ijver en werkkraft, zijn ijveren voor woningbouw en grondaankoop.’

Nieuwe Rotterdamsche Courant, 28 september 1918.

‘Ik schat het aantal huurders niet gering, dat aan de huurverhoging de voorkeur zal geven boven het verhuizen uit de eensgezinswoning naar het boven- of benedenhuis.’

Aldus een Utrechtse ‘directeur van de bouwpolitie’ in de Nieuwe Rotterdamsche Courant, 17 augustus 1925.

‘Tot ze ergens de minuscule knoppen ontdekken waaruit het volgende jaar de nieuwe bladeren zullen spruiten.’

Het Vaderland, 23 oktober 1942.

‘Er had een gevecht plaats, dat 30 minuten duurde, totdat alle minutie der zeevliegtuigen was verschoten.’

Uit een bericht over een gevecht tussen Britse en Duitse vliegtuigen in de Nieuwe Rotterdamsche Courant, 15 maart 1918.

Toen de twee sipo’s, zoo noemt men bij verkorting de leden van de Sicherheitspolizei, naar de gewezen plaats gingen om eene polshoogte te nemen, traden een man of acht uit een hinderlaag te voorschijn en schoten een van de sipo’s dood.’

Nieuwe Rotterdamsche Courant, 21 augustus 1920.

‘De vrouwen in het Haarlemsche werden jaloersch op die in het Utrechtsche. Wij willen niet achterblijven, betuigde een van haar, de woordvoerdster.’

Het Centrum, 27 juli 1918.

Let wel, dit zijn geen toevalstreffers, geen eenmalige foutjes. In die oude leggers komt de fout peleton voor peloton – hiervoor niet genoemd – ruim 370 maal voor; er zijn ruim tweehonderd vindplaatsen voor aanwijziging en krap tweehonderd voor burgermeester. En ook orgineel is al heel vaak te vinden. Er zijn veel meer voorbeelden te geven, maar het punt lijkt me gemaakt: honderd jaar geleden waren ze er ook al, de woordinfecties, er is simpelweg geen ontkomen aan.

11 VLEES NOCH VIS

‘Welkom, welkom, laat de woorden maar vloeien wij zullen ze gretig veroveren.’

Aldus een zekere Angela op de website hetschrijvertje.be.

‘In een gerenommeerd Noordwijks restaurant’, schreef een informant, ‘heb ik een keer *bouillon baise* op het menu zien staan, in plaats van *bouillabaisse*. Ik heb ze later opgebeld met een Frans accent en gezegd dat ik geshockeerd was omdat dit letterlijk “neukbouillon” betekent. De man aan de andere kant van de lijn had moeite om zijn lachen in te houden, maar vertelde me dat ze het onmiddellijk zouden veranderen.’

Menukaarten zijn een bron van verbazing, ergernis en vermaak. Dat je goed kunt koken, wil niet zeggen dat je goed kunt spellen. Bij horecaopleidingen wordt hier wel aandacht aan besteed, maar zelfs de docenten zijn niet altijd even goed geïnformeerd, meldde iemand die verbonden is aan een hogere hotelopleiding. ‘Menig ober, en al mijn studenten, ja zelfs sommige van mijn collega’s die les geven aan de hbo-hotelopleiding’, schreef hij, ‘geloven dat je rode wijn moet laten *antichambre*ren.’ Om misverstanden te voorkomen: wie *antichambreert* wacht in een kamertje – de *antichambre* – voor hij, zoals het heet, zijn opwachting kan maken. Rode wijn moet worden *gechambreerd*, dat wil zeggen: op kamertemperatuur gebracht.

Er zijn mensen die zich met dit soort verhaspelingen vermaken, maar anderen ergeren zich er groen en geel aan. Een eigenaar van een brasserie in Vught schreef: ‘Sinds vele jaren vertoef ik gaarne en met grote regelmaat in de horeca. Hoewel de kroeg mijn favoriete stek is, mag ik ook erg graag uit eten gaan. Al jaren erger ik mij aan het grote aantal spel-fouten dat in menukaarten en andere assortimentsaanduidingen gemaakt wordt. Blijkbaar zijn er maar erg weinig mensen voldoende op de

hoogte van de correcte spelling van hun vakterminologie. Ik probeer wel eens een *baguette* te bestellen, maar niemand verkoopt ze nog. *Baguettes* daarentegen kan ik op elke hoek van de straat kopen. De lijst is eindeloos uit te breiden. Het meest lachwekkend zijn wel de varianten die ik in mijn eigen bedrijf op de handgeschreven bonnen van mijn eigen, meest jonge, personeel aantref.’

Inderdaad, de lijst is eindeloos uit te breiden. Hieronder een keuze uit het rijke aanbod.

UIT ETEN

Het van oorsprong Franse woord *compote* spreek je uit als kompot. Dat is de reden waarom je een woord als *appelcompote* geregeld aantreft in de spelling **appelkompot**. Maar er zijn ook mensen die *compote* uitspreken als kompoo of kompote. Een lezer uit Deventer schreef in dit verband over een ervaring met een serveerster in een Van der Valk-restaurant: ‘Ik wilde graag appelcompote bij de patatjes en de verflenste sla. “Een appelkompoo voor meneer”, zei het brave meisje. “Ja, graag appelcompote voor mij”, herhaalde ik. “Jawel, een appelkompoo voor u”, verbeterde de jongedame. “Heeft u ook appelcompote?”, wilde ik nog weten. “Ja, u krijgt heus appelkompoo”, hield ze dapper vol. Een heerlijke avond.’

‘Welke Groningse pizzeria biedt pasta’s voor de halve prijs?’ vroeg *De Gelderlander* op 5 april 2005. Er zijn op internet ruim achttienduizend vindplaatsen voor **pizzaria**; dat is 6 procent fout. Het idee is dat je in een pizzeria pizza eet, geen pizze. Zoek de fouten in de volgende zin, geplukt van pizzaria.startkabel.nl: ‘Alles over pizzeria’s online bestellen. Hier vindt u pizzeria’s die eten bij u bezorgen. De lekkerste pizzeria en andere maaltijden vind u hier!’

Een vrouw schreef: ‘Ik heb de tamponade die ik eens op het menu zag staan, niet kunnen bestellen, puur vanwege de spelling.’ Behalve in de vorm **tamponade** kom je *tapenade* ook tegen als *tampenade* en *tappenade*. Die laatste vorm zit het dichtst bij de meest gangbare uitspraak.

Denken mensen die een menukaart uitschrijven bij *tamponade* en *tampenade* aan dingen als *tamp* (o.a. ‘lul’), *tampon* (‘inwendig maandverband’) of *tampen* (net als *rampetampen* gebruikt voor ‘neuken’)? De klank van die woorden kan een rol spelen, maar het is nogal onwaarschijnlijk dat de

betekenis van invloed is. De lezers van menukaarten kunnen die associaties natuurlijk wel hebben – zie hetvoorstaande citaat.

GROENTE & FRUIT

Veel mensen zeggen **aarbeien** en daarom telt internet ruim zeventien-duizend vindplaatsen voor deze spelling (dat is 5 procent fout). Plus nog eens driehonderd gevallen van *aarbij* ('het liefst wil ik een aarbijen creme fraiche taart'). Je hebt ook mensen die last hebben van *aanbeien*, maar dat hoort in een andere rubriek thuis. Etymologisch is er trouwens wel een verband: zowel in *aambeï* als in *aardbei* betekent *bei* 'bes' (een *aambeï* lijkt daar immers op).

Vroeger stond *alfalfa* bekend onder de naam *luzerne*. Luzerne, een vlinderbloemige plant met paarse of violetkleurige bloemen (Latijnse naam *Medicago sativa*), werd echter veel gebruikt als veevoer, en dat is in het gebied rond de Middellandse Zee nog steeds het geval. Om onderscheid te maken tussen dit veevoer en de groente die bestaat uit de jonge uitlopers van pas ontkiemd luzernezaad, is in de tweede helft van de twintigste eeuw in het Nederlands het woord *alfalfa* in omloop gekomen. Uiteindelijk gaat dat terug op het Arabische *al halfa*, dat een bepaalde grassoort aanduidt. Sommige groenteboeren verkopen de luzerneklaverkiemen onder de naam **alfafa**. Ook **alfa-alfa** komt voor. Bij die laatste naam zou de bekendheid van het automeerk Alfa een rol kunnen spelen.

Je leest het niet vaak, maar je hoort het wel zeer geregeld: **crêpe** of **crêpe-fruit** voor *grapefruit*. Een vindplaats van internet: 'En na 't sporten een crepe fruit eten. Niet te pruimen.' Overigens komt deze verhaspeling ook in het Duits voor.

'Gezien bij een groentestel op de Albert Cuyp: *Harry Couverts*.' 'Bij mijn groenteboer aan het Bankplein in Den Haag kun je *herkovers* kopen.' 'Mijn groenteboer in Nijmegen verkocht *Harry Cots Vers* – toch maar niet gekocht.' 'Aangetroffen in een restaurantrubriek van een regionaal dagblad: *haris couverts*.' Aldus enkele informanten. **Harry Couverts**, *Harry Cots Vers*, *haris couverts*, *herkovers* – het zijn, vanzelfsprekend, spellingvarianten van *haricots verts*, de Franse naam voor dunne sperzieboontjes.

Vindt u het onwaarschijnlijk dat *haricots verts* verbasterd wordt tot *herkovers*? Het kan nog gekker. Een naar de Franse koningin Claude (1499-

1524) genoemde pruimensoort, de *reine-claude*, is in de loop der tijd in verschillende Noord- en Zuid-Nederlandse dialecten aangetroffen als *reine-glaude*, *reinegelaude*, *reingaloden*, *rijngelote*, *ringelot* en zelfs *regeloot*. Denk verder aan *Gouden Liesjes* voor de appelsoort *golden delicious*, *Schotse Nero's* voor *schorseneren*, en *zijdenhemdje* voor de Sydenham, een appelsoort uit de gelijknamige plaats in Devonshire in Engeland.

Sherrytomaatjes voor *cherrytomaatjes*. Moeders zonder baan zijn het ergst, observeerde *De Gelderlander* op 3 september 2003. 'Die vallen op ouderavonden andere papa's en mama's lastig met de vraag of we bij de traktaties in de klas rekening willen houden met het feit dat zoonlief van negen niet tegen ongeschilde appeltjes kan en dochterlief van zes werkelijk overal bulten van krijgt maar wel sherrytomaatjes heel lekker vindt.' Op internet wordt dit woord in 11 procent van de gevallen verkeerd gespeld. Ook met de *kerstomaat* gaat het geregeld mis. Je moet dit lezen als *kers-tomaat*, maar doordat sommigen het eerste woorddeel aanzien voor *kerst*, krijg je van de *weersomstuit kersttomaat* ('kersttomaten hebben veel meer smaak dan gewone tomaten'). Een vergelijkbaar geval is *honinggraat* voor *honingraat* – een woord dat, met ruim vijftienhonderd vindplaatsen op internet, in 5 procent van de gevallen fout wordt gespeld (ook door imkers).

Weet u wat heerlijk is in de **slalade**? **Slalotjes**! Nota bene het *Agrarisch Dagblad* meldde op 22 maart 2005 dat het zachte lenteweer 'de consumptie van verse slalades' bevorderde. En *Trouw* adviseerde op 29 oktober 1996: 'De slalotjes in dunne ringetjes snijden.' Op internet komen deze verhaspelingen tientallen keren voor in recepten, samen met onder meer *obergien* voor *aubergine*.

Tientallen kokers blijken een voorkeur te hebben voor **kersversie** producten. Je leest dit niet alleen in recepten, maar ook in krantenberichten over heel andere onderwerpen. Enkele voorbeelden uit de pers: 'het kersversie medium televisie', 'een kersversie fractieleider', 'de kersversie nieuwe echtgenote' en 'de kersversie unie'.

Bij de bereiding van een en ander maken honderden mensen gebruik van **Provinciaalse kruiden**. Men bedoelt vanzelfsprekend *Provençaalse kruiden*, kruiden uit de Provence in Frankrijk. Er blijken ook veel lief-

hebbers te zijn van *ajoli*, *ajolie* en *aiolie* – spellingvarianten van het lastige dicteewoord *aioli* (dat tot voor kort een trema op de eerste i had).

VLEES NOCH VIS

‘Laatzst zagen wij in Vlissingen’, aldus een informant, ‘dat een gerenomeerd restaurant Gordon blue op het dagmenu had staan. We hebben ons er niet aan gewaagd, maar genoten van heerlijke schol.’ Op internet wordt dit vleesgerecht in 8 procent van de gevallen verkeerd geschreven; je vindt het als **gordon bleu** en **gordon blue**.

Cordon bleu betekent eigenlijk ‘blauw lintje’. Oorspronkelijk was dit het onderscheidingsteken van leden van de Orde van de Heilige Geest. Vervolgens werd het een aanduiding voor iemand die bijzondere prestaties verrichtte – iemand die een blauw lintje verdiende. Dat kon een geestelijke zijn, maar ook een kok. Van de kok ging de naam over op dit gepaneerde vleesgerecht met ham en kaas. Of de naam van de populaire zanger Gordon een rol heeft gespeeld bij de verbreiding van de verhaspeling, is niet bekend, maar dat is goed mogelijk. Vergelijkbare gevallen zijn *nasi ramses* voor *nasi rames* (dankzij Ramses Shaffy?) en *Donner Kebab* voor *döner kebab* – met dank aan minister Donner van Justitie.

‘Als arts-assistent’, schreef iemand, ‘heb ik veel rare woordverhaspelingen gehoord. Zo heb ik ooit een patiënt gehad die een *hartvarken* achter de rug had. En er was een oma die zich met behulp van een **rollade** voortbewoog.’

Bij de slager kun je soms mensen **gemariniert** vlees horen bestellen, en anderen leggen hun vlees in de *marmelade* in plaats van in de *marinade*. Een bron uit 1906 maakt melding van *gemarioneerde* haring.

Is het *slibtong* of *sliptong*? Het antwoord op deze vaak gestelde vraag was onder meer te vinden op de website van de Nederlandse Taalunie, een beleidsorganisatie waarin Nederland, België en Suriname samenwerken op het gebied van de Nederlandse taal. ‘Deze kleine zeetongen heten *sliptongen*. Het woord *sliptong* is vermoedelijk etymologisch verwant met de werkwoorden *slippen* of *slepen*. Een *sliptong* is zo klein dat hij gemakkelijk door de mazen van het net slipt; *sliptongen* worden gevangen met een *sleepnet*.’

Wat voor verwarring heeft gezorgd, is dat de twaalfde editie van de

Grote Van Dale, uit 1992, het woord **slibtong** vermeldde met als betekenis ‘tongschar’. In 1999 is dit stilletjes geschrapt, maar inmiddels wordt *sliptong* vaker fout dan goed gespeld. Op internet gaat het in 62 procent van de gevallen fout (980 maal); in de dagbladen ging het de afgelopen tien jaar in 54 procent van de gevallen fout (171 keer). Menigeen denkt dat de *slibtong* zo heet omdat deze vis graag in het *slib* ligt – het slijk op de bodem.

Veel mensen beschouwen **frikandel** als een fout. Het is *frikadel-zonder-n*. Tot voor kort hadden zij gelijk. De vorige editie van het Groene Boekje, de officiële spellinggids van het Nederlands, kende alleen *frikadel*. Maar in de nieuwste editie, die verscheen in oktober 2005, is dat gewijzigd: *frikadel* en *frikandel* staan hier broederlijk bij elkaar, als officiële, van overheidswege goedgekeurde spellingvarianten.

Hoe komt dat? Doordat spellinggidsen (en woordenboeken) de taalgemeenschap volgen. Eens was voorbehoedsmiddel-met-s fout, maar doordat bijna iedereen dit zo zei en schreef, werd het goed. Ooit was *alsmaar* fout – moest *almaar* zijn – nu zijn ze beide goed. En al sinds 1864 zeggen spellinggidsen dat je *frik(k)adel* zonder *n* behoort te schrijven, maar de meerderheid heeft er nu voor gezorgd dat het ook anders mag. Die meerderheid was er: *frikadel-zonder-n* is op internet zestigduizend keer te vinden, *frikandel-met-n* ruim honderdduizend keer.

Over de schrijfwijze en de precieze betekenis van *frika(n)del* is het nodige te doen geweest. Zo beschouwt het wetenschappelijke *Etymologisch woordenboek van het Nederlands* (EWN) *frikadel* en *frikandel* als twee verschillende woorden met verschillende betekenissen. De *frikadel-zonder-n* zou een ‘ronde schijf of bal gehakt’ zijn, de *frikandel-met-n* een ‘worstvormige snack van sterk gekruid gehakt’. De bal heet sinds het eind van de zestiende eeuw *frikadel*, de worst zou omstreeks 1954 voor het eerst op de markt zijn gebracht, door fabrikant Beckers uit Deurne. *Frikandel-met-n* is volgens het EWN oorspronkelijk een merknaam die vervolgens soortnaam is geworden (de spelling zou zijn beïnvloed door *fricandeau*, wat *frikandel* tot een woordinfectie maakt).

Dit verhaal is door de fabrikant in de wereld gebracht en bijvoorbeeld ook te vinden in de online-encyclopedie Wikipedia. Daarin krijgen we nog allerlei details voorgeschoteld:

De eerste frikadel werd in 1954 gelanceerd in Dordrecht. Slagersknecht Gerrit de Vries maakte gehaktballen die hij aan de horeca verkocht. Door een wijziging in de Warenwet moest hij zijn product, dat in de smaak viel bij zijn klanten, veranderen. Zijn oplossing was de vorm maar niet het recept te wijzigen: van de bal maakte hij een worst. [...] De zoon van Gerrit geeft toe dat Jan Bekkers (die zijn naam liet wijzigen in Jan Beckers om vóór zijn concurrent en neef in de telefoongids vermeld te staan) van de gelijknamige snackfabriek uit het Noord-Brabantse Deurne de frikadel vervolmaakt heeft. Hij vond zijn inspiratie bij de Amerikanen waar de snackcultuur in opmars was en maakte van de frikadel een glad exemplaar van fijn gemalen vlees. De naam werd niet gedeponereerd. Bekkers noemde zijn worst trouwens de fricandel waarmee een eind kan worden gemaakt aan de slepende polemieken onder spellingdeskundigen.

Een mooi verhaal, maar klopt het ook? Is het juist dat we de frikandel met *n* pas sinds 1954 kennen en dat dit samenviel met de transformatie van bal tot worst, met dank aan de inventieve slagersknecht Gerrit de Vries?

Nee dus. Het woord fricandel – met *n* – is al in 1824 te vinden in het *Kunstwoordenboek* van P. Weiland, in de meervoudsvorm en met als betekenis ‘kleine worsten van kalfsvleesch, wittebrood, kruiderijen, enz. in boter gebakken.’ Geen ballen dus, maar worstjes. Vanaf de zeventiende eeuw komen we het woord, in woordenboeken en kookboeken, in allerlei varianten tegen, waaronder *frickedil*, *frikadel*, *frikandel*, *frikedel* enzovoort. Nu zijn er nog twee vormen algemeen in gebruik, *frikadel* en *frikandel*, in Nederland vrijwel uitsluitend als benaming voor een gefrituurde worst, in België ook nog voor een gehaktbal.

Tot voor kort was de schrijfwijze met *n* volgens de meeste bronnen dus fout, nu is ze goed. Daarmee is *frikandel* een geaccepteerde woordinflectie geworden.

BROOD & GEBAK

‘De moeder van mijn ex’, schreef een man, ‘kwam uit Polen en hoewel ze onze taal goed beheerst ging er weleens iets mis met de overdracht aan haar kinderen. Zo heeft mijn ex tot laat in haar tienerjaren bij de bakker **folklorebrood** besteld. Zonder problemen, totdat eindelijk iemand in

de winkel eens echt luisterde. Eerlijkheidshalve voeg ik er aan toe dat ik me zelf ook pas op latere leeftijd realiseerde dat volkoren niet alleen maar een naam is, maar ook iets betekent.’

In plaats van *kokosmakron* lees je soms over **kokosmacaroni** of **macronikoeken**. ‘Bij ons in het dorp’, meldde een informant, ‘zag ik enkele jaren geleden een bordje staan: “Heerlijke macronikoeken”. Natuurlijk vraag ik dan opzettelijk naar *makrons*, want dat zullen ze wel bedoeld hebben. Maar nee hoor, de reactie was: u bedoelt zeker macronikoeken?’ Overigens kent de Grote Van Dale (2005) deze kokoskoeken ook als *makaron* en *makroon*.

Als er iets Frans is, dan is het *stokbrood* – een brood in de vorm van een stok. Maar het eerste woorddeel wordt in teksten op internet geregeld vervangen door het Engelse *stock*. Zo introduceert de Belgische broodfabrikant (!) Panistar zich op internet als volgt: ‘Fabrikant in diepgevroren croissanterie ter attentie van leveranciers, bakkers en banketbakkers. Stelt Panistar U een brede keuze van croissanterie, fruitflappen, stockbroden en broodjes voor.’ Overigens was *Stockbrood* ook de naam van de begeleidingsband van Herman Brood, maar dat was natuurlijk geen verschrijving.

DRANK

Nog maar een paar decennia geleden had je als koffiedrinker weinig keus: je dronk je koffie zwart of met melk, al dan niet met suiker. Verder kon je kiezen tussen koffieroom en verse melk – wel of niet opgeklopt – maar dan had je het wel zo’n beetje gehad.

Nee, dan nu. Er zijn speciale *koffiecorners* met op de menukaart onder meer *caffè americano*, *caffè lungo*, *caffè grande*, *doppio*, *cappuccino*, *corretto*, *macchiato*, *ristretto*, *romano* en ga zo maar door. Dit zijn allemaal vreemde woorden met voor ons ongewone lettercombinaties, wat de kans op spelfouten groot maakt. Nu zijn er weinig mensen die zelf *macchiato* of *ristretto* maken, en daar lees je dan ook weinig over, maar *cappuccino* en *espresso* zijn heel gangbaar. Vanzelfsprekend kom je *cappuccino* in allerlei spellingvarianten tegen: in de ‘Inrichting van de Woordenlijst’, in het nieuwste Groene Boekje, staat abusievelijk *capuccino*; elders vind je het onder meer als *capucino*, *cappucino* en *capucinno*, maar bij dit alles is geen sprake van beïnvloeding door een bekender Nederlands woord. Dat is wel het geval

bij **expresso**, waarbij *espresso* een duwtje heeft gekregen van *expres*.

Espresso is niet meer weg te denken. Op internet wordt dit woord in 7 procent van de gevallen verkeerd geschreven (ruim 57.000 maal) en ook in kranten gaat het honderden keren mis, zelfs in artikelen die *espresso* als onderwerp hebben. Zo schreef *De Gelderlander* op 16 maart 2004 in een artikel over 'de landelijke voorronden voor het kampioenschap *espresso* zetten': 'De wedstrijden zijn ook bedoeld om de branche ervan te overtuigen dat de klanten een goede *espresso* of *capuccino* [sic] voorgezet wil krijgen.' Hetzelfde gebeurt in samenstellingen, zoals *espresso*-apparaat, *expressomachine*, *expressosegment* enzovoort.

Dat er op internet ruim achthonderd zinnen te vinden zijn met daarin **sinasappelsap** voor *sinaasappelsap* komt hoogstwaarschijnlijk doordat wij *sinaasappel* met een korte *a* uitspreken, maar ook de frisdrank *Sinas* kan een rol spelen. Er zijn immers meer merknamen die invloed hebben op woorden. Genoemd zijn al *alfa-alfa*, waarschijnlijk onder invloed van het automerk *Alfa*, en *penotti* voor *penalty*. Een vergelijkbaar geval is *visa versa* voor *vice versa*, onder invloed van de gelijknamige *creditcard*. Je komt dit niet alleen op internet tegen, maar ook in kranten. Zo schreef *NRC Handelsblad* op 19 maart 2005, in een filmrecensie: 'Ook de soms wat harde montage, van close-ups naar totaalbeelden en *visa versa*, [...] draagt juist bij tot een verlevendiging van beeldtaal.'

Kan bier *verschralen* of *verschalen*? Je zou denken: *verschralen*, want dat betekent onder meer 'minder vol en krachtig worden', 'verarmen', 'in kwaliteit achteruitgaan'. Bier dat te lang staat *verschraalt* – dus wordt minder lekker. Maar nee, correct is hier het werkwoord *verschalen*, dat volgens de Grote Van Dale (2005) betekent 'door lang staan geur en kracht verliezen (ten gevolge van de ontwikkeling van bacteriën die de alcohol omzetten in melkzuur of azijnzuur en ook andere stoffen produceren)'. In kranten duikt **verschraald bier** opmerkelijk vaak op in sfeerbeschrijvingen. Enkele voorbeelden: 'het geurt naar frietkotten, verschraald bier en *sanseveria's*' (over een toneeldecor); 'chips en verschraald bier op een tafel, in een hoek een berg afgetrapte sportschoenen' (over een studentenkamer); 'slappe stukken pizza, verschraald bier en koppijnwijn' (over de Italiaanse badplaats Ostia).

Tot slot een woordinfectie waaraan je de invloed van het Engels kunt aflezen. Kennelijk is meniggeen zo doordrongen van het belang van goede *service*, dat dit geregeld leidt tot een woordinfectie die nogal wonderlijk aandoet: **servicegoed**. Een samengetrokken omkering van *goede service*? Nee, bedoeld wordt *serviesgoed*. Dit is overigens geen marginale woordinfectie, want op internet is ze ruim achthonderd keer te vinden en ook in de kranten duikt ze soms op. Zo schreef *Het Financieele Dagblad* op 21 april 2004: 'De binnenkomst van de supermarkt is voor Nederlandse begrippen uniek: waar doorgaans groente en fruit staan uitgestald, heeft de nieuwe formule van *Laurus* gekozen voor cosmetica, gevolgd door een winkeltje in de winkel met non-food, zoals handdoeken en *servicegoed*.'

12 OP DE KOOP TOE

‘Hulde aan hen die zich door deze lappen tekst heen hebben weten te worstelen en alle tikfouten op de koop toen hebben genomen.’

Van de website playtowin.nl.

‘Geachte heer of mevrouw, na aanleiding van uw advertentie stuur ik u bij deze mijn curriculum vitae.’ Jaarlijks krijgen werkgevers duizenden, zo niet tienduizenden brieven die ongeveer op deze manier beginnen – inclusief drie fouten. Immers, na aanleiding van moet zijn naar aanleiding van, zo’n opsomming van je werk- en levenservaring heet een curriculum vitae, en het zou eigenlijk bij dezen moeten zijn, want dezen is hier – taalkundig geformuleerd – de oude vorm van de derde naamval enkelvoud (mannelijk en onzijdig) van het aanwijzend voornaamwoord.

Is het, voor een werkgever, een goed idee om al die brieven maar meteen opzij te leggen, op de stapel: komen wegens gebrek aan taalbeheersing niet in aanmerking voor een gesprek? Daar kun je een flinke boom over opzetten, maar een en ander zou op z’n minst van gebrek aan zelfkennis getuigen, want zo vlekkeloos schrijft en spelt het bedrijfsleven zelf ook niet. Zie de hierna volgende voorbeelden, met daarin ook citaten uit de berichtgeving in kranten over handel en bedrijfsleven.

Aquasitie voor *acquisitie* (‘werving’), onder invloed van *aqua* (Latijn voor ‘water’). ‘Je werkzaamheden zullen bestaan’, meldde Ford Nederland in een personeelsadvertentie, ‘uit buiten en actief meeverkopen en aquasitie plegen in de zakelijke markt.’ Elders lezen we: ‘Adverteerders die hun personeelsadvertentie willen plaatsen, kunnen bellen naar de afdeling aquasitie van de lokale omroepen.’

Bedringen voor *bedingen*, in de verbinding *korting bedringen*. ‘Bedrijven die voor enkele duizenden guldens bellen’, schreef NRC Handelsblad op 3 oktober 1999, ‘komen al voor de kortingsregeling van Worldcom in aanmerking [...]. Die kunnen ook bij PTT Telecom kortingen bedringen op hun binnenlandse telefoonrekening.’ Op internet lezen we over plannen ‘om consumenten te verenigen en zo lagere prijzen te bedringen’. Met *bedringen* wordt soms ook *bedwingen* bedoeld, zoals in ‘het bedringen van je driftten’.

Nogal wat bedrijven blijken te zijn gevestigd op de **begaande grond** in plaats van op de *begane grond*. ‘U vind ons op de begaande grond’, ‘kantoorgedeelte op de begaande grond’, ‘Vergunningen die ter inzage liggen bij de gemeente kunt u inzien bij publiekszaken op de begaande grond’ (uit een mededeling van de gemeente Rijswijk). Op internet zijn ruim zeshonderd andere voorbeelden te vinden, waaronder heel wat die zijn opgesteld door professionele makelaars.

Eensgezinshuis voor *eengezinshuis*, onder invloed van *eensgezind*. Aangeboden door Offermans Verzekeringen en Vastgoed uit Kerkrade: half vrijstaand *eensgezinshuis* in Heerlen. Te koop aangeboden door Slijkhuis Vastgoed in Zwaag: *eensgezinswoning* in Grootebroek. Mededeling op de website *bouwvergunningen.be*: niemand mag zonder toestemming het aantal woonegelegenheden wijzigen in een *etalagewoning* (lees: *etagewoning*). Een makelaar in Den Haag is onder meer gespecialiseerd in *taxataties* (*taxaties*), en elders blijken *taxeurs* werkzaam te zijn in plaats van *taxateurs*.

Happerend voor *haperend*, onder invloed van *happen*? Op 13 september 2003 maakte de *Apeldoornse Courant* melding van ‘een happerende woningmarkt’. Op internet hebben we de keuze uit vijfhonderd vindplaatsen, waaronder ‘happerend geluid’, ‘happerend beeld’, ‘happerend mechanisme’ enzovoort.

‘Het ministerie past de regels voor deze schadevergoedingen aan om de **hoos** aan claims terug te dringen’, aldus *Het Financieel Dagblad* op 15 augustus 2005. De Grote Van Dale (2005) onderscheidt bij *hoos* negen verschillende betekenissen, maar hier is duidelijk *hausse* bedoeld, in de betekenis ‘opgaande beweging, opleving’. Diezelfde maand konden we, in

diverse andere kranten, lezen over een ‘hoos aan telefoontjes’ en een ‘hoos aan annuleringen’.

Huisvestiging voor huisvesting of vestiging. ‘De werkzaamheden binnen onze huisvestiging bestaan voornamelijk uit het verwerken van grote partijen computer systemen.’ ‘We zijn immers van oordeel dat onze huisstijl ook uit onze huisvestiging moet blijken.’ In de dagbladen hebben we de afgelopen jaren honderden keren kunnen lezen over onder meer huisvestingsproblemen, huisvestingsbeleid, huisvestingsmaatschappijen, studentenhuisvesting en ga zo maar door.

Inporteren voor importeren. ‘Wij inporteren alles zelf, meldt een groot-handel op internet. ‘Bedrijven uit het arrondissement Mechelen exporteren en inporteren vooral met Duitsland, Frankrijk en Nederland’, aldus *Het Nieuwsblad* op 27 februari 2004. En zo zijn er, alleen op internet, nog vijfduizend gevallen.

‘Gezocht: een ervaren **kassasiere**’ (kassière of caissière).

Makelaardij voor makelij. Voorbeelden van internet: ‘Het merendeel van de video’s is van Amerikaanse makelaardij’, ‘een jurk van Franse makelaardij’, een ‘hele mooie oude piano van Duitse makelaardij’. Makelaardij is natuurlijk wel een bestaand woord, met de betekenis ‘be-roep/bedrijf van een makelaar’.

Mond-op-mondreclame voor mond-tot-mondreclame, onder invloed van mond-op-mondbeademing. Op managementboek.nl lezen we over ‘Effectief klachtenmanagement’: ‘Gaat het alleen om het in stand houden van de relatie met de klagende klant of wil een bedrijf met klachtenmanagement ook slechte mond-op-mond reclame voorkomen?’ *BN/DeStem* schreef op 4 juni 2005: ‘Telers en makers van de streekproducten hebben niet het reclamebudget van Unilever of Coca Cola. Ze moeten eerst naam en faam opbouwen in de directe omgeving of via mond-op-mondreclame.’ Ook aangetroffen als *mond-op-mondreclame*, *mondopmond reclame*, *mondopmondreclame* enzovoort. Er zijn trouwens ook veel mensen die zich ergeren aan het correcte *mond-tot-mondreclame*; zij vinden dit een onnodige uitbreiding van het eveneens door de woordenboeken vermelde *mondreclame*.

Mond-op-mondreclame komt zo vaak voor dat Koenen (1996) het vermeldt als variant. ‘U kunt echter nog steeds het best voor mond-tot-mondreclame kiezen’, luidt het advies van Onze Taal.

Ontroerend goed voor onroerend goed. Onroerend goed, het zal menigeen bekend zijn, is goed dat zich niet kan roeren, dat onverplaatsbaar is, niet kan bewegen. Iets of iemand kan ontroerend goed zijn, maar wie het bijvoorbeeld heeft over de ‘ontroerend-goedmagnaat Maup Caransa’ (zoals *NRC Handelsblad* op 14 september 2005), bedoelt iets anders. Zo zijn er – alleen al op internet – nog honderden voorbeelden te vinden.

Oudentiek voor authentiek, onder invloed van *oud* en (waarschijnlijk) *antiek*. Veel winkels, bedrijven en particulieren bieden *oudentieke* spullen aan. Enkele voorbeelden: ‘een oudentiek samurai zwaard’, ‘Oudentieke weegschaal met verschillende gewichten’ en ‘Oudentieke sextant geijkt en in orginele kist’. Zoals bekend moet men voor écht oudentieke spulletjes bij een antiekuitair zijn.

Stageair(e) voor *stagiair(e)*, onder invloed van *stage*. ‘Gezocht: stageair(e) voor internationaal festival/conferentie.’ ‘Gezocht: stageair voor Next 5 Minutes.’ ‘Wij zoeken met onmiddellijke ingang of uiterlijk eerste week augustus een stageaire, dan wel een inwonende receptiekracht voor ons hotel.’ Kijk op internet voor ruim zeshonderd vergelijkbare stageplaatsen.

Vacature voor *factuur*. ‘Terwijl mijn Amsterdamse kapster van Zeeuwse afkomst laatst mijn haar onder handen nam’, schreef een informant, ‘vertelde zij over haar vriend, die sinds kort een eenmansbedrijf heeft als bouwkundig tekenaar. De opdrachten overtreffen de verwachtingen, maar op één punt valt het tegen: “De vacaturen – het duurt vaak weken voor ze betaald worden.”’

Vastgoedmagneet voor *vastgoedmagnaat*. We zagen net al de *ontroerend-goedmagnaat* voorbij komen. Die wordt soms ook *ontroerend-goedmagneet* genoemd. Silvio Berlusconi wordt soms getypeerd als *mediamagneet*, en is zelfs weleens *mediomagneet* genoemd. Na de liquidatie van Willem Endstra schreef opsporingverzocht.nl: ‘Maandag 17 mei 2004, rond

12.00 uur, is de 51-jarige vastgoedmagneet Willem Endstra doodgeschoten in de buurt van zijn kantoor op de Apollolaan in Amsterdam.'

13 BIJ DE DOKTER

'Ik ben uroloog (ook wel *eurolog* genoemd), en de brieven die ik gedictieerd heb, komen er vaak heel anders uit dan de bedoeling is. Soms zijn ze zelfs voor mijzelf een raadsel. Een van de aardigste vergissingen is de volgende. Gedictieerd hebbende: "Patiënt was comateus....", las ik in de te corrigeren brief: "Patiënt was, teus".'

Nergens wordt zoveel verhaspeld als bij 'de' dokter. Daar zijn verschillende redenen voor. In de eerste plaats gebruiken medici een eigen jargon. In het medisch zakwoordenboek van Coelho staan ruim 26.000 'termen en begrippen uit de medische en aanverwante vakgebieden'. En dat is nog maar een zakwoordenboek. Ieder medisch specialisme heeft zijn eigen vaktaal, en de gewone man of vrouw is daar nauwelijks vertrouwd mee – wat de deur naar verhaspelingen wagenwijd openzet.

Maar er speelt nog iets anders. Je gaat niet voor je lol naar een dokter of specialist. Je komt daar omdat er iets mis is – met jezelf, met je partner, met je kinderen, vrienden of familieleden. Dergelijke bezoeken gaan gepaard met stress en onder stress reageren mensen anders dan normaal. Zo kunnen veel mensen de informatie die zij bij een arts te horen krijgen, niet op gewone snelheid verwerken. Menigeen neemt een vragenlijstje mee, om te voorkomen dat je na het korte gesprek – artsen hebben het altijd druk – vergeten bent om de belangrijkste dingen te vragen. Sinds de komst van internet zijn die vragenlijsten een stuk langer geworden, omdat veel mensen hun (veronderstelde) kwaal eerst googelen.

Het verschil tussen laag- en hoogopgeleiden is op dit terrein relatief groot, groter dan bij de andere thema's die in dit boekje aan bod zijn geweest. Als je op school Latijn en Grieks hebt geleerd is het medische jargon makkelijker te begrijpen, want het wemelt in die vaktaal van de Griekse en Latijnse woorelementen. Maar ook is er veel uit de moder-

ne talen geleend, dus als je die op school redelijk hebt leren beheersen, heb je eveneens een voorsprong. Als je dan per ongeluk *accupuncturist* schrijft, zul je je wellicht afvragen wat het woord *accu* in deze beroepsnaam te zoeken heeft. Die mensen gebruiken toch *naalden*? Enige vertrouwdheid met de *psyche* voorkomt ook wijdverbreide versprekingen als *spiegater* en *spiegoloog*. En bij *euthenasist* voor *anesthesist* zou eveneens een belletje kunnen gaan rinkelen.

Mensen die in de gezondheidszorg werkzaam zijn, hebben relatief veel met laagopgeleiden te maken, want zoals bekend is er een direct verband tussen armoede, ontwikkeling en gezondheid. Sociologisch gezien is er dus sprake van intensief taalcontact tussen groepen met grote maatschappelijke en culturele verschillen. De bijkomende taalverschillen zijn niet alleen een bron van zorg ('is alles wel duidelijk') en misverstanden ('nee dus'), maar ook van vermaak. Zo schreef een vrouw van 24 uit Amsterdam:

Ik werk bij de inschrijfbalie van een ziekenhuis en moet daar patiëntenpassen (voorheen bekend als *ponskaartjes*) maken. Mensen vragen vaak om *plons-* dan wel *bonskaartjes*. En als ik vraag naar hun legitimatie, hebben ze meestal hun *legemetatie* (in plat Amsterdams uitspreken) niet bij zich. Toen ik nog op de financiële afdeling werkte en over de facturen ging, belde men op om te melden dat men een *fractuur* of een *vacature* had ontvangen, zodat ik me met moeite kon bedwingen om ze ofwel met de Eerste Hulp, ofwel met Personeelszaken door te verbinden.

En een verpleegkundige uit Den Haag schreef:

Na zeventien jaar werken in een Haags stadsziekenhuis heb ik heel wat nieuwe medische termen weten toe te voegen aan mijn woordenboek. Patiënt x had pijn en wilde een *paracetanol cocaïne* (codeïne). Meneer moest voor een onderzoek: 'Zeg zus, wanneer is nou die *satéscan*?' (CT scan). Volgende zaal: 'Zuster wanneer kommie me hechsels deruit hale?' Op de hartafdeling aangekomen ging mevrouw voor een *katterisatie* (hartcatheterisatie). Soms zijn patiënten ook echt de weg kwijt omdat ze een onderzoek met behulp van *kompasvloestof* (contrastvloestof) moeten ondergaan.

Ik ken een huisarts die al jaren interessante versprekingen en verhaspelingen van zijn patiënten noteert. Tijdens het gesprek maakt hij, zo discreet mogelijk natuurlijk, een korte aantekening, die hij meteen nadat de patiënt is vertrokken uitwerkt, want verhaspelingen zijn vaak verdraaid lastig te onthouden. Je hoort het, soms geloof je je oren niet, je moet voorkomen dat je in de lach schiet, en ondertussen gaat het gesprek verder. Hij noteert overigens niet alleen woordinfecties van zijn patiënten, maar ook van artsenbezoekers, want die kunnen er ook wat van. Zo zei een artsenbezoeker eens over een nieuwe behandeling die was getest door een hoogleraar: 'Eerst was hij tegen maar nu is de professor mordipoes voor.'

Die bevriende huisarts is duidelijk niet de enige die lijstjes bijhoudt. Na enkele afleveringen in de reeks *Woordinfecties* in *NRC Handelsblad* kreeg ik er verscheidene toegestuurd. Door een verpleegkundige uit Rotterdam bijvoorbeeld, die al jaren verhaspelingen bijhoudt in haar agenda. In de loop der jaren noteerde zij onder meer:

- binnenwaarts onderzoek (inwendig onderzoek);
- dat is een lepsische vrouw;
- die vrouw is interkontinent;
- fleuritis (pleuritis);
- ik doe een aanvraag bij het pattedatiefonds (participatiefonds);
- ik liep verduft rond;
- ik moest een gesprek met de noketteur (narcotiseur);
- ik moest formeren (vomeren);
- ik moet naar de fisiater;
- stekelblind;
- mijn man is momenteel niet bespreekbaar (aanspreekbaar).

Ook kwam er een lijstje van een 'gepensioneerde doktersvrouw' die graag anoniem wilde blijven – want het verzamelen is leuk, maar je wilt voorkomen dat de indruk ontstaat dat je stiekem om 'domme mensen' zit te lachen. Een greep uit haar lijst:

- antibioticaas;
- Biotextabletten (B-complex);
- cloresterol;
- diabetiste;

- Groningse kwaal (chronische);
- hartcatheterisatie (hartcatheterisatie);
- hogedrukpillen;
- ik heb veel probaat met die medicijn;
- kaakobsessie;
- ontstekening;
- ovaluatie;
- pokdanig;
- urinicoloog.

En dan een laatste greep, uit een lijst die werd toegestuurd door een huisarts uit Gelderland, met als titel 'Taalgebruik in de dagelijkse praktijk':

- de fysiotherapie hielp niet, ik ga nu naar een paranormaalge-
neeswijzer;
- die verkoudheid is altijd elk jaar pandoer;
- dokter, ik ben zo deprimerend;
- dokter, ze zeggen dat ik een stimulant ben;
- er komt zo subseciefelijk steeds wat bij;
- ik dronk me Hongaars aan uitgeperste sinaasappels (ongans);
- ik slik me ongaas aan paracetamol;
- ik heb de temperatuur arsenaal gemeten (anaal);
- ik heb vernauwingen in mijn ruggemergel;
- ik heb last van mijn rechter test-eikel (testikel);
- ik zat daar in comatische toestand;
- ik zit steeds te dubbelen wat ik nou zal doen (dubben);
- hij gaat voor een second opinium;
- hij is al op bevorderde leeftijd;
- mijn familie komt oorspronkelijk uit Frankrijk, mijn vader
heeft daar gynecologisch onderzoek naar gedaan;
- we hebben nu een testamenteur testamentair aangewezen (een
oude patiënt zonder familie);
- ze is aan een borstamputatie geopereerd;
- ik voel me K.L.T., om het zo te zeggen.

Natuurlijk slaan artsen en specialisten zelf ook weleens de plank mis. Zo schreef een psychiater uit Deventer: 'Meerdere psychiaters in oplei-

ding heb ik voorzichtig moeten duidelijk maken dat de juiste term *pseudologia* is en niet *pseudologica*. Er ontbreekt juist *logica* in het verhaal van de patiënt met *pseudologia fantastica*. Mijn waarschuwing: het verkeerd gebruik van vaktermen maakt een vreemde en domme indruk.'

In het begin van dit boek is al vastgesteld dat woordinfectie geen dommemensenkwaal is. Lang niet alle medische verhaspelingen kom je in kranten tegen, maar de hierna volgende wel. Ze zijn gerangschikt op frequentie. Het cijfer tussen haakjes geeft aan hoe vaak deze verhaspeling in de krantenarchieven is aangetroffen. Net als bij de andere rubrieken is het thema 'medisch' ruim geïnterpreteerd.

1. **Pubertijd** (993 maal in de krantenarchieven) voor *puberteit*. 'Je kunt het zien als een depressie of als destructiviteit. Maar je zou ook kunnen zeggen dat de jongen in de pubertijd komt en om zich heen begint te schoppen', aldus *Trouw* op 1 oktober 2005. Voor meer details over het woord *pubertijd* zie hoofdstuk 9.

2. **Symptoon** (379) voor *symptoom*. 'Met weinig woorden kan veel verdriet geuit worden, maar in dit proza heerst een absurde onaangedaanheid waar je koud van wordt. Het befaamde literaire minimalisme van Nescio zal toch niet het symptoom van een autistische persoonlijkheid zijn?', aldus *de Volkskrant* op 16 april 2004.

3. **Borstkast** (179) voor *borstkast*. 'Sakkers en Pastoor hebben de terugreis echter gemaakt met het vliegtuig van de vastgoedondernemers. Een pijnlijke borstkast van de burgemeester was daar debet aan', aldus het *Eindhovens Dagblad* op 30 september 2005.

4. **Sterftegeval** (154) voor *sterfgeval*. 'Opvallend is ook', aldus *De Telegraaf* op 8 oktober 2005, 'dat het aantal sterftegevallen door aids de afgelopen jaren sterk afnam.'

5. **Membraam** (132) voor *membraan*. 'En buikspoeling: dat gebeurt met vloeistof die via een catheter je buik in komt waarbij het buikvlies als een membraam functioneert.' *BN/DeStem*, 19 januari 2005.

6. **Immuun** (112) voor *immuun*. ‘Nele Poppe (27) is vier maanden zwanger van haar eerste kindje. [...] Ik ben niet immuun tegen toxoplasmose en daar ben ik niet helemaal gerust in’, aldus *Het Nieuwsblad* op 10 november 2003.

7. **Accupunctuur** (75) voor *acupunctuur*. Niet bij iedereen gaat dus een belletje rinkelen als *accupunctuur* met dubbel-*c* wordt geschreven. *Acu* komt van het Latijnse *acus*, dat ‘naald’ betekent. Kranten hebben het ook over *accupuncturist(e)*, *accupunctuurbehandeling*, *accupunctuurpraktijk* enzovoort.

8. **Exceem** (57) voor *eczeem*. ‘Bacterierijke voeding remt exceem’. Kop in de *Provinciale Zeeuwse Courant*, 5 september 2005. Ook *exceem* komt voor.

9. **Smaakpupil** (34) voor *smaakpapil*. ‘De eerste slok vult de mond: een echt pils. Plots activeren de smaakpupillen herinneringen uit een heel verleden.’ *De Gelderlander*, 9 april 2005.

10. **Nerveusiteit** (28) voor *nervositeit*. ‘Ik heb wat meer tijd nodig om me te concentreren dan andere atleten. En al die nerveusiteit en spanning moet ik na mijn sprong ook weer kwijt.’ Aldus hoogspringer Stefan Holm in het *Algemeen Dagblad* van 11 augustus 2005.

Verder vinden we nog – in lage frequenties in de dagbladen, maar soms bij honderden op internet:

- **ademsappel** voor *adamsappel*;
- **altvleesklier** voor *alvleesklier*;
- **bloedtransplantatie** voor *bloedtransfusie*;
- **bloedvatverwijderaar** voor *bloedvatverwijder*;
- **chloolesterol** voor *cholesterol*;
- **homopathie** voor *homeopathie*;
- **instrumentarium** voor *instrumentarium*;
- **shock** voor *shock*;
- **slachtader** voor *slagader*; en
- **zeropositief** voor *seropositief*.

Tot slot een paar bijzondere gevallen. In plaats van *postnatale depressie* lees je soms **postale depressie** en zelfs **postanale depressie** (‘In de Story stond dat ze een postanale depressie had’). Artsen geven tegenwoordig de voorkeur aan *postpartum depressie* (*post* betekent ‘na’, *partus* ‘bevalling’); *postnatale depressie* is minder correct, omdat *nataal* betrekking heeft op het kind, de geborene, terwijl het de moeder is die aan de depressie lijdt.

Een psycholoog uit Amsterdam schreef: ‘De door mij als psycholoog meest gehoorde verbastering is **visuele cirkel**, gevolgd door *spiegoloog*. Recent hoorde ik tweemaal op de radio *herkenning vinden* in plaats van *erkenning vinden*.’ De *viciuze cirkel* kent nog veel meer verbasteringen. In diverse bronnen – kranten, boeken, artikelen, internet – zijn onder meer gevonden: *dubieuze cirkel*, *furieuze cirkel*, *serieuze cirkel*, *viciuze cirkel*, *visieuze cirkel* en *vizieuze cirkel*. *Vicious* komt van het Franse *vicieux* en betekende oorspronkelijk ‘verdorven, slecht’ (denk aan het Engelse *vicious*). *Poreuze cirkel* is een woordspeling van Kees van Kooten en Wim de Bie.

‘Vele jaren geleden’, schreef een informant, ‘gaf ik les op een huishoudschool. Op een dag viel mijn oog op blaadjes met een repetitie die een collega had gegeven over kinderverzorging. Een meisje had in plaats van *vroedvrouw wroetvrouw* geschreven – ze had blijkbaar een realistische kijk op de bevalling.’ Er zijn meer mensen die het werk van de vroedvrouw associëren met *wroeten*. ‘Kleinkind vier’, schrijft iemand op internet, ‘ligt goed op koers. Schoondochter is bij de wroetvrouw geweest en die was zeer tevreden.’

Aansluitend schreef iemand: ‘Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat sommige woorden niet per ongeluk verkeerd geschreven worden, maar bedacht zijn, omdat ze beter weergeven wat er bedoeld wordt dan de officiële schrijfwijze en er qua klank toch op lijken. Het woord *wroetvrouw* lijkt mij zo’n woord. In deze categorie past ook het woord **consternatiebureau** of *consternatieburo* voor *consultatiebureau*, dat inderdaad een veel betere omschrijving geeft van de werkwijze van deze organisatie dan de oorspronkelijke term.’ Op internet zijn ruim zeshonderd zinnen te vinden met *consternatiebureau* en vierhonderd met *consternatieburo*; sommige zijn duidelijk schertsend bedoeld, maar lang niet allemaal.

Tot slot het curieuze **vaccinerend** voor *fascinerend*. Op internet kom je dit woord onder meer tegen in reisverslagen. Zo schrijft iemand in een verslag van een 'visweekend' in Noorwegen: 'Dat het gebied zowel boven als onderwater vaccinerend is moet je maar geloven.' En in een verslag van een rondreis door Java en Bali lezen we: 'Het uitzicht is vaccinerend de zon kleurt de kraterwand, hetgeen door de vele verschillende lavalagen een prachtig beeld geeft.'

Hier zien we een woord dat uit de wachtkamer van de medicus de 'gezonde' wereld is binnengewandeld. Overigens kan deze woordenverwisseling ook het gevolg zijn van de automatische woordcontrole in een tekstverwerkingprogramma, bijvoorbeeld Word. Wie niet weet hoe je *vasinerend* of *vasinerent* schrijft, krijgt in Word automatisch – als eerste optie – *vaccinerend*.

Ook spellingcheckers kunnen dus een haard van woordinfecties zijn.

14 EIS EN WEDER DIENENDE

'Het voorstel tot herziening van artikel 125 stemt trouwens mutatis mutandis overeen met het voorgestelde artikel 103.'

Van de website www.senaat.be.

Wat voor de medische vaktaal geldt, geldt – *mutatis mutandis* – voor het juridische jargon: wie er niet mee vertrouwd is, slaat makkelijk de plank mis. Net als het medische jargon is ook het juridische zeer uitgebreid. Er bestaan juridische woordenboeken met duizenden ingangen. En net als bij de medische vaktaal kun je er als leek niet omheen. We leven in een wereld die van regeltjes aan elkaar hangt. Die regeltjes hebben een juridische grondslag. En dus krijg je vroeg of laat te maken met juridische formuleringen: in arbeidsovereenkomsten, in correspondentie met de overheid of met verzekeringsmaatschappijen, als je een bekeuring krijgt of aangifte gaat doen bij de politie – noem maar op.

Daarnaast wordt er in de media relatief veel aandacht geschonken aan juridische onderwerpen. Daarbij gaat geregeld iets mis met de juridische terminologie. Dat blijft niet beperkt tot woordinfecties, maar die andere uitglifiers laten we hier buiten beschouwing. Overigens steken juridische woordinfecties niet alleen bij leken de kop op. Ook mensen die beter zouden moeten weten, maken zich er schuldig aan: rechters die een proces-verbaal opstellen, vakjournalisten die over juridische onderwerpen schrijven en ook juristen zelf.

Accoderen voor *accorderen*. Zonder twijfel is *coderen* hier van invloed. 'Dezelfde minister die met de Aegon-topman deze week het akkoord voor een industriefonds tekende, accodeerde enige weken terug een actie tegen een dochteronderneming', aldus *NRC Handelsblad* op 27 januari 1993. Op internet lezen we geregeld over webmasters die iets moeten *accoderen*

of die iets hebben geaccordeerd. Een van de inconsequenties van de huidige spelling is dat je eerst met iets *akkoord* gaat (met dubbel k) om een en ander vervolgens te *accorderen* (met dubbel c). Beide woorden gaan terug op het Frans, op respectievelijk *accord* en *accorder*.

Aanhankelijk voor *aanhangig*, in de verbinding een zaak (voor het gerecht) *aanhangig* maken. ‘T-Mobile had de zaak aanhankelijk gemaakt bij de rechtbank in Amsterdam’, meldt een website. De *Financieel-Economische Tijd* schreef op 12 november 1999: ‘Want Microsoft liet al weten vrijwel zeker in beroep te zullen gaan, en indien het ook daar in het zand bijt, bestaat nog altijd de mogelijkheid om de zaak aanhankelijk te maken bij het hooggerechtshof.’ Men leest ook geregeld *de zaak aanhangig* maken. Zo schreef *NRC Handelsblad* op 12 juli 2005: ‘De werknemers die de zaak aanhangig hadden gemaakt, participeerden in pensioenregelingen van het bedrijf in de vs.’

Auteursrechts voor *auteursrecht*. ‘Auteursrechts voorbehouden’, ‘het was in strijd met het auteursrechts’, ‘bovengenoemde zaken zijn onderhevig aan de bescherming van het auteursrechts’ – op internet zijn ruim twaalfduizend voorbeelden te vinden waarin *auteursrecht* er een *s* bij krijgt.

Klinkt **dagvaardiging** ernstiger dan *dagvaarding*? Is het idee dat je op een dag wordt *gevaardigd* – wat dat ook moge zijn? Is zo’n stuk *vaardig* opgesteld of speelt *afvaardiging* hier een rol? Hoe dan ook: in de dagbladen zijn ruim tweehonderd *dagvaardigingen* te vinden en op internet ruim zeshonderd. Een informant meldde dat ook aankomende juristen veel moeite hebben met dit woord, en al sinds lang. ‘Toen ik in 1969 in Leiden rechten ging studeren waren er natuurlijk ook rechtenstudenten die moeite hadden met het woord *dagvaarding*. Ons werd toen een ezelsbruggetje geleerd dat, naar men zei, bedacht was door Paul van Vliet, die assistent was geweest aan de Leidse faculteit. “Hallo Schip” leerde je, is hetzelfde als “Dag Vaarding”.’

Dat niet iedereen dit ezelsbruggetje kent, blijkt uit een voorstel van de Tweede Kamer uit 1997 om artikel 370a van het Wetboek van Strafvordering aan te passen. In dit stuk lezen we: ‘Inhoudende dat de verkorte dagvaardiging ten minste drie dagen vóór de terechtzitting wordt aangevuld met de telastlegging’.

Finale pleiting voor *finale kwijting*. Een *finale kwijting* is een schriftelijke verklaring van een schuldeiser dat zijn schuldenaar zijn schuld heeft betaald. *Finale pleiting* betekent niks, maar doet denken aan de slotwoorden in een pleidooi. ‘Telemedia’, meldde het *BN/DeStem* op 11 april 2000, ‘biedt duizend gulden schadevergoeding en twee gratis advertenties in de gids voor 2000 ter waarde van 800 gulden. Maar wel tegen finale pleiting.’

Hogergerechtshof voor *hooggerechtshof*. ‘Het Amerikaanse hogere gerechtshof’, aldus *NRC Handelsblad* op 3 maart 2004, ‘heeft twee uitspraken bekrachtigd waarin het verbod op deze automaten werd opgeheven.’ Deze woordinfectie, die ruim tweehonderdmaal op internet voorkomt, heeft al een lange staat van dienst. Zo schreef *Keesings Historisch Archief* in 1953: ‘Voor de derde maal heeft het Hogergerechtshof de revisie van het proces tegen Julius en Ethel Rosenberg geweigerd.’

Pakket voor *parket*, in de verbinding: moeilijk of lastig pakket. ‘Nederland zit al in een lastig pakket’, ‘stuurgroep in een lastig pakket’, ‘As Roma in lastig pakket’ – op internet wordt deze uitdrukking in 10 procent van de gevallen (ruim 2.400 keer) voorzien van het verkeerde zelfstandig naamwoord. Ook in de kranten komt dit zeer geregeld voor – ruim driehonderdmaal. *Parket*, dat teruggaat op Frans *parquet* (‘kleine afgesloten ruimte’), was vroeger een afgeperkte ruimte in de rechtszaal waar de vertegenwoordiger van het openbaar gezag of van de fiscus zat.

Pleidooi voor *pleidooi*, onder invloed van *pleiten* (‘een rechtsgeding voeren’). ‘Weliswaar wordt nog geen pleidooi voor afschaffing gehoord’, schreef *Trouw* op 11 augustus 1993, ‘maar wel wordt de roep luider te komen tot een royalere erkenning van elkaars kerk-zijn.’

Presidentwerking voor *precedentwerking*. Als je leest over de presidentwerking van bijvoorbeeld George Bush, weet je dat je met een grap te maken hebt, maar in de ‘Afstemmingsverordening Wet werk en bijstand’ van de gemeente Moordrecht, afgehamerd op 5 januari 2005, is dat niet het geval: ‘Bij gebruik van de hardheidsclausule’, heet het hier, ‘moet in verband met presidentwerking duidelijk gemotiveerd worden waarom er in de bepaalde situatie wordt afgeweken.’ Elders lezen we: ‘dan krijgen we een presidentwerking en kunnen we ons hele huisves-

tingsprogramma voor de komende 9 jaar weggooien'. Ook in de verbinding een *precedent* scheppen gaat het soms mis. Een voorbeeld van internet: 'We moeten wel opletten dat we geen president scheppen.'

Scheldkarbonade voor *scheldkanonnade*. 'Ik zag en voelde, dat de bestuurder spuwde in mijn gezicht wat werd gevolgd door diverse scheldkarbonades en een harde vuistslag.' Zo vatte een politiebeambte van de politie Haaglanden een incident samen dat plaats had in 2005. Er zijn meer mensen die bekender zijn met *karbonades* dan met *kanonnades*. Zo lezen we op internet: 'Bespaar ons jullie scheldkarbonades', 'Zoals het daar aan toe ging met die scheldkarbonades en persoonlijke aanvallen was echt niet normaal meer', en 'Ik hoop dat mensen hier toch iets beschaafder met elkaar omgaan dan op het andere prikbord, laat de scheldkarbonades maar daar blijven dan praten wij als normale mensen met elkaar.'

Een variant is **scheldterenade**, dat is gevormd onder invloed van *tirade* voor 'omslachtige aanklacht of aanmaning, veelal op theatrale wijze gepresenteerd'. Overigens wordt *tirade* geregeld – andermaal in alle ernst – vervangen door het bekendere *retirade* ('openbaar toilet'). Zo schrijft iemand die op de veilingssite e-Bay een slaapzak voor 1 eurocent had aangeboden: 'Iemand koopt iets voor 0,01 eurocent, maar de verzendkosten waren 5,50 gewoon simpelweg omdat het niet door de brievenbus past. De verzendkosten stonden gewoon bij de veiling. Krijg ik me toch een retirade over me heen!' En elders lezen we: 'Bij zijn afscheid drukte hij me met moeite de hand en ontstak in een publieke retirade over de onbetrouwbaarheid van Netwerk.'

Surveillance voor *surseance* ('opschorting, uitstel'), in *surveillance* van *betaling*. In de algemene voorwaarden van het bedrijf Waste Paper Trade uit Scheemda, voorwaarden die door een jurist zijn opgesteld en die zijn gedeponereerd bij de Kamer van Koophandel in Groningen, lezen we in het artikel over betaling: 'In geval van liquidatie, faillissement of surveillance van betaling van de koper zullen de verplichtingen van de koper onmiddellijk opeisbaar zijn.' *Surveillance*, het zal genoegzaam bekend zijn, betekent 'bewaking, toezicht'.

Voldwongen voor *voldongen*, in de verbinding *voldwongenfeit*, waarschijnlijk onder invloed van *gedwongen* of *afgedwongen*. 'Brussel grijpt in in con-

tractuele afspraken die wij maanden geleden met Chinese leveranciers hebben gemaakt. Dat is pure paniekvoetbal, waarbij de kledingverkoopers voor voldwongen feiten worden gezet.' Aldus een woordvoerder van de kledingketen JBC op 10 augustus in het Vlaamse dagblad *De Tijd*. Een synoniem voor *voldongenfeit* is *fait accompli*. Dit wordt soms vernederlandsd tot *feit accompli*.

Tot slot: je ziet soms ook dat juridische formuleringen invloed hebben op uitdrukkingen die van oorsprong niets met juristerij te maken hebben. Dat geldt bijvoorbeeld voor *ijs en weder dienende*, dat onder invloed van *eis en wederis* ook geregeld voorkomt als **eis en weder dienende** ('Het ligt in de bedoeling, eis en weder dienende, dat er op 30-06-2006 een reunie plaats vindt'). De oorspronkelijke uitdrukking betekent 'als ijs en weer dienen', oftewel 'als de (weers)omstandigheden meewerken'. *Ijs en weder dienende* was vroeger, aldus het WNT, 'het vaste voorbehoud waaronder men hardrijderijen op schaatsen enz. uitschrijft'.

15 WEE JE GEMEENTE

‘Vacant verstaat het volk niet recht, maar wel van kant. Hoe licht heeft niet iemand een buurman gekend, die zich van kant heeft gemaakt! Welnu, is bij voorbeeld de burgemeester dood, dan is er geen burgemeester meer, dus, de betrekking is van kant.’

E. Laurillard, ‘Woordvorming’, in:
idem, *Schotsche Ruiten* (1887), p. 115.

Tot wie wenden wij ons als het echt misgaat? Bij rampen en calamiteiten? Tot de overheid! Het is de taak van de overheid om haar burgers te beschermen en dus bestaan er – op regionaal en nationaal niveau – allerlei rampenplannen. Daar wordt vaak en uitgebreid over vergaderd en geregeld over gepubliceerd en ook daarbij loopt er geregeld iets spaak. Zo maakt het ‘Geweldsprotocol’ van de gemeente Rotterdam melding van een **camaliteitenteam**. Op de officiële website van de gemeente Bunschoten staat, onder het kopje ‘Regels kamerverhuur’: ‘De voornaamste “nieuwe” eis die nu wordt gesteld is dat de kamerbewoners op snelle wijze gealarmeerd kunnen worden bij calamiteiten.’ En op de website van Radio West lezen wij dat zij ‘bij calamiteiten in Noord-Zuid-Holland’ de officiële radiozender zijn. Zo zijn er nog tientallen andere woordinfecties te vinden die verband houden met de overheid. Hieronder een greep.

In het rampenbestrijdingsplan van de brandweer van Hellendoorn staat: ‘Bij schade aan objecten zal registratie moeten plaatsvinden. Maar ook zorgdragen voor drankhekkens en wegafzettingen is een taak van de gemeente.’ Ook in de media lezen we soms over **drankhekkens**. ‘De traditionele midzomer-rommelmarkt in Oosterland trok als vanouds weer honderden kooplustigen. Om kwart voor drie staan grote

groepen te wachten voor de drankhekkens die het rommelmarktterrein rond de kerk afschermen.’ Aldus de *Provinciale Zeeuwse Courant* op 4 augustus 2005.

‘Ik kan het niet maken om de **gemeenteschap** van Ommen te laten opdraaien voor de kosten die we ook maken op het gebied van recreatie.’ Aldus citeerde *De Telegraaf* op 11 augustus 2005 Arend ten Oever, burgemeester te Ommen. Op internet lezen we over ‘de Turkse gemeenteschap in Delft’, ‘het Ministerie van de Vlaamse Gemeenteschap’, ‘de Bunnikse gemeenteschap’, enzovoort. Ook *gemeenteschappelijk* komt voor, net als *gemeenteschapsgeld* en *gemeenteschapsbelangen*.

Indentiteit voor *identiteit*. De afgelopen jaren hebben we in kranten het woord *indentiteit* ruim zeshonderd keer kunnen lezen. Op internet komt het ruim achttienduizendmaal voor. Er is sprake van de ‘eigen indentiteit’, ‘andermans indentiteit’, de ‘inheemse indentiteit’, de ‘culturele indentiteit’ en ga zo maar door. Ook de samenstelling *indentiteitsbewijs* komt honderden keren voor. Een informant kende dit als *intimiteitsbewijs*. ‘Ik heb dit woord’, lichte zij toe, ‘opgepikt via mijn zus en zwager, die bij de burgerlijke stand van een grotere gemeente hebben gewerkt. Daar kwamen burgers regelmatig hun vernieuwde *intimiteitsbewijs* afhalen.’

Vergelijkbaar het is *legemetatiebewijs*, dat al eerder ter sprake kwam. Je vindt dit ook ruim honderdmaal als *legimitatiebewijs*, onder andere op de officiële website van de gemeente Nijmegen: ‘Persoonlijk langskomen met een geldig *legimitatiebewijs*.’ Op honderden plaatsen in Nederland en Vlaanderen moet je je kunnen *legimiteren*, want er bestaat immers *legimitatieplicht*.

Leiddraad voor *leidraad*. Dit is een klassieke instinker, favoriet bij samenstellers van dictees. Op internet wordt het in 2 procent van de gevallen verkeerd geschreven (ruim elfduizend keer). De letterlijke betekenis van *leidraad* is ‘draad waarlangs iemand wordt geleid en de weg kan vinden’. Figuurlijk wordt het gebruikt voor ‘richtsnoer’ of ‘beknopte handleiding’. ‘Net als bij samenstellingen waarvan het eerste deel gevormd wordt door de stam van een van de werkwoorden *glijden*, *rijden*, *snijden* of *wijden*,’ geeft het *Taalunieversum* als verklaring voor de spelling met één d, ‘valt bij de samenstellingen met de stam van *leiden* + zelf-

standig naamwoord de slot-d van de stam weg.' *Leidraad* is dus gevormd naar het voorbeeld van woorden als *leiband* voor 'band waarmee iemand wordt vastgehouden' en *leiboom* voor 'boom die langs een muur geleid wordt'.

Mandaad voor *mandaat*. 'Dit document geeft een toelichting op de achtergrond van de verlenging van het mandaat van de directieleden van Europol.' Aldus een brief van de ministers van Justitie en van Binnenlandse Zaken aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, gedagtekend 26 november 1997. Zie voor ruim negenhonderd andere voorbeelden het world wide web, afdeling Nederland.

Overheidsprojector voor *overheadprojector*. 'Ds de Graaf leidde de dienst en ic had een nieuwe laptop en mediaprojector aangeschaft omdat de oude overheidsprojector niet zo goed meer werkte.' Aldus een verslag van een samenkomst in Voorburg van de Nederlandse Christelijke Bond van Doven. Mogelijk speelt bij deze verhaspeling een rol dat sommige instellingen de overheadprojector aanschaffen met subsidie van de overheid. Op 8 juli 1995 schreef Anton van Hooff in *NRC Handelsblad*: 'Sinds de universiteit lijdt onder de bedrijfsmetaforen, gebruikt menig academisch spreker het symbool van de zakelijke presentatie, de overheadprojector – door een conciërge in een fraaie volksetymologie stelselmatig overheidsprojector genoemd.' En een informant schreef: 'In de jaren zestig noemde onze leraar maatschappijleer de overheadprojector steevast *überhauptprojector*.' Men mag aannemen dat dit uit scherts gebeurde.

Verordering voor *verordening*. Lees op de officiële website van de gemeente Deventer over de 'Verordering kinderopvang'. En bij die van onder meer Amersfoort, Culemborg, Oosterhout, Lingewaal, Spijkenisse, Utrecht en Waalwijk over de 'Algemene Plaatselijke Verordering' (APV). Er zijn nog ruim zeshonderd andere vindplaatsen op internet, en ruim honderdveertig in de krantenarchieven.

Over de uitdrukking die in de titel van dit hoofdstukje wordt genoemd, schreef een informant uit Haarlem: 'Deze vakantie kwam ik achter een eigen verwinging: "Wee je gemeente." Het is wel duidelijk dat mijn ouderlijk huis in Groningen stond: articuleren moeten ze daar echt le-

ren!' Maar ook buiten Groningen wonen mensen die zich in deze uitdrukking vergissen. Een voorbeeldje, tot slot: 'En wee je gemeente als het werkelijkheid wordt.'

16 IN HET EPISCH CENTRUM

‘Bij een professorisch neergezette bar wordt ons gemeld dat we munten/bonnen moeten kopen bij de ingang.’

Van de website feestagenda.com.

Het laatste thema in dit boekje heeft betrekking op woorden uit ‘de’ wetenschap. Zeg maar: *professorische* of *profisorische* woorden. Het patroon is inmiddels duidelijk: niet alleen worden begrippen verhaspeld door mensen die niet met het jargon vertrouwd zijn, maar ook door academici zelf. En door journalisten die over – min of meer – wetenschappelijke onderwerpen schrijven. Dat is soms schrikken en soms een bron van vermaak. Zo schreef een informant: ‘Ik werk aan een universiteit, onderverdeeld in faculteiten, en ontving ooit de volgende adressering: Universiteit Twente, fakkeltijd Wijsbegeerte. Al lang geleden, maar altijd onthouden, want behalve hilarisch toch ook wel heel erg.’

Net als bij de andere thema’s is ‘wetenschappelijk’ breed opgevat.

Aluminium voor *aluminium*. Aan het begin van de negentiende eeuw slaagde de Britse scheikundige Humphry Davy erin om door middel van de elektrolyse, die door hem was uitgevonden, een aantal nieuwe elementen te isoleren. Het ging onder meer om calcium, kalium, magnesium, natrium en strontium. Daarnaast ontdekte Davy een element dat hij eerst, in 1808, *aluminium* noemde, en vervolgens, in 1812, *aluminum*. De Amerikanen namen deze aanduiding na verloop van tijd over en gebruiken haar nog steeds, maar de Engelsen kozen later voor *aluminium*, omdat *aluminum* niet aansloot bij die andere namen, die wel op *-ium* eindigen.

Inmiddels wordt *aluminium*, dat lastig is om uit te spreken, in het Nederlands heel vaak, onder invloed van *minimum*, verbasterd tot *aluminium*.

mum. In kranten is deze infectie vaak aan te treffen op de economiepagina’s, ook in samenstellingen als *aluminiumconcern*, *aluminiumfabrikant* en *aluminiummijn* (helemaal een tongbreker).

Anachronisme voor *anachronisme* (‘misplaatsing in de tijd’), onder invloed van *anarchisme*. ‘Het is onzinnig om de laat-romantische muziek van Rachmaninov te bestempelen tot *anachronisme*’, schreef *NRC Handelsblad* op 13 mei 2005. Ook *anachronistisch* komt voor.

Broekasteffect voor *broekaseffect*. Op internet is op vijftienhonderd plaatsen te lezen over het *broekasteffect*; de kranten hebben hier al ruim zestigmaal over bericht.

Emiraat voor *emeritaat*. Als hoogleraren of geestelijken de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt, gaan zij met *emeritaat*. Zowel in de pers als op internet wordt hier vaak *emiraat* van gemaakt, terwijl dit ‘het gebied van een emir’ betekent. Zo schreef *Het Financieele Dagblad* op 17 september 2005: ‘Het pensioenfonds telt 5.900 deelnemers, waarvan er 2.800 met emiraat, ofwel met pensioen zijn.’ Het omgekeerde komt ook voor: de Verenigde Arabische Emiraten worden soms – ook in kranten – de Verenigde Arabische Emeritaten genoemd. Een voorbeeld uit *NRC Handelsblad* van 22 oktober 2003: ‘Financier is sjeik Hamdan Rashid Al-Maktoum uit de Verenigde Arabische Emeritaten.’ In plaats van *emeritaat* lees je ook geregeld *emiritaat*.

Bij elke aardbeving treedt deze klassieke verhaspeling wel een paar keer op: **episch centrum** voor *epicentrum*. *Episch* betekent, zoals bekend, ‘groots, spannend, opwindend, zoals in heldendichten’. Het *epicentrum* is het punt op het aardoppervlak dat loodrecht boven de haard van de beving ligt. ‘Dat de gemiddelde taalgebruiker zulke fouten maakt, kan ik nog begrijpen. Er is immers in de uitspraak van deze twee termen geen verschil te horen. Maar een journalist?’ Aldus een boze lezer in het *Eindhovens Dagblad* van 11 oktober 2005, nadat het weer eens was misgegaan. Op internet is deze fout ruim vijfhonderdmaal te vinden, in de krantenarchieven ruim tweehonderdmaal.

Fundamenteel voor *fundamenteel* – onder invloed van het Engelse *fundamental*? ‘Fundamentele zaken als geloof, ‘een fundamenteel mensen-

recht', 'fundamentele factoren', 'fundamentele levensvragen' – ze zijn de laatste jaren in kranten allemaal gepasseerd. Er is ook een website fundamenteel.nl, maar die is van een bedrijf dat is gespecialiseerd in communicatie en educatie, dus daar zal het een woordspeling zijn.

'Hoogbegaafdheid', lezen we op een website over mensen met een hoog IQ, 'is naar mijn mening een geleidende schaal, niet een specifiek fenomeen.' Ook op allerlei onderwijswebsites komt men de verbinding **geleidende schaal** tegen. De correcte aanduiding is: *glijdende schaal* (voor 'continuüm' of 'hellend vlak').

Halfgrond voor *halfgrond*. Het 'noordelijk halfgrond', het 'oostelijk halfgrond', het 'zuidelijk halfgrond' en het 'westelijk halfgrond' – ze zijn allemaal te vinden, zowel in kranten als op internet. Soms kom je ze ook samen tegen, zoals in het artikel 'kompas' in de online-encyclopedie Wikipedia: 'Magneetnaalden worden op het noordelijk halfgrond anders uitgebalanceerd dan op het zuidelijk halfgrond.'

In de late middeleeuwen ontstond in Frankrijk aan de adellijke hoven een cultus voor de vrouw die bekendstaat als de *hoofse liefde*. De vrouw werd bewierookt, de minnaar was haar onwaardige vazal. Zij was doorgaans getrouwd, en hij moest zichzelf beheersen. Daardoor werden zelfbeheersing, edelmoedigheid, mildheid en reinheid idealen in deze verheerlijkende liefdescultus. De hoofse liefde is een onderwerp dat op de middelbare school wordt behandeld, maar dat niet bij iedereen even goed blijft hangen, waardoor je geregeld leest over **hoofdse liefde**. Zo schrijft iemand op een website: 'We hebben door de eeuwen heen steeds meer geleerd om onze dierlijke instincten te onderdrukken en ons te verheffen tot de hoofdse liefde van de minstrelen.' Elders is sprake van *hoofdse literatuur*, *hoofdse ridders*, *hoofdse romans* enzovoort.

Hovaardij is een ongebruikelijk woord voor 'trots, hoogmoed'. En doordat het ongebruikelijk is, wordt het soms verhaspeld tot **hoogvaardij**. Zo lees je op de website statenvertaling.info in een voetnoot dat *zich verheffen* in een bepaalde bijbelpassage betekent 'het hoofd omhoog steken uit hoogvaardij'.

Het is in de wetenschap niet ongebruikelijk om iemand, bijvoorbeeld bij zijn afscheid van de universiteit, een *liber amicorum* te geven, een vriendenboek. Zo'n boek bevat korte bijdragen van vrienden en collega's. Die vrienden doen dit uit liefde, *amor* in het Latijn, en dat zal de reden zijn waarom zo'n boek soms abusievelijk **liber amicorum** wordt genoemd. Zo schreef Kees Fens op 19 mei 2005 in de *Volkskrant*: 'Ernst van de Wetering, de Rembrandt-kenner, kreeg bij zijn afscheid van de universiteit een *liber amicorum*, vol studies gedragen door fundamentele van voetnoten.' Voor driehonderd andere *amicorum*-boeken zie internet.

Het Nederlands telt maar een paar woorden die op *-mum* of *-imum* eindigen, maar een hoop die eindigen op *-ium*. Denk bijvoorbeeld aan *ammonium*, *aquarium*, *stadium* en zo verder. Bij alle gangbare *mum*-woorden gaat het mis. Zo vind je – in kranten en op internet – **maxium** voor *maximum*, *minium* voor *minimum*, en *optium* voor *optimum* ('toppunt'). *Maxium* komt op internet ruim zestienhonderdmaal voor, *minium* negenhonderdmaal, *optium* driehonderd keer en *ultium* ruim honderdmaal.

Het woord *meteorologie* gaat via het Frans terug op het Griekse *meteoroologia*, dat letterlijk 'spreken over dingen in de lucht' betekent. *Meteorologie* is lastig om te spellen en uit te spreken. Je komt het, althans in grote aantallen, tegen in drie varianten:

- *metereologie* (287 maal op internet), met als afleiding *metereologisch* (ruim 1.100 keer);
- *meterologie* (159 maal) met *meterologisch* (ruim 200 keer); en
- *meteologie* (126 maal) met *meteologisch* (110 keer).

De vroegste voorbeelden van de gangbaarste verschrijving, **metereologisch**, dateren al uit de tweede helft van de negentiende eeuw. In de hedendaagse kranten komt deze verschrijving honderden malen voor. Een voorbeeld uit een persbericht van het ANP van 23 juli 2005: 'Volgens het Japanse metereologische centrum lag het epicentrum van de beving op een diepte van 73 kilometer.'

Middelpuntvliedende kracht, zegt de Winkler Prins, is 'een traagheidskracht die inwerkt op een voorwerp met een niet-rechthoekige beweging; in grootte gelijk, maar tegengesteld gericht aan de centripetale kracht.'

Wellicht zijn er mensen die dit zomaar in één keer begrijpen, maar anderen houden het erop dat bij deze kracht iets wegvliegt vanuit het midden en daarom spreken zij van **middelpuntvliegende kracht**. Zo schreef *De Telegraaf* op 21 januari 2004: 'De regen die op de draaiende schijf spat, wordt door de middelpuntvliegende kracht naar buiten geslingerd.' *Vlieden* is een verouderd woord voor 'op de vlucht gaan'. De middelpuntvliegende kracht komt vaker fout dan goed voor. Zie hierover het volgende hoofdstuk.

Kleine dingen zijn *mini*. Dat weten we allemaal en daarom is *minuscuul*, dat 'zeer klein' betekent, alleen al op internet ruim 45.000 maal te vinden in de vorm **miniscuul**. We lezen over 'miniscule deeltjes', 'miniscule gaatjes', 'een miniscule hoeveelheid' en zelfs over 'miniscule niet-stalinistische marxistische groeperingen'. *Mini* komt van het Latijnse *minimus* ('kleinste'), maar *minuscuul* gaat via het Frans terug op het Latijnse *minusculus*, dat 'nogal klein' betekent. Een vergelijkbaar geval is **minuties** voor *minuties* – dat alleen al in de krantenarchieven ruim zeshonderdmaal te vinden is.

Ook bij *minutie* gaat er vaak iets mis met de *u* en de *i*. Heel veel mensen zeggen en schrijven **minutie**, mogelijk onder invloed van *minuut*. Op internet is deze woordinfectie 'slechts' zevenhonderdmaal te vinden, maar van alle verhaspelingen die tot nu toe de revue gepasseerd zijn, komt deze het vaakst in de kranten voor: de afgelopen tien jaar ruim 6.700 keer – een paar keer per dag.

'De numerieke overmacht', 'de numerieke meerderheid', 'numerieke wiskunde' – ze stonden allemaal in 2005 in 'de' krant. Correct is *numeriek-met-één-m*, maar onder invloed van *nummer* is dit op internet ruim 13.000 keer te vinden als **numeriek**.

In een *platform* wordt nogal eens gediscussieerd, net als in een *forum*, vandaar dat ook **platforum** honderden keren voorkomt. Een voorbeeld: 'Dit is een van de aanbevelingen van het trilaterale Waddenzee Forum, een platforum van belanghebbenden in Duitsland, Denemarken en Nederland.' Aldus *NRC Handelsblad* op 16 november 2004. Men schrijft soms ook *platvorm*. Er bestaat overigens een tijdschrift dat *Platforum* heet.

Racisme is zonder twijfel zo oud als de mensheid, maar in de tweede helft van de negentiende eeuw werd het flink aangewakkerd doordat vooraanstaande wetenschappers – vooral uit Engeland en Frankrijk – met allerlei rassen theorieën op de proppen kwamen. Daarin beweerden zij dat psychische, culturele en morele ongelijkheid kunnen worden afgeleid uit biologische verschillen tussen de mensrassen. In het verlengde van die rassen theorieën ontstonden, aan het eind van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw, woorden als *racisme*, *racist* en *racistisch*. Dat het in het Nederlands heel vaak misgaat met die woorden komt door de – logische – associatie met *ras*. Op internet vindt je ruim 22.000 treffers voor **racisme**, 18.000 voor *racistisch* en 14.000 voor *racist*. En natuurlijk komen ook *rassisme*, *rassistisch* en *rassist* voor – eveneens duizenden keren. Overigens zullen die spellingen met *sc* wel beïnvloed zijn door *fascisme*.

Radar is een techniek om met behulp van radiogolven de plaats van objecten vast te stellen. Een klein *rad* heet een *radertje*. Je zou een kleine radar een **radartje** kunnen noemen, maar wie schrijft 'Omdat wij een klein bedrijf zijn, ben je bij ons geen klein radartje in een heel groot geheel', bedoelt iets anders. Over het *raderdier* lezen we 'Een radardier eet tot wel 100.000 alges per dag', en *raderwerk* wordt heel vaak *radarwerk* (gezocht: 'Enthousiaste collega's om werkzaam te zijn als onderdeel in een groot radarwerk van bedrijven').

Wat is een **slachtand**? Een tand om iets of iemand mee af te slachten, zo moet de slachtandspeller denken. Mensen hebben geen slag tanden, maar sommige dieren wel – denk aan wilde zwijnen, olifanten en mammoeten of mammoets (beide meervouden zijn correct). Op 30 juni 2005 meldde het ANP dat visser Pieter Oost een bijna complete mammoetschedel had opgevist uit de Noordzee, 'inclusief bovenkaak en (puntloze) slacht tanden'. Het *Rotterdams Dagblad* en de *Gooi- en Eemlander* namen dit ongewijzigd over, acht andere kranten plaatsten wel het bericht, maar zij gaven de mammoet toch maar slag tanden.

Een vergelijkbare fout zien we bij *slagveld*, dat in de dagladen al zeker 250 maal is terechtgekomen als **slachtveld**.

Een van de grondslagen van de wetenschap is dat je iets terugbrengt tot een standaard of eenheid in afmeting, vorm, inhoud of samenstelling.

Hoe noem je dit? **Standariseren** of *standaardiseren*? Het laatste is juist, maar het eerste komt duizenden keren voor. Zo schreef *Dagblad Tubantia/Twentsche Courant* op 21 juni 2005: ‘Ook het gestandariseerde vruchtbaarheidscijfer (het gemiddeld aantal kinderen die een vrouw krijgt) is in de prognoses verwerkt.’

Een man uit Zwolle schreef, tot slot: ‘Hoewel ik meen redelijk goed Nederlands te spellen heb ik tot op jongvolwassen leeftijd altijd gemeend dat het **statelliet** moest zijn en niet *satelliet*. Zo’n ding staat immers aan de hemel en woorden die met *sta-* beginnen lijken er meer te zijn (*statief, statistiek* enzovoort).’ Hij is niet de enige die dit denkt, zo blijkt, want ook deze infectie kom je in kranten en op internet tegen. Een laatste citaat, uit het *Algemeen Dagblad* van 27 maart 2003: ‘De militaire statellieten zitten aan de grenzen van hun capaciteit.’

17 HOE HET EINDIGT

‘U schreef: “Na amper beraad heb ik besloten nog een allerlaatste aflevering aan dit onderwerp te wijten. Maar dat wordt dan onverbitterlijk, zonder pardoes, in deze reeks de laatste der dominicanen.” Dat laatste is niet juist, dat moet zijn: *de laatste der mohammedanen*.’

Uit een mailtje van een lezer van *NRC Handelsblad*.

Wie dit boekje van begin tot eind heeft gelezen, heeft ruim vijfhonderd verhaspelingen voorbij zien komen. Bij sommige staat dat ze in grote aantallen voorkomen. Enkele worden zelfs vaker fout dan goed geschreven. Heeft dat ook consequenties? En hoe is dat in het verleden gegaan? Aangenomen dat verhaspelen geen nieuw verschijnsel is, vinden we hier dan sporen van terug in onze woordenschat? Anders geformuleerd: kunnen infecties blijvend zijn, zijn er woorden en uitdrukkingen die nooit meer beter worden?

Ja, die zijn er. Sterker: het Nederlands telt honderden woorden die qua vorm of betekenis (dan wel qua vorm én betekenis) door verhaspelingen zijn veranderd.

Neem het woord *nachtmerrie*. Oorspronkelijk, in de vijftiende eeuw, zei en schreef men *nachtmare*. *Mare* betekende hier niet ‘boodschap’, maar ‘nachtspook, kwelgeest’. Toen dit woord op een gegeven moment niet meer werd begrepen, omdat het in onbruik was geraakt, werd *mare* verdrongen door het bekendere *merrie* – het vrouwelijke paard, hoewel dat in dit woord niets te zoeken heeft. Nu is *nachtmerrie* de enige, en dus de correcte vorm van dit woord. Je kunt ook niet zeggen dat het ‘eigenlijk’ *nachtmare* is. De correcte vorm is *nachtmerrie*, punt uit.

Of neem *hangmat*. Aan het eind van de vijftiende eeuw leerden de Spanjaarden op Haïti de *amaca* kennen, een stuk doek dat tussen twee

palen of bomen werd gespannen om in te slapen. De Spanjaarden namen het mee naar Europa en noemden het *hamaca*. De Engelsen maakten hier *hammock* van, de Fransen *hammac*. Wij spraken aanvankelijk van *hammak*, toen van *hangmak* en tenslotte van *hangmat*. Je zou denken: *hangmat* is een doorzichtig woord, het is immers een hangende mat, maar nee, het gaat hier dus om een verhaspeling van een leenwoord.

Zo zijn er veel meer voorbeelden. Voor woorden als *biefstuk*, *dukdaif*, *geeuwghonger*, *gladakker*, *jakhals*, *lintworm*, *oorlam*, *oorveeg*, *rosbief*, *scheurbuik*, *sikkeneurig*, *walvis* en *zondvloed* geldt dat ze zijn beïnvloed door volksetymologie, om dat begrip maar weer eens van stal te halen. Als je in de geschiedenis van die woorden duikt, zie je dat hun oorspronkelijke vorm op een bepaald moment door de goegemeente niet meer goed werd begrepen. En net als bij *hangmat* werden er snel of geleidelijk aan elementen in aangebracht die wel voor iedereen duidelijk waren.

Het is niet moeilijk om je voor te stellen hoe daar indertijd, door de hoogopgeleide burgers die er getuige van waren, tegenaan is gekeken. Om de eerste zeelieden die – aan het begin van de zeventiende eeuw – *hangmat* gingen zeggen, is waarschijnlijk meesmuilend of hardop gelachen. Toen deze vorm eenmaal ingeburgerd begon te raken, zal deze of gene hier waarschijnlijk met afschuw op hebben gereageerd ('Ben ik dan nog de enige die weet hoe het hoort?'). Maar op een bepaald ogenblik kent bijna niemand de oorspronkelijke vorm meer, en dan is het pleit beslecht. Taalkundigen spreken dan van een *gestandaardiseerde volksetymologie*.

Overigens zijn deze taalveranderingen door woordinfectie slechts een bijzonder onderdeel van een veel groter geheel. Wie een etymologisch woordenboek opslaat, zal zien dat vrijwel geen woord of uitdrukking in de loop der eeuwen in vorm en/of betekenis onveranderd is gebleven. Om één voorbeeld uit letterlijk talloze te noemen: *opdonderen*, dat nu betekent 'maken dat je wegkomt', had in de zeventiende eeuw algemeen de vrijwel tegenovergestelde betekenis 'plotseling tevoorschijn komen, opdagen'. Bijna ongemerkt, in een eeuwenlang, complex proces, heeft de ene betekenis de andere verdrongen.

Hoe zit het dan nu met de woorden die in dit boekje aan de orde zijn geweest? Kun je die allemaal wegwuiven als gemakkelijke dan wel ergerlijke fouten? Nee, het is duidelijk dat er ook aanzetten tot gestandaardiseerde volksetymologie tussen zitten. Dat geldt met name voor woorden en verbindingen die zó vaak fout worden geschreven dat ze

langzaamaan goed worden gerekend, volgens het eerder gesignaleerde principe: als voldoende mensen iets consequent 'verkeerd' schrijven, wordt dit vanzelf goed. We zagen dit al bij de frikandel-met-n. Nadat deze schrijfwijze in de negentiende eeuw in een aantal woordenboeken was gesignaleerd, leek hij het in de twintigste eeuw af te leggen tegen *frikadel*. Maar aan het eind van de twintigste eeuw begonnen de woordenboeken *frikandel* aarzelend als vormvariant te vermelden, en sinds de komst van het nieuwe Groene Boekje – in oktober 2005 – zijn beide vormen officieel goed. Infectie geïnternaliseerd, patiënt genezen.

Zo zijn er meer aanzetten tot acceptatie van – zeg maar – ongeneeslijk geïnfecteerde woorden. Er zijn al woordenboeken die *mond-op-mondreclame* en *polshoogte* als vormvarianten vermelden. Sommige taaladviesdiensten wijzen *handelswijze* niet meer categorisch van de hand. Wie nu nog niet met pensioen is, zal waarschijnlijk meemaken dat *pubertijd* en *puberteit* officieel goedgekeurd worden als vormvarianten met dezelfde betekenis, dat *rontonde* net zo goed is als *rotonde*, en *sliptong* even correct als *sliptong*.

Is dat erg? Zeker is dat veel mensen dit vervelend vinden. Zij hebben nog op school geleerd 'hoe het moet', en dan is het moeilijk te moeten slikken dat 'hoe het niet moet' op een gegeven moment wordt geaccepteerd of – nog erger – de norm wordt. Je zal toch maar meemaken dat iedereen gaat schrijven: *daar is geen pijl op te trekken! Of: bewijze(n) van spreken*. Dat *daarentegen* door *daarintegen* wordt vervangen, *immens* door *inmens*, dat *insgelijks* wordt ingeruild voor *eensgelijks* en dat mensen voor het *gelach* willen betalen, in plaats van voor het *gelag*. Er zijn taalkundigen die hier de schouders over ophalen – het zijn maar spellingafspraken – maar veel taalgebruikers ervaren dat héél anders. Zij hebben het gevoel dat zij een houvast kwijtraaken, dat het Nederlands ernstig verloedert, enzovoort.

Kunnen we, op basis van de tellingen die voor dit onderzoekje zijn verricht, nu voorspellen welke woordinfecties de komende jaren voet aan de grond zullen krijgen? We kunnen er in ieder geval een slag naar slaan. In hoofdstuk 9 staat welke woordinfecties in absolute getallen het vaakst voorkomen, beginnend met *orgineel*, dat ruim 1,2 miljoen keer op internet te vinden is. Bij *orgineel* gaat het al in 33 procent van de gevallen fout, maar er zijn hogere percentages. Wie niet het gevoel wil krijgen dat het Nederlands verloedert, kan ik aanraden om de komende jaren de andere kant op te kijken als de volgende woorden of uitdrukkingen langskomen:

1. **Haasje-repje** voor *haastje-repje* (gaat nu in 69 procent van de gevallen fout);
2. **Mond-op-mondreclame** voor *mond-tot-mondreclame* (66 procent fout);
3. **Slibtong** voor *sliptong* (62 procent fout);
4. **Scherpst** voor *scherp*, in: *op het scherpst van de snede* (61 procent fout);
5. **Bonus** voor *bonis*, in: *man (of vrouw) in bonus* (60 procent fout);
6. **Middelpuntvliegende kracht** voor *middelpuntvliedende kracht* (59 procent fout);
7. **Verafgod** voor *verafgoed* (57 procent fout);
8. **Ongewenste intimidatie** voor *ongewenste intimiteit* (55 procent fout);
9. **Wapenuitrusting** voor *wapenrusting* (35 procent fout);
10. **Niemandalletje** voor *niemendalletje* (34 procent fout).

Ik zei het al eerder: dit is een momentopname, deze tellingen geven de stand van zaken in het najaar van 2005. Internet is geen stabiel tekstcorpus en daardoor kunnen deze percentages nog veranderen, maar je kunt er donder op tegen – om een laatste infectie uit te serveren – dat er zich geen gevallen van wonderbaarlijke genezing zullen voordoen.

VERANTWOORDING

In dit boek staan niet alleen veel woorden, maar ook veel getallen. Wie telt, zo leert de ervaring, wordt soms nageteld. Om onnodige correspondentie hierover te voorkomen zal ik kort toelichten hoe er is geteld. Wie de aantallen die ik geef wil controleren of wil vergelijken, moet zoeken via Google – de zoekmachine met het grootste bereik – en dan kiezen voor de optie ‘pagina’s in het Nederlands’. Ik heb de woorden steeds in enkelvoud en meervoud nagezocht. Dat kan in één handeling, door gebruik te maken van de zoekoperator OR.

Voorbeeld: zoek *aanwijziging* OR *aanwijzigingen*. Je krijgt dan het aantal pagina’s waarop ten minste één van de trefwoorden voorkomt. Bij sommige woorden is ook gezocht naar de verkleinvorm. Dat kan zo: *boksauto* OR *boksauto’s* OR *boksautootje* OR *boksautootjes*. Verbindingen moeten tussen dubbele aanhalingstekens worden geplaatst. Als je *nood lenigen* intikt krijg je alle websites waarop een van beide woorden voorkomt (ruim 22.000). Zoek “nood lenigen”, en je vindt alleen deze combinatie (194). Herhaal dit voor het incorrecte “nood ledigen” om tot een foutpercentage te komen.

Bij sommige woorden was het lastig zoeken. Omdat zowel *verschraald* als *verschaald* een bestaand woord is, is dit gezocht in combinatie met het woord *bier*. Dus “verschraald bier” versus “verschaald bier”. Om te voorkomen dat je vindplaatsen mist waarbij er tussen *versch(r)aald* en *bier* nog een ander woord staat, voeg je bij een tweede zoekactie een * toe. Dus: “verschraald * bier”. Dat levert vindplaatsen op als ‘verschraald glas bier’, ‘verschraald Engels bier’ en ‘verschraald dood bier’.

Op internet zijn veel verdubbelingen. Sommige pagina’s worden door Google – en door andere zoekmachines – meerdere keren gevonden, soms zelfs tientallen keren. Dat is vervelend, maar bij mijn weten is hier nog geen oplossing voor, dus ik moest het ermee doen. Hoe dan ook – ik benadruk het nog maar eens – dergelijke tellingen zijn een mo-

mentopname. Omdat ik ze desalniettemin veelzeggend vind, heb ik ze in dit onderzoekje verwerkt.

Dank

Het laatste woord is een woord van dank. Een boek schrijf je niet alleen en dat gold zeker voor dit boek. Zonder alle bijdragen van informanten had ik er zelfs niet aan kunnen beginnen. Sommige lezers kregen de smaak van het verzamelen zo te pakken dat zij wekenlang vondsten bleven sturen. Onder hen Jacqueline van Klaveren, Clara Legêne en Jos Paardekooper. Jan Dagevos controleerde het hoofdstuk over medische verhaspelingen, Jan-Willem Ebbink deed dit voor de juridische afdeling. Nicoline van der Sijs gaf mij enkele etymologische adviezen. Zij heeft zich eerder met volksetymologie beziggehouden en mogelijk zal zij er nog een wetenschappelijk boek over schrijven. Om die reden waardeer ik het des te meer dat zij dit project ruimhartig heeft gesteund.

Jaap Engelsman heeft mij, zoals altijd, met raad en daad terzijde gestaan. Als vriend, als eindredacteur en voor een paar artikelen als co-auteur. Tot slot ben ik veel dank verschuldigd aan Pepijn Hendriks, die het manuscript als taalkundige heeft meegelezen. Dit heeft veel nuttige correcties en suggesties opgeleverd, die ik dankbaar heb verwerkt.

Het *allerlaatste* woord is aan H.E. Moltzer (1836-1895), de Groningse hoogleraar die in dit boekje ook als eerste aan het woord kwam. Van de Nederlandse wetenschappers dit zich in de negentiende eeuw in verhaspelingen verdiepten, is Moltzer bij mijn weten de eerste die er ook de schoonheid van inzag. Hij deed niet smalend over de voorbeelden die hij gevonden had, hij vond ze ‘bekoorlijk onkruid’. In een redevoering te Groningen, op 20 september 1881, zei hij het zo: ‘Zoolang eene taal zal onderhevig wezen aan de werking van fonetisch verloop en aan den invloed van andere talen, zal de volksverbeelding den vrijen teugel kunnen vieren en ons blijven verrassen door haar even aantrekkelijke als, ik ontveins het niet, voor den taalvorscher hoofdbrekende

spelingen. Want aantrekkelijk zijn ze zeker, minstens even bekoorlijk, ja vaak nog bekoorlijker dan de woordaflleidingen, die de wetenschap ons biedt.’

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

J. Beckering Vinckers, 'Nog iets over volksetymologie', in: *Noord en Zuid. Taalkundig tijdschrift voor de beide Nederlanden, ten behoeve van onderwijzers*, jrg. 6 (Kuilenburg 1883), pp. 257-272.

F. Buitenrust Hetteema, 'Volksetymologie', in: *Friesche Volksalmanak* (Leeuwarden 1886), pp. 173-188.

Wim Daniëls, *Thuis taal. Het andere Nederlands* ('s-Gravenhage 1992).

Wim Daniëls, *Thuis taal andermaal* (Den Haag 1994).

L. Gijsbers (red.), 'Een slijpe van de sluier': een opmerkelijke collectie taalkronkels (Weert 1991).

Maria Elisabeth Houtzager: *Unconscious sound- and sense-assimilations* (Amsterdam 1935), pp. 92-111.

Frank Jansen, 'Malle propismen. De schijnbare chaos van verbasterde woorden', in: Peter Burger en Jaap de Jong, *Taalalmanak* (Den Haag 1997), pp. 110-113.

E. Laurillard, 'Woordvervorming', in: idem, *Schotsche ruiten* (Amsterdam 1887), pp. 113-126.

P.J. van Malssen jr., *Het leven der taal inzonderheid dat van het Nederlandsch* ('s-Gravenhage 1900), pp. 164-166.

Bart Mesotten, 'Volksetymologie', in: idem, *Binnenkijken in woorden* (Kappellen 1997²), pp. 38-40.

H.E. Moltzer, *De volksverbeelding in het rijk der taal: redevoering uitgesproken den 20^{en} September 1881 bij de overdracht van het rectoraat der Rijksuniversiteit te Groningen* (Groningen 1881).

Marlies Philippa, *Woorden hebben geschiedenis* ('s-Gravenhage 1987).

Marlies Philippa, 'Volksetymologie en de verhouding synchronie-dia-chronie', in: A. Moerdijk, W. Pijnenburg, P. van Sterkenburg (red.), *100 jaar etymologisch woordenboek van het Nederlands* ('s-Gravenhage 1990), pp. 349-362.

Marlies Philippa, 'Kan volksetymologie ook syntactisch gemotiveerd zijn?', in: Hans den Besten, Els Elffers, Jan Luif (red.), *Samengevoegde woorden: voor Wim Klooster bij zijn afscheid als hoogleraar* (Amsterdam 2000), pp. 213-220.

J.J. Salverda de Grave, *De Franse woorden in het Nederlands* (Amsterdam 1906), pp. 301-302.

Jos Schrijnen, 'Volksetymologie', in: idem, *Nederlandsche Volkskunde* (Zutphen 1916), deel 2, pp. 296-300.

Nicoline van der Sijs, 'Van vaerschuit tot pubertijd. Het brede terrein van de volksetymologie', in: *Onze Taal* (1998), pp. 134-136.

Nicoline van der Sijs, 'Eerst uw vader en dan uw moeder. Van onbegrip naar volksetymologie', in: *Onze Taal* (1998), pp. 190-191.

Nicoline van der Sijs, *Hondsdrif* (Den Haag 2004).

C. Stoffel, 'Iets over Volksetymologie', in: *Almanak, uitgegeven door de Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen, voor het jaar 1875*, pp. 13-21.

A. Spoorenberg, 'De volksetymologie: een opmerkelijk taalverschijnsel', in: *Haagsch maandblad*, jrg. 21 (1944), aflevering xli, pp. 92-97.

J. Verdam, 'Volksetymologie', in: *Almanak, uitgegeven door de Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen, voor het jaar 1883*, pp. 17-30.

J. Verdam, 'De werking der bijgedachte in de taal', in: *Noord en Zuid, tijdschrift ten dienste van onderwijzers*, jrg. 21 (Culemborg 1898), pp. 417-448.

A.A. Verdenius, 'Volksetymologie. Over contacten en contracten', in: idem, *In de Nederlandsche taaltuin* (Amsterdam 1946), pp. 142-145.

C.G.N. de Vooy, 'Het wezen van de zogenaamde volksetymologie', in: idem, *Verzamelde taalkundige opstellen. Tweede bundel* (Groningen, Den Haag 1925), pp. 156-174.

P.W., 'Uit de pers', in: *Noord en Zuid. Taalkundig tijdschrift voor de beide Nederlanden, ten behoeve van onderwijzers*, jrg. 6 (Kuilenburg 1883), pp. 141-143.

Jan Walch, 'Volksetymologie en ongelikte beren', in: idem, *Uit de levens-geschiedenis van woorden* (Zutphen 1927), pp. 8-15.

J. te Winkel, 'Volksetymologie en volksvernunft', in: idem, *Geschiedenis der Nederlandsche Taal* (Culemborg 1901), pp. 182-188.

J. te Winkel, *Inleiding tot de geschiedenis der Nederlandsche taal* (Culemborg 1904), pp. 280-284.

REGISTER